RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929. Andra kammaren. Nr 40.

Lördagen den 25 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 72 punkterna 1 och 2, jordbruksutskottets memorial nr 43 och 44, statsutskottets memorial nr 79, bevillningsutskottets memorial nr 22, bankoutskottets memorial nr 41 samt statsutskottets memorial nr 113 och 102 föreslagna voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 72, punkten 1).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må till arvode åt ett byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 6,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att till arvode åt ett byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 4,800 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 53 Ja och 154 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med	61 Ja och 65 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller ..	53 Ja och 154 Nej,
sammanräkningen visade	114 Ja och 219 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 72, punkten 2).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de i ämnet väckta motionerna (I: 135 och II: 224), höja det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, nu 200,000 kronor, med 215,000 kronor till 415,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de i ämnet väckta motionerna (I: 135 och II: 224), höja det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, nu 200,000 kronor, med 115,000 kronor till 315,000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 85 Ja och 130 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 74 Ja och 57 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 85 Ja och 130 Nej,
sammanräkningen visade ..... 159 Ja och 187 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Tredje omröstningen:

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 43).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och motionen I: 44, såsom bidrag till avlönande av assistenter hos lantbruksingenjörer anvisar för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 54,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionen I: 44 såsom bidrag till avlönande av assistenter hos lantbruksingenjörer för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 48,000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namn-

upprop, och utföll densamma med 46 Ja och 165 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med ..... 53 Ja och 80 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .... 46 Ja och 165 Nej,
sammanräkningen visade ..... 99 Ja och 245 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Fjärde omröstningen:

(enligt jordbruksutskottet memorial nr 44).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen i anledning av motionen II: 22, för möjliggörande vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet av fortsatta försök med elektrisk bestrålning av växter under glas, för budgetåret 1929/1930 anvisar ett extra reservationsanslag av 7,500 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att den väckta motionen II: 22 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 105 Ja och 109 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med ..... 100 Ja och 28 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 105 Ja och 109 Nej,
sammanräkningen visade ..... 205 Ja och 137 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Femte omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 79).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att herr Wagnssons m. fl. och herr Erikssons i Stockholm m. fl. motioner (I: 82 och II: 134) icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av ovanberörda motioner (I: 82 och II: 134), för anordnande av kurser i esperanto för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 2,900 kro-

nor att utgå enligt bestämmelser, som Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 93 Ja och 121 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med	67 Ja och 55 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller ..	93 Ja och 121 Nej,
sammanräkningen visade	160 Ja och 176 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Sjätte omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 22).

»Den, som beträffande Kungl. Maj:ts med propositionen nr 65 framlagda förslag till tulltaxa vill i likhet med första kammaren, med avslag å de likalydande motionerna I: 236 av herr Österström m. fl. och II: 363 av herr Holmström m. fl., godkänna tulltaxenummer 340 i Kungl. Maj:ts förslag, så lydande:

	Tull för 100 kg kronor
Fanerskivor av 7 mm tjocklek eller därunder samt hoppressade faner- eller träskivor (s. k. kryssfaner o. dyl.) av annat träslag än furu eller gran	N 10:—,

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren godkänt ovannämnda tulltaxenummer 340 med den ändringen, att orden 'av annat träslag än furu eller gran' uteslutits.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 55 Ja och 149 Nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med	53 Ja och 67 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller ..	55 Ja och 149 Nej,
sammanräkningen visade	108 Ja och 216 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Sjunde omröstningen:

(enligt bankoutskottets memorial nr 41).

»Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 172 eller att riksdagen må medgiva, att filosofie magistern John Elis Högbergs änka Dorotea Sophie Martha Högberg, född Schultze, och makarnas tre minderåriga barn Karl Ludvig Rolf, Karin Maria Gisela och Ernst Robert Börje må, räknat från och med den 1 oktober 1928, åtnjuta årliga understöd från allmänna indragningsstaten, änkan Högberg till belopp av 720 kronor att utgå under hennes återstående livstid, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, samt vart och ett av barnen till belopp av 180 kronor att utgå intill utgången av det kalenderår, varunder barnet uppnått 18 års ålder, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad bankoutskottet under punkten 36 av sitt utlåtande nr 26 hemställt eller

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 172 icke må av riksdagen bifallas; samt

b) att de i ämnet väckta motionerna I: 153 och II: 153 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 56 Ja och 131 Nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 81 Ja och 45 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 56 Ja och 131 Nej,
sammanräkningen visade ..... 137 Ja och 176 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Åttonde omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 113).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen, med bifall till herr *J. Jönssons* i Revinge motion, II: 129, måtte *dels* besluta att i Kronprinsens husarers förutvarande kasernetablissement skola inredas lokaler för länsstyrelsen i Malmöhus län; *dels ock* för ändamålet bevilja ett anslag av 400,000 kronor samt därav på 1929/1930 års riksstat under sjätte huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren för *nybyggnad för länsstyrelsen i Malmöhus län* inom kvarteret Karin i Malmö för budgetåret

1929/1930 under riksstatens sjätte huvudtitel anvisat ett extra reservations anslag av 200,000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 70 Ja och 139 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 61 Ja och 59 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 70 Ja och 139 Nej,
sammanräkningen visade ..... 131 Ja och 198 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Nionde omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 102).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må medgiva, att återbetalningsskyldigheten beträffande ifrågavarande, i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 15 februari 1929 angivna, till ledamöter av vattenfallsstyrelsen oriktigt utbetalta dyrtidstillägg må efterskänkas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 40 Ja och 160 Nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 55 Ja och 56 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 40 Ja och 160 Nej,
sammanräkningen visade ..... 95 Ja och 216 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande maj.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 26, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 49—51 samt andra lagutskottets utlåtande nr 44.

§ 4.

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av frukter, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad propositionen angår ätbara frukter och bär, dels ock i berörda ämnen väckta motioner.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1929 (bilaga till 1929 års statsverksproposition: inkomsterna) hade i det för riksdagen framlagda budgetförslaget förutsatts, att vissa tullavgifter skulle från det nya budgetårets ingång upphävas, nämligen tullen å färska (eller enbart kokade, även krossade eller på annat sätt sönderdelade) äpplen och päron, såvitt anginge import under månaderna januari—juli, vidare tullen å torkade plommon och sviskon (ävensom bruneller och dadlar) samt slutligen tullen å citroner.

Förslag angående tullfrihet för ovannämnda varuslag hade Kungl. Maj:t förelagt riksdagen i de till bevillningsutskottet hänvisade, den 8 februari 1929 dagtecknade propositionerna nr 64 och nr 65.

I propositionen nr 64 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen besluta,

dels att den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa skulle under tiden 1 juli—31 december 1929 i nedan angivna delar hava följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tullberäkningen.	Tullsats.	
			Kronor	öre
	Frukter (av träd) och bär:			
	färska eller enbart kokade, även krossade eller på annat sätt sönderdelade:			
106 1/2	bananer och citroner	—	*fria*	
	torkade:			
109 a	plommon, sviskon, bruneller och dadlar	—	*fria*	

dels ock att till rubriken 107 i tulltaxan hänförliga äpplen och päron, som inkomme under juli 1929, skulle vara tullfria.

Angående vissa delar av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, i vilken Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga propositionen bilagt förslag till tulltaxeförordning jämte därvid fogade tulltaxa och taratariff, att tillämpas från och med den 1 januari 1930, hade bevillningsutskottet i betänkande nr 20 avgivit yttrande, varefter riksdagen fattat beslut i anledning av vad utskottet i nämnda betänkande hemställt. I förevarande sammanhang upptog utskottet till behandling nämnda proposition nr 65, i vad densamma avsåge den i tulltaxan under avdelning »II. Vegetabiliska ämnen.» upptagna underavdelningen »C. Frukter och bär, ätbara.», vilken underavdelning i propositionen hade följande lydelse:

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

Nr i de sakkunnigas förslag[1]				Tull för 100 kg. kronor.
		C. *Frukter och bär, ätbara.*		
		Frukter och bär, ätbara:		
		färska eller enbart kokade:		
51	63	bananer och citroner		fria
55				
52	64	vindruvor	T	35: —
		jordgubbar:		
53	65	inkommande under tiden 1 september—31 december	N	25: —
54	66	andra	N	100: —
		apelsiner, äpplen, päron och andra, ej särskilt nämnda:		
55	67	äpplen och päron, inkommande under tiden 1 januari—31 juli		fria
55	68	andra	T	10: —
		torkade eller saltade:		
56	69	bananer, bruneller, dadlar, plommon och sviskon		fria
60				
57	70	russin, korinter och fikon; apelsin-, citron- och pommeransskal; ävensom skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker	T	15: —
58	71	nötter och kastanjer	T	30: —
59	72	mandel; ävensom aprikos-, persiko- och plommonkärnor samt s. k. arachidmandel . .	T	35: —
60	73	äpplen, päron, aprikoser och andra, ej särskilt nämnda . . N; ävensom nötkärnor . . T .		50: —

[1] Här avses det av 1925 års tulltaxerevision den 12 september 1927 avgivna förslag till förordning med tulltaxa (Statens offentliga utredningar 1927: 20).

I anledning av vad det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet innehölle rörande införande av tullfrihet å vissa slag av frukter hade följande motioner väckts, nämligen:

de likalydande motionerna nr 91 i första kammaren av herr *Boberg m. fl.* och nr 149 i andra kammaren av herr *Johansson* i Krogstorp *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rubriken nr 107 i tulltaxan skulle erhålla följande ändrade lydelse: »Frukter andra slag ej särskilt nämnda under tiden 1 februari—30 juli fria, under tiden 1 augusti—31 januari 1 kilogram 20 öre»;

motionen nr 74 i andra kammaren av herr *Wikström*, i vilken hemställts, att riksdagen ville besluta att upphäva tullen å apelsiner, torkade äpplen, päron, aprikoser och persikor; samt

motionen nr 152 i andra kammaren av fru *Nordgren* och fru *Östlund*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att nu utgående tullsatser å apelsiner, citroner, färska äpplen, päron och plommon samt torkade plommon, sviskon, russin, aprikoser, persikor och s. k. blandad frukt skulle helt bortfalla.

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

Vidare hade i anledning av propositionen nr 64 väckts följande motioner, nämligen:

motionen nr 232 i första kammaren av herrar andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson* och *Bodin*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 64; samt

motionen nr 362 i andra kammaren av herr *Laurin m. fl.*, i vilken hemställts, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 64 ville besluta om importreglering å äpplen, päron och plommon.

Slutligen hade, i anledning av vad propositionen nr 65 i här förevarande del innehölle, i en inom första kammaren av herr *Dahl* väckt motion, nr 235, föreslagits, att riksdagen måtte besluta ändring i det framlagda förslaget till tulltaxa nr 67 av sådan innebörd att tullfrihet för äpplen och päron skulle åtnjutas under tiden 1 mars—31 juli och att tullen eljest skulle utgöra 20 öre för kilogram.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, samt

med bifall till dels motionen I: 232, i vad densamma avsåge bibehållande av nuvarande tull å färska äpplen och päron samt torkade dadlar, dels ock, såvitt anginge tiden intill 1929 års utgång, motionen II: 74 och motionen II: 152, i vad sistnämnda motion avsåge tullfrihet för apelsiner och citroner samt torkade plommon, sviskon, aprikoser, persikor och s. k. blandad frukt, ävensom

med avslag ej mindre å motionen II: 362 och motionen I: 232, i vad sistnämnda motion avsåge bibehållande av nuvarande tull å citroner samt torkade plommon, sviskon och bruneller, än även, såvitt anginge tiden intill 1929 års utgång, å dels de likalydande motionerna I: 91 och II: 149, dels ock motionen II: 152, i vad densamma avsåge tullfrihet för färska äpplen, päron och plommon samt russin,

besluta, att den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa skulle under tiden 1 juli—31 december 1929 i nedan angivna delar hava följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tullberäkningen.	Tullsats.	
			Kronor	öre
	Frukter (av träd) och bär:			
	färska eller enbart kokade, även krossade eller på annat sätt sönderdelade:			
	— — — — — — — — — —			
106 1/2	apelsiner, bananer och citroner . . .	—	*fria.*	
	— — — — — — — — — —			
	torkade:			
108	aprikoser, persikor, päron och äpplen, härunder inbegripna äpplen i skivor eller bitar, från vilka skal och kärnhus icke borttagits (s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker), samt kärnhus och skal av äpplen . .	—	*fria.*	
109 a	plommon, sviskon och bruneller . . .	—	*fria.*	

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

2) att riksdagen måtte,

med förklarande att Kungl. Maj:ts med förevarande proposition nr 65 framlagda förslag till tulltaxa, i vad anginge den under avdelning »II. Vegetabiliska ämnen.» upptagna underavdelningen »C. Frukter och bär, ätbara.», icke kunnat av riksdagen oförändrat bifallas, samt

med bifall, såvitt anginge tiden från och med 1930 års ingång, till motionen II: 74 och motionen II: 152, i vad sistnämnda motion avsåge tullfrihet för apelsiner och citroner samt torkade plommon, sviskon, aprikoser, persikor och s. k. blandad frukt, ävensom

med avslag å motionen I: 235 samt, såvitt anginge tiden från och med 1930 års ingång, å dels de likalydande motionerna I: 91 och II: 149 dels ock motionen II: 152, i vad densamma avsåge tullfrihet för färska äpplen, päron och plommon samt russin,

besluta, att ovannämnda underavdelning i tulltaxan skulle hava följande ändrade lydelse:

			Tull för 100 kg. kronor
	C. *Frukter och bär, ätbara.*		
	Frukter och bär, ätbara:		
	färska eller enbart kokade:		
63	apelsiner, bananer och citroner		fria
64	vindruvor	T	35: —
	jordgubbar:		
65	inkommande under tiden 1 september—31 december	N	25: —
66	andra	N	100: —
67	äpplen, päron och andra, ej särskilt nämnda . . .	T	10: —
	torkade eller saltade:		
68	aprikoser, bananer, bruneller, persikor, plommon, päron, sviskon och äpplen, härunder inbegripna skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker		fria
69	russin, korinter och fikon; ävensom apelsin-, citron- och pomeransskal	T	15: —
70	nötter och kastanjer	T	30: —
71	mandel; ävensom aprikos, persiko- och plommonkärnor samt s. k. arachidmandel	T	35: —
72	andra, ej särskilt nämnda . . N; ävensom nötkärnor . . T		50: —

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Boman*, *Jönsson* i Boa, *Bengtsson* i Kullen, *Forssberg* och *Anderson* i Linköping, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

vid punkten 1)

att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, besluta, att den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa skulle under tiden 1 juli—31 december 1929 i nedan angivna del hava följande ändrade lydelse:

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

		Kvantitet för tullberäkningen	Tullsats	
			Kronor	öre
	Frukter (av träd) och bär:			
	— — — — — — — — — —			
	torkade:			
108	aprikoser, persikor, päron och äpplen, härunder inbegripna äpplen i skivor eller bitar, från vilka skal och kärnhus icke borttagits (s. d. chopped apples till beredning av läskdrycker), samt kärnhus och skal av äpplen . .	1 kg.	—	15
109 a	plommon, sviskon och bruneller . . .	1 kg.	—	15

och

vid punkten 2)

att riksdagen måtte besluta, att den i Kungl. Maj:ts med propositionen nr 65 framlagda förslag till tulltaxa under avdelning »II. Vegetabiliska ämnen.» upptagna underavdelningen »C. Frukter och bär, ätbara.» skulle hava följande ändrade lydelse:

			Tull för 100 kg. kronor
	C. *Frukter och bär, ätbara.*		
	Frukter och bär, ätbara:		
	färska eller enbart kokade:		
63	bananer		fria
64	vindruvor	T	35: —
	jordgubbbar:		
65	inkommande under tiden 1 september—31 december	N	25: —
66	andra	N	100: —
67	apelsiner, citroner, äpplen, päron och andra, ej särskilt nämnda	T	10: —
	torkade eller saltade:		
68	bananer		fria
69	aprikoser, bruneller, fikon, korinter, persikor, plommon, päron, russin, sviskon och äpplen, härunder inbegripna skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker; ävensom apelsin-, citron- och pomeransskal . . .	T	15: —
70	nötter och kastanjer	T	30: —
71	mandel; ävensom aprikos-, persiko- och plommonkärnor samt s. k. arachidmandel	T	35: —
72	andra, ej särskilt nämnda . . . N; ävensom nötkärnor	T	50: —

samt

av herrar *Olsson* i Golvvasta, *Henrik Andersson* och *Heiding*, vilka hemställt,

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

vid punkten 1)

att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, besluta, att den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa skulle under tiden 1 juli—31 december 1929 i nedan angivna del hava följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tullberäkningen	Tullsats	
			Kronor	öre
	Frukter (av träd) och bär:			
	— — — — — — — — — — —			
	torkade:			
	— — — — — — — — — —			
109 a och	plommon, sviskon och bruneller . . .	—	*fria.*	

vid punkten 2)

att riksdagen måtte besluta, att den i Kungl. Maj:ts med propositionen nr 65 framlagda förslag till tulltaxa under avdelning »II. Vegetabiliska ämnen.» upptagna underavdelningen »C. Frukter och bär, ätbara.» skulle hava följande ändrade lydelse:

			Tull för 100 kg. kronor
	C. *Frukter och bär, ätbara.*		
	Frukter och bär, ätbara:		
	färska eller enbart kokade:		
63	bananer		fria
64	vindruvor	T	35: —
	jordgubbar:		
65	inkommande under tiden 1 september—31 december	N	25: —
66	andra	N	100: —
67	apelsiner, citroner, äpplen, päron och andra, ej särskilt nämnda	T	10: —
	torkade eller saltade:		
68	bananer, bruneller, plommon och sviskon		fria
69	russin, korinter och fikon; apelsin-, citron- och pomeransskal; ävensom skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker	T	15: —
70	nötter och kastanjer	T	30: —
71	mandel; ävensom aprikos-, persiko- och plommonkärnor samt s. k. arachidmandel	T	35: —
72	äpplen, päron, aprikoser, dadlar och andra, ej särskilt nämnda	N;	
	ävensom nötkärnor	T	50: —

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wohlin:** Herr talman! Då man inom regeringen vid statsverkspropositionens utarbetande övervägde de

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

skattelättnader, som rimligen borde komma ifråga för de breda lager av vårt folk, för vilka den direkta beskattningen har föga eller ingen betydelse, så ansåg man sig kunna i första rummet tänka på två stora artiklar, nämligen socker och frukt, vilka för konsumtionen och folkhälsan spela en betydande roll. Med avseende å den förra artikeln föreligger för dagen icke anledning till några uttalanden, utan det gäller nu frågan om tullnedsättning för vissa slag av frukter. Vid övervägandet av denna fråga hade man att taga hänsyn till åtskilliga inkomna framställningar från representativa sammanslutningar för de svenska husmödrarna och även till framställningar från läkarehåll, vilka giva uttryck för uppfattningen, att frukt av olika slag verkligen är en artikel, som icke bara i det vanliga hushållet spelar en stor roll, utan jämväl har en betydande vikt för det uppväxande släktets näring. Det uppgavs vidare från personer, som ansågos känna till dessa förhållanden, att konsumtionen av frukt i olika former under senare tid gått ofantligt framåt i Sverige och att fruktkonsumtionen, som i äldre tid måhända var rätt så begränsad, numera blivit även inom de breda lagren av vårt folk ganska betydande. Även industriarbetarklassen berättas i icke ringa omfattning förbruka färsk och torkad frukt, som sålunda äro verkligt betydande artiklar för de breda folklagren inom riket.

Vid ett närmare övervägande av vilka slag av frukt, som lämpligen borde komma ifråga vid den påtänkta tullnedsättningen, ville man självfallet söka lägga förslaget så, att man huvudsakligen, så långt sig göra läte, rörde sig med tullar av finanstullkaraktär eller åtminstone med tullar av övervägande finanstullskaraktär, under det att man, så lågt görligt var, ville skjuta tullar med ett mera utpräglat moment av skyddstullskaraktär i bakgrunden och icke vid detta tillfälle rulla upp tullpolitiska spörsmål. Då uppfattades saken av mig på det sättet, att den importerade färska frukten, som ju spelar en stor roll för folknäringen, under vissa månader av året kan sägas vara av föga betydelse såsom konkurrent till den inhemska frukten, och jag betraktade tullen å färsk frukt under årets första del och fram till augusti månads ingång som en tull, som väsentligen har karaktären av finanstull. I överensstämmelse härmed föreslogs också tullens borttagande under nämnda månader. I sammanhang härmed rullades emellertid hela frågan om den svenska fruktens avsättningsförhållanden upp till diskussion, och som kammarens ledamöter möjligen torde erinra sig från remissdebatten beaktade regeringen i detta sammanhang även andra spörsmål berörande den svenska fruktens avsättningsmöjligheter. Bland dessa spörsmål var, bland annat, även frågan om ett direkt anslag för propagandaverksamhet för svensk frukt, vilket anslag också sedermera blivit av riksdagen beviljat. Ytterligare var det åtgärder i syfte att förmå vissa statliga institutioner, som bedriva en betydande upphandling, att föredraga svenskt så kallat fruktmos framför torkade amerikanska äpplen och päron. Men slutligen och framför allt tänkte sig regeringen, att det skulle vara möjligt att genom en nedsättning av järnvägstaxorna för frukt åstadkomma en bättre avsättning av den sydsvenska frukten, icke minst på den norrländska marknaden.

I anslutning till denna sistnämnda tanke avlät kommunikationsministern den 14 januari i år en ämbetsskrivelse till järnvägsstyrelsen med i huvudsak följande innehåll: »Sedan fråga uppkommit om åtgärder till understödjande av den inhemska fruktodlingen, får jag härigenom anmoda järnvägsstyrelsen att skyndsamt verkställa utredning dels angående lämpligaste sättet för genomförande av en nedsättning under tiden september—december av fraktavgifterna å statens järnvägar för färska plommon, päron och äpplen i större och mindre partier samt möjligheten att vid försändningarna göra skillnad mellan avgifterna för svensk och utländsk frukt dels ock angående den unge-

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

färliga inkomstminskning för statens järnvägar, som en dylik nedsättning med 50 eller 25 procent skulle medföra, ävensom att snarast möjligt till kommunikationsdepartementet inkomma med det yttrande, som kan av utredningen föranledas.»

I anledning härav inkom järnvägsstyrelsen till kommunikationsdepartementet med ett den 31 maj 1929 dagtecknat yttrande, som jag här icke skall återgiva utan endast till sina väsentliga delar meddela. »Med hänsyn — skriver järnvägsstyrelsen — till det vid tidpunkten för en eventuell nedsättnings genomförande nära förestående ikraftträdandet av den nya taxan anser styrelsen obehövligt att skärskåda förutsättningarna för en sådan särskild nedsättning annat än i jämförelse med ifrågavarande nya taxa och dess tariffer.» Av en tabell framgår då att äpplen och päron i taxeförslaget hänförts till lägsta styckegodstariffen. »Denna tariff — säger styrelsen vidare — ligger endast obetydligt ovanför den s. k. minimitariffen för styckegods, vilken senare tariff utvisar järnvägens genomsnittliga direkta självkostnader vid styckegodstransport. En så avsevärd sänkning av styckegodsfrakten som med 25 à 50 procent skulle alltså komma att för äpplen och päron medföra fraktdebitering enligt avgifter, som ligga under järnvägens beräkningsbara självkostnader.» Ytterligare fortsätter järnvägsstyrelsen: »En så kraftig nedsättning, som nu ifrågasatts, är icke förenlig med de taxetekniska principer, som varit vägledande vid taxeförslagets upprättande. Den är icke heller förenlig med de järnvägsekonomiska synpunkter, som järnvägsstyrelsen är skyldig lägga på nedsättningsfrågor. Styrelsen förmenar nämligen, och detta alldeles särskilt i detta fall, att nedsättningen icke skulle i så hög grad kunna stimulera transporterna, att inkomstminskningen eller rättare vinstminskningen bleve kompenserad.» Härefter fortsätter järnvägsstyrelsen: »Skola järnvägens intressen emellertid tillbakasättas och en fraktnedsättning medgivas, dock med beaktande av järnvägens minimitariffer, torde icke någon lägre tariffering än enligt tarifferna 4—5—8—10 för styckegods respektive vagnslaster om minst 2.5, 5 och 10 ton böra komma i fråga.» Efter en utveckling av svårigheterna att verkställa en olika tariffering av svensk och utländsk frukt samt efter en diskussion av uppslaget att låta järnvägsstyrelsen å riksstaten få ett anslag för täckande av den förlust, som en fraktnedsättning för frukt skulle medföra — i ungefärlig överensstämmelse med det anslag för frakttransporter av kalk, som riksdagen sedan ett antal år tillbaka beviljar — återkommer järnvägsstyrelsen till den nu berörda frågan och slutar med att i klämmen säga: »Styrelsen finner sålunda, *att* en i formellt hänseende olika tariffering för svensk och utländsk frukt ej låter sig genomföras, *att* stora svårigheter äro förbundna med införande av en lägre tariffering, som i praktiken kommer att få åtnjutas endast beträffande svensk frukt, *att* den lägsta tariffering, som utan statsbidrag härvid kan ifrågakomma, är 4—5—8—10 att tillämpas för styckegods respektive vagnslaster om 2.5, 5 och 10 ton, samt *att* därest statsbidrag anses böra utgå, sådant bör medgivas endast för försändelser, som avsändas av vederbörande producenter — möjligen även av uppköpare å produktionsorten — och helst utbetalas till nu nämnda försändare, eljest endast under villkor att frakten för varje ifrågakommande sändning uppgår till visst minimibelopp.»

Det framgår alltså av detta järnvägsstyrelsens svar på Kungl. Maj:ts förfrågan, att styrelsen anser stora svårigheter föreligga för en sådan fraktnedsättning för svensk frukt, varom tal var vid statsverkspropositionens utarbetande. Jag skall i detta ämne icke uttala mig på annat sätt, än att jag av det anförda drager den slutsatsen, att tanken på en för fruktodlarna i södra delarna av Sverige särskilt förmånlig tariffering av den svenska frukten tydligen stöter på stora svårigheter, eller i allt fall på motstånd från järnvägsstyrelsens sida. Huruvida och i vad mån detta järnvägsstyrelsens motstånd

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

kan övervinnas, kan jag icke i detta sammanhang uttala mig om, men jag tycker nog — om jag lägger tillsammans synpunkterna för och emot — att de jämförelsevis höga järnvägsfrakter för svensk frukt, som råda i vårt land, borde kunna av statsmakterna framdeles reduceras, till nytta för den sydsvenska fruktens avsättning inom landet och ej minst inom Norrland. Men det är givet, att i det läge denna fråga kommit, det motstånd, som rests inom riksdagen mot den partiella tullfriheten å färsk frukt, är betydligt lättare att förstå. Huru det emellertid än ligger till med denna fråga, så har det för mig varit angeläget och önskvärt att i sammanhang med de i statsverkspropositionen föreslagna skattelättnaderna åstadkomma en rimlig nedsättning jämväl av dess utgifter för frukt överhuvud taget. Ha således nu tyngdpunkten förskjutits till den torkade frukten, ligger däri för chefen för finansdepartementet icke någon anledning till större ledsnad.

Nu har, för att övergå till den torkade frukten, förslaget om tullindringar för dylik frukt i statsverkspropositionen begränsats till att avse torkade plommon och sviskon, eftersom tullen å denna artikel även enligt utskottsreservanternas uppfattning har ren finanstullskaraktär. Jag konstaterar således, att alla ledamöter av utskottet, oavsett meningsskiljaktigheter i övrigt, anse att tullen å torkade plommon och sviskon har en ren karaktär av finanstull. Emellertid har utskottsmajoriteten och även en grupp av reservanterna utsträckt den föreslagna tullnedsättningen för torkad frukt till att omfatta jämväl torkade äpplen och päron samt torkad frukt i blandningar, vilken sistnämnda artikel spelar en betydande roll i importen. Utan att ingå på de olika meningar, som man kan hysa om storleken av det tullskyddsmoment, vilket kan ligga i de sistnämnda tullsatserna, vill jag likväl såsom min uppfattning uttala, att om man nu går in för en tullnedsättning på torkad frukt, det är ganska rimligt och naturligt att en tullnedsättning för torkade plommon och sviskon åtföljes av en tullnedsättning för övriga slag av torkad frukt. Vägande handelstekniska skäl tala till förmån för en dylik åtgärd och torkad frukt i blandningar har nog icke heller någon större konkurrenskraft gent emot den svenska frukten än torkade plommon och sviskon. Jag finner sålunda ett utvidgande av tullnedsättningarna på torkad frukt från att omfatta plommon och sviskon till att omfatta jämväl torkade äpplen och päron och torkad frukt i blandning vara en i och för sig ganska acceptabel linje. Emellertid har utskottsmajoriteten föreslagit, att tullfriheten skall omfatta jämväl artikeln apelsiner. Beträffande citroner torde man av statsverkspropositionen finna, att de ha blivit medtagna i mitt tullnedsättningsprogram. Men att apelsiner icke blivit medtagna, har utom på statsfinansiella överväganden av proportionen mellan de olika tullnedsättningarna, varit beroende på vissa handelspolitiska skäl, som chefen för handelsdepartementet har närmare anledning än jag att mera i detalj beröra. Jag kan sålunda på tal om artikeln apelsiner icke säga annat, än att jag tror, att dess medtagande i detta sammanhang nog har sina sidor med hänsyn till dessa handelspolitiska överväganden.

Slutligen skall jag med några ord beröra de statsfinansiella konsekvenserna av de föreliggande olika förslagen. Det förhåller sig, som alla veta, så, att enligt Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och sedermera i en specialproposition framlagda förslag den sammanlagda inkomstminskningen för statsverket skulle ligga något under 3 miljoner kronor, vilket belopp med hänsyn till den stegrade fruktkonsumtionen inom landet torde kunna räknas upp till jämnt 3 miljoner kronor, eftersom man, när man rör sig med tullmedel, icke har anledning att röra sig med bråkdelar av miljoner kronor. Utskottsmajoritetens förslag innebär en sammanlagd inkomstminskning å tullmedel på något över 5 miljoner kronor, en inkomstminskning, som också bör avrundas nedåt eller uppåt till något jämnt miljontal kronor, beroende på den uppfattning

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

man kan hysa om konsumtionen av artiklarna i fråga. Det är sålunda ett belopp av omkring 2 miljoner kronor, som skiljer Kungl. Maj:ts förslag från det framlagda utskottsförslaget. Nu är det ganska svårt att på ett sådant stadium som det föreliggande yttra sig om denna sida av ärendet, eftersom den föreslagna tullsänkningen ingår såsom ett led i olika skattelindringsfrågor, av vilka endast något enstaka hittills blivit föremål för riksdagens handläggning och beslut, såsom förslaget om lastpenningarnas avskaffande. Det är sålunda svårt att i frågans nuvarande läge yttra sig om de olika förslagens möjligheter att kunna genomföras med hänsyn till deras statsfinansiella konsekvenser. Jag kan endast uttala, att jag tror, att regeringsinitiativet, i vad det avsett nedsättning eller borttagande av tullsatser på vissa slag av frukt, likväl haft det goda med sig, att dessa artiklar — som spela en så stor roll för vår folkdiet och som rimligtvis borde komma att spela en ännu långt större roll i detta avseende och som icke minst för det uppväxande släktet ha en betydande vikt — nu blivit föremål för riksdagens uppmärksamhet på det sätt som skett, och att man sålunda här har framför sig en detalj i skattelindringsprogrammet, som enligt min uppfattning i princip är tilltalande. Sedermera må man diskutera de olika alternativens statsfinansiella konsekvenser, och härvid kan jag i det läge, frågan befinner sig, allenast säga, att jag tror, att det varit försiktigare att begränsa de statsfinansiella konsekvenserna till den summa, som angives i statsverkspropositionen, än att, på sätt här skett, höja samma summa med minst ett par miljoner kronor.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Jönsson** i Boa: Herr förste vice talman! Som av bevillningsutskottets betänkande framgår, har man inom utskottet varit enig om att icke nu föreslå någon ändring i gällande tullsatser å färska äpplen och päron, utan ansett, att denna fråga bör bli föremål för en allsidig prövning av 1928 års tullkommitté.

Av den vid betänkandet av herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna reservationen framgår, att vi reservanter ansett oss icke kunna biträda utskottets förslag, i vad det rör tullfrihet för apelsiner och citroner samt vissa slag av torkad frukt. Ett borttagande av tullen på apelsiner skulle efter vårt förmenande medföra ökad konsumtion av denna vara och därigenom säkerligen bidraga till minskad användning av svensk frukt, såväl färsk som konserverad, och därigenom bliva till skada för den inhemska fruktodlingen. Men även i ett annat hänseende skulle ett borttagande av tullen nu kunna bliva till skada.

Erfarenheten har visat, att tullen å apelsiner har varit och kan bli värdefull som kompensationsmedel vid uppgörande av handelsavtal med de länder, som därav beröras. I sitt till utskottet avgivna yttrande uttala kommerskollegium, generaltullstyrelsen och lantbruksstyrelsen därom följande: »Ämbetsverken vilja vidare erinra därom, att tullen för en del av ifrågavarande frukter intill den 1 juli 1925 utgick med väsentligt högre belopp än nu, nämligen för apelsiner och citroner (rubrik 107) med 25 öre per kilogram och för russin (rubrik 110) med 50 öre per kilogram. De nedsättningar av tullen till 10 respektive 15 öre per kilogram, som vidtogos vid nämnda tidpunkt, voro föranledda av Sveriges handelsavtal med Spanien. För vissa slag av frukter har tullen tidigare otvivelaktigt varit av betydelse ur handelspolitisk synpunkt. Huru förhållandena komma att ställa sig i berörda avseende framdeles kunna ämbetsverken näppeligen bedöma, men det vill dock synas, som om

tullen för de större importartiklarna alltjämt måste tillerkännas ett visst handelspolitiskt värde.»

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

Att nu borttaga tullen på apelsiner och citroner anser jag därför för min del mindre välbetänkt, särskilt som vi till de länder denna tull kan komma att beröra hava en betydande försäljning av trävaror och pappersmassa, varför det kan vara skäl att icke i otid borttaga de kompensationsmedel vi hava, då det gäller att uppgöra nya handelstraktater. För konsumenterna torde denna tull av 10 öre per kilogram ej heller vara särdeles betungande.

Vad den föreslagna tullfriheten å torkade äpplen, päron, persikor och blandad frukt vidkommer, så kommer givetvis även denna att verka menligt för den inhemska fruktodlingen, och har lantbruksstyrelsen i sitt yttrande även erinrat om att den utländska torkade frukten i vissa delar av landet kraftigt konkurrerar med den inhemska fruktmostillverkningen. Då vi reservanter emellertid anse oss kunna tillstyrka en så stor nedsättning av tullen på torkad frukt som till 15 öre per kilogram, så sker detta dels med hänsyn till dess betydelse för folkhälsan och dels för erhållande av en lättnad i tullbehandlingen av blandad frukt. Att helt borttaga tullen på torkad frukt har också av ämbetsverken ansetts olämpligt. Genom den av oss föreslagna tullen på 15 öre uppnår man också ungefär den inkomstminskning av omkring 2.6 miljoner kronor, som i finansplanen beräknats. Enligt utskottets förslag skulle däremot inkomstminskningen uppgå till omkring 5.4 miljoner, varigenom den föreslagna direkta skattesänkningen av 10 enheter kan äventyras.

På grund av vad jag nu i korthet anfört ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den av herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen; och tillåter jag mig därjämte yrka, att, i händelse någon av de avgivna reservationerna bifalles, samtliga i betänkandet omnämnda motioner måtte anses besvarade genom vad i ämnet beslutats.

Med herr Jönsson i Boa förenade sig herr *Bengtsson* i Kullen.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Lundvik:** Herr talman! Innan kammaren går att fatta beslut i anledning av bevillningsutskottets förslag om avskaffande av tullen på apelsiner, så må det tillåtas mig såsom den, vilken inom regeringen har att närmast tillvarataga de handelspolitiska synpunkterna, att från dessa synpunkter upptaga detta spörsmål till granskning.

Jag erinrar till en början om de skäl, som ligga bakom utskottets förslag. Man räknar med att borttagandet av tullen å apelsiner kommer att sänka priset och följaktligen öka konsumtionen av dessa. På grund av apelsinernas vitaminrikedom är en konsumtionsökning ur folkhälsans synpunkt önsklig. Utskottet anser, att i jämförelse med den fördel för folkhälsan, man sålunda skulle vinna, de skäl av handelspolitisk innebörd, som kunna anföras emot tullens borttagande, icke böra tillmätas avgörande betydelse.

Det är självklart, att jag icke dristar mig att ha någon uppfattning om värdet av de läkarvetenskapliga skäl, som ligga till grund för utskottets förslag. Det ledet i jämförelsen skall jag icke yttra mig om. Vad jag vill med mitt anförande är endast att giva starkare relief åt de handelspolitiska skäl emot förslaget, som utskottet tydligen har övervägt, men som icke tillmätts avgörande vikt.

Vårt handelspolitiska system avviker i väsentliga avseenden ifrån de handelspolitiska system, som tillämpas i ett flertal andra länder. Som de ärade ledamöterna av denna kammare väl veta, så är vårt traktatsystem byggt på en konsekvent tillämpning av en enkeltariff, en tillämpning, som gäller emot

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

alla länder, oavsett om vi med dem hava handelsavtal eller icke; och det ingår i våra handelspolitiska metoder att före traktatförhandlingar höja våra tariffer för att på det viset skaffa oss kompensationsmedel. Detta system har ju så ingått i vårt medvetande, att den, som icke närmare reflekterar över saken, kanske tror, att det är det system, som allmänt brukas. Detta är emellertid så långt ifrån fallet, att jag vågar påstå, att vårt handelspolitiska system tvärtom utgör ett ganska sällsynt undantag.

Jag skall inte alls här lämna någon uttömmande redogörelse för olika handelspolitiska system. Jag vill bara nämna, att i en del främmande länder har man gjort upp ett system med en dubbel tariff. Man har en maximitariff — ofta mycket hög, tre, fyra gånger högre än minimitariffen —, vilken maximitariff man tillämpar beträffande länder, med vilka man icke slutit något handelsavtal. Vidare har man en minimitariff, även den ofta så högt fixerad, att man vid handelstraktatsförhandlingar med främmande länder skall kunna lämna rabatter på denna minimitariff, rabatter, som man naturligtvis, med hänsyn till att tariffen just i handelspolitiskt syfte satts så hög, icke ger utan vederlag. Ja, icke nog därmed. För att ett främmande land skall komma i åtnjutande av mest gynnad nations behandling, fordras också vederlag, och särskilt naturligtvis i de fall, där man redan har medgivit tredje land rabatt på minimitariffen.

Det är mot bakgrunden av de nu skildrade handelspolitiska förhållandena, som jag tillåter mig starkt ifrågasätta, huruvida tidpunkten för borttagande av apelsintullen är lyckligt vald. Ett av de länder, som tillämpa det handelspolitiska system, som jag senast skisserat, förbereder införandet av ny tulltariff. Det finns anledning förmoda, att den nya tulltariffen kommer att bliva synnerligen hög. För vår export på det landet spelar denna omständighet en betydande roll. Vår export dit har betydligt upparbetats och utgör för närvarande, efter värde räknat, 4 à 5 gånger det landets export till oss. Och av det landets export till oss utgöres cirka en fjärdedel av apelsiner. Om nu, som man kanske måste befara, vissa av detta lands nya tullsatser bliva så höga, att vår export därigenom kan lida avsevärt avbräck, så behöva vi ett värdefullt bytesmedel, när vi — som ju är att förutse — måste upptaga förhandlingarna med detta land i syfte att få ned några av dessa för oss ogynnsamma tullsatser. Jag tror, att apelsinerna i det fallet skulle kunna spela en synnerligen stor roll med hänsyn till den stora betydelse, jag redan nämnt, att de ha för det landets export på Sverige.

Man skulle ju av principiella skäl kunna mot det resonemanget invända: Ja, men om det nu ur folkhälsans synpunkt är önskvärt att få bort tullen för apelsiner, inte böra vi väl låta hänsyn till handelspolitiska förhållanden hindra oss att borttaga den? Jag vill, som jag redan nämnt, icke yttra mig om värdet av de läkarvetenskapliga skäl, som ligga bakom utskottets förslag, men jag vill framhålla, att det här icke är fråga om att skjuta på saken in infinitum, utan man kan emotse, att det av mig nu skildrade läget kommer att inträffa kanske redan i höst. Under sådana förhållanden tror jag, att ett uppskov nu med apelsintullens avskaffande skulle vara tillrådligt. Finge apelsintullen tjäna som bytesmedel vid traktatsförhandlingar, skulle man kunna göra svenskt näringsliv och i främsta rummet svenska exportnäringar en avsevärd tjänst. Jag tror att dessa skäl äro värda att övervägas. Lämnar man nu ifrån sig ett betydande bytesmedel, som icke lätt kan ersättas av något annat, så kan det hända, att svensk export därigenom lider ett allvarligt avbräck.

Jag vill slutligen framhålla, att det från folkhälsans synpunkt kanske icke heller vore så olämpligt att använda den metod, som jag här förordat. Tager man icke för handelspolitiska förhandlingar vara på sina möjligheter, så kan

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

därigenom vållas så stort avbräck för våra exportnäringar, att det leder till arbetslöshet med allt det elände, som därav följer även för folkhälsan.

Herr **Olsson** i Golvvasta: Herr förste vice talman! Jag erkänner gärna, med tanke på riksdagens nuvarande sammansättning, att det icke är någon lätt sak för regeringen att med utsikt till framgång komma med förslag av betydande värde för jordbrukets upphjälpande i ekonomiskt avseende. När vi nu ha att taga ställning till de förslag, som innehållas i Kungl. Maj:ts propositioner nr 64 och nr 65, kan jag inte annat än erinra mig ett skämtsamt yttrande, som fälldes av en högerman, sedan man fått del av årets trontal och berättelsen av vad sig i riket tilldragit: det enda som jordbruket tycks få är borttagande av frukttullarna samt en erinran om att vi till landet fått potatiskräftan. Denna förutsägelse har enligt mitt förmenande slagit in ganska bra.

Jag skall nu försöka att med några ord motivera min och mina meningsfränders i bevillningsutskottet allmänna ståndpunkt i tullfrågor och redogöra för orsakerna till att vi anse, att man icke bör rubba på våra nuvarande tullsatser utan i möjligaste mån bibehålla desamma vid deras nuvarande höjd.

Som bekant, väckte vi ifrån vårt håll riksdag efter riksdag under en följd av år motioner med förslag om förhöjda tullsatser på jordbruksprodukter. Men varje gång avslogos dessa våra motioner av en tämligen stor majoritet i riksdagens båda kamrar.

De enda tullsatser, som man syntes finna lämpligt att i någon mån ändra på, var en och annan industritull. Det var vad vi fingo till svar på våra försök att förbättra jordbrukstullarna och få dessa i paritet med industritullarna. Denna vår inställning berodde på en känsla av, för att inte säga en förvissning om, att jordbruket i detta avseende var styvbarnet och behandlat som sådant i jämförelse med industrien. Vi fingo också för några år sedan ett ganska talande bevis och belägg för denna vår ståndpunkt uti tull- och traktatkommitténs betänkande 1924, där man möter det bekanta talet 36 miljoner kronor, som jag ytterligare vill peka på och som jordbruksnäringen enligt den kommitténs mening årligen blivit beskattat på av industrien. Med de erfarenheter vi gjort och med det svar vi fått av riksdagen år efter år, var det efter moget övervägande, som vi år 1927 väckte en motion, vilken gav upphov till 1928 års tullkommitté. Vi hade nämligen kommit till den övertygelsen, att skulle vi någon gång tänka oss att få en rättvis avvägning i tullskydd mellan jordbruk och industri, fanns här ingen annan möjlighet än att ställa hela vårt tullproblem under utredning. Nu vill jag säga, att sedan vi fingo denna vår motion igenom år 1927, så ha vi i enlighet med gammal riksdagspraxis ansett, att man icke skall rycka och riva hit och dit i tullfrågor, utan låta dem i möjligaste mån vara i fred så länge utredningen pågår.

Emellertid har Kungl. Maj:t i år kommit med en proposition med förslag, att tullarna på färsk frukt under viss tid av året skulle suspenderas. Det glädjande har dock i varje fall inträffat, att bevillningsutskottet enhälligt avstyrkt detta Kungl. Maj:ts förslag. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att det i bevillningsutskottet finnes en viss känsla utav att när vi ha våra skyddstullar under utredning, så bör man icke i onödan rucka på desamma.

Utskottets förslag om borttagande av tullen på apelsiner och citroner har jag dock icke kunnat finna riktigt och välbetänkt, varför jag i likhet med övriga reservanter från bondeförbundet instämt i herr Johan Nilssons i Kristianstad m. fl. reservation i detta avseende. Det heter på ett ställe i denna reservation, vilket jag kan helt underskriva och som jag vill citera, när det gäller den handelspolitiska delen av denna fråga: »Därtill kommer, att, enligt vad erfarenheten från den senare tidens traktatpolitik visat, just på detta område tullen

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

måste tillmätas värde såsom kompensationsmedel och att starkt behov av sådana i vissa fall kan göra sig gällande.» Jag skall icke vidare gå in på den saken. Vi ha alldeles nyss hört från herr handelsministern, hur han ser frågan, och jag vill för egen del säga, att jag har samma uppfattning som herr statsrådet i det fallet.

Sedan, när det gäller tullen på den torkade frukten, så ha vi från vårt håll icke ansett oss kunna vara med om någon tullnedsättning på densamma. Man måste väl ändå någon smula taga hänsyn till vad lantbruksstyrelsen i sitt yttrande har sagt i denna fråga. Jag skall tillåta mig att citera några ord därifrån i vad det gäller den torkade frukten. Det heter där: »Om också torkning i större omfattning av svensk frukt för avsalu knappast förekommer, torde den torkade utländska frukten dock kraftigt konkurrera med den svenska fruktmostillverkningen, vilken inom vissa delar av landet spelar en icke liten roll för fruktodlingen. Jämväl med ändring av tullen på torkade äpplen och päron synes därför böra anstå, till dess 1928 års tullkommitté hunnit utreda frågan.»

När jag och mina medreservanter icke velat vara med om någon nedsättning av denna tull utan vilja bibehålla den vid den höjd den för närvarande har, så äro vi ju i ett synnerligen gott sällskap, då vi kunna åberopa ett så pass auktoritativt verk som lantbruksstyrelsen.

Herr finansministern har varit inne på den statsfinansiella delen utav det beslut, som jag förmodar riksdagen nu kommer att fatta i anledning av bevillningsutskottets betänkande. I Kungl. Maj:ts förslag har ju räknats på att här skulle bli en inkomstminskning av 2,600,000 kronor eller inemot 3 miljoner kronor. Enligt det förslag, som utskottet kommit till, skulle det bli en inkomstminskning på 4 à 4.4 miljoner kronor. Det förslag, som jag och mina medreservanter framlagt, skulle i avseende å inkomstminskning stanna vid ungefär samma siffra som Kungl. Maj:ts proposition. Vi ha gått med på, att plommon, sviskon och bruneller skulle vara tullfria liksom också färska bananer ävensom »bananer, bruneller, plommon och sviskon, torkade eller saltade». Vi ha nämligen menat, att dessa varor, som ju äro viktiga konsumtionsartiklar men icke kunna odlas inom landet, skulle kunna lämnas tullfria. Däremot måste vi, i likhet med lantbruksstyrelsen, anlägga skyddstullssynpunkter på den torkade frukten.

Jag vill, herr talman, icke uppehålla tiden längre utan ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig m. fl.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Det är ingalunda första gången, som denna kammare uttalar sig för tullfrihet på en hel del torkade frukter. Jag erinrar sålunda om att så långt tillbaka i tiden som 1913 väcktes en motion här i kammaren från en socialdemokratisk ledamot på upplandsbänken, vilken motion i stort sett gick ut på samma förslag, som här blivit framställt i den kungl. propositionen. Detta yrkande bifölls med ganska stor majoritet i denna kammare, ehuru det sedan föll vid den gemensamma voteringen. När frågan då var uppe, fanns det emellertid, i motsats mot vad nu synes vara fallet, icke någon ledamot av kammaren, som verkligen ville anlägga skyddstullsynpunkter på denna fråga. Tvärtom betonades från det mest tullskyddsvänliga håll, att frågan var av ren finanstulls karaktär.

På samma sätt resonerade man också 1921, då den dåvarande finansministern Beskow framlade en proposition, som gick ut på höjandet av en hel mängd frukttullar. Finansministern betonade särskilt, att i det förslag, som han framlade inför riksdagen, hade han utgallrat alla rubriker, som kunde antagas på något sätt ha med skyddstullar att göra. Jag vill i det sammanhanget säga till min gode vän Olsson i Golvvasta, att om så icke även nu varit fallet,

borde han kunnat döma av mitt uppträdande i övrigt såväl i bevillningsutskottet som i riksdagen, att jag icke velat i nuvarande läge i tullpolitiskt hänseende vara med på någon sänkning av tullsatser, som kunna anses vara av skyddstulls natur.

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

När man åberopar lantbruksstyrelsens uttalande, bör man erinra sig, att lantbruksstyrelsen säger, att en sådan åtgärd, som här föreslås, enligt lantbruksstyrelsens mening *icke* kunde anses direkt påverka avsättningen av svensk frukt. Det ser ut, som om de ärade reservanterna från bondeförbundet glömt det lilla ordet »icke»; ty när dessa citera, säges det, att av lantbruksstyrelsens uttalande framgår, att borttagandet av tullen på torkad frukt måste anses direkt påverka avsättningen av svenska äpplen och päron. Jag menar, att det citatet hänger ej riktigt samman med ursprunget, nämligen vad lantbruksstyrelsen ordagrant yttrat.

När nu Kungl. Maj:t föreslog borttagandet av tullen på vissa slag av torkade frukter, plommon, sviskon och några mindre artiklar, uppstod frågan med detsamma, huruvida detta var en praktisk åtgärd med hänsyn till folkhushållets intresse. Det påpekades dels inom utskottet och dels från importörshåll, att en anordning sådan som Kungl. Maj:t föreslagit skulle medföra konsekvenser, som icke voro av önskvärd art. Jag syftar härmed givetvis på det förhållandet, att en stor del plommon importeras tillika med andra torkade frukter och att en tullfrihet endast på plommon måste innebära, att man skulle överflytta en slags blandningsindustri från ursprungs- och produktionslandet Amerika till Sverige. Att utvecklingen skulle gå i den riktningen, framgår också av de statistiska siffrorna, som utvisa med all tydlighet, att under de sista åren har importen av torkade plommon ganska avsevärt minskats, under det importen av s. k. blandad frukt i stor utsträckning ökats. En förändring på sätt propositionen föreslår skulle alltså, menar jag, få följder, som icke äro, såsom jag förut uttryckte mig, av önskvärd art.

Nu har emellertid finansministern, om jag fattade honom rätt, gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, alltså lämnat herr Olsson i Golvvasta och hans medreservanter i sticket och gått över till en ståndpunkt, som jag och mina meningsfränder på den punkten i utskottet förfäktat och uttalat oss för. Jag kan därför lämna den saken å sido och vill blott påpeka, att när man nu går in för tullfrihet, så bör detta ske på sådant sätt, att tullfriheten verkligen gagnar sitt ändamål och står i överensstämmelse med för övrigt sunda principer. Vi ha i övrigt även föreslagit en liten justering i Kungl. Maj:ts proposition på en artikel, som heter dadlar, där vi ansett, att denna vara egentligen vore att hänföra till lyxartiklar och att man därför gärna kunde behålla den tullsats å 50 öre, som nu är gällande.

En annan punkt i det föreliggande förslaget är frågan om borttagande av tullen på färsk frukt. Detta förslag var föremål för kritik redan under remissdebatten i år, och jag skall icke länge uppehålla mig vid densamma, då nu även statsrådet på denna punkt tagit avstånd från Kungl. Maj:ts proposition. Jag finner detta vara synnerligen lyckligt, ty det är alldeles uppenbart, att tull på färska äpplen och päron åtminstone i viss mån är av skyddstulls natur. Det hade också otvivelaktigt kommit att visa sig vara fallet, därest Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende hade vunnit riksdagens bifall. Ty förslaget hade kommit att verka på det sättet, att för den bästa svenska frukten hade saknats tullskydd.

I och med att Kungl. Maj:t diskuterade lämpligheten, för att icke säga nödvändigheten, av att söka främja förbrukningen i vårt land av färsk frukt genom att borttaga tullen och förbilliga varan, så uppstod frågan, på vad sätt detta skulle ske. Då uppkom frågan inom utskottet, särskilt som framställning av enskilda motionärer förelåg, att gå in för apelsintullens upphä-

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

vande. Detta var så mycket naturligare och rimligare, som Kungl. Maj:t själv föreslagit ett upphävande av tullen på citroner. Detta motiverades särskilt från hälso- och näringssynpunkt. Det skälet synes mig tala i betydligt större utsträckning och mera vägande för ett upphävande av tullen på apelsiner, en vara, som konsumeras av betydligt större medborgargrupper, än vad som är fallet med artikeln citroner.

Varför herr finansministern kommit att tänka på citroner och den färska frukten i allmänhet, föreställer jag mig vara, att under loppet av förra hösten uppstod i stockholmspressen en diskussion rörande lämpligheten av att borttaga tullen på och förbilliga den färska frukten. Önskemål i den riktningen uttalades då från framstående läkarhåll i Dagens Nyheter, där det vitsordades, att en ökad förbrukning av färsk frukt vore av behovet påkallad och synnerligen önskvärd. Jag skall icke här upptaga tiden med att citera några av dessa uttalanden; jag förmodar de flesta av kammarens ledamöter erinra sig desamma. Men icke nog därmed, utan jämväl från andra håll, där man åtminstone icke behövde hysa misstanke om att avsikten var att vidtaga åtgärder, som kunde hämma den svenska fruktodlingen, gjordes uttalanden i samma riktning. Jag syftar härvid på ett uttalande av sekreteraren i pomologiska föreningen, enligt vilket han förmenade, att genom billiga pris skulle man lära svenska folket att i större utsträckning använda färsk frukt, och därigenom skulle också fruktodlingen draga nytta och fördel.

Emellertid, i frågan om apelsintullens borttagande — och jag förmodar, att det är på denna punkt, som en och annan kan vara ytterst tveksam, som för övrigt ansluter sig till utskottets förslag — skall jag be att få säga några ord.

Jag hör ingalunda till dem, som vilja göra till mina de ord, som nuvarande statsministern fällde i denna kammare vid förra årets riksdag, då han förmenade, att vi här i riksdagen skulle vara »karlar», såsom han uttryckte sig, att själva avgöra och bestämma, huruvida en tullsats skall höjas eller icke. Jag tror, att erfarenheten sedan lärt oss, särskilt på det område, som då var föremål för debatt, att man får överväga de olika synpunkterna, innan man går att göra sådana ändringar i tulltaxan, som kunna ha handelspolitisk betydelse. Det vare mig också fjärran att vilja bestrida, att man vid en avvägning av tullsatserna bör underskatta betydelsen av de handelspolitiska synpunkterna. Men här förhåller det sig enligt min mening på det sättet, att i en situation där man möjligen kan diskutera betydelsen av apelsintullens vara eller icke vara, kan den näppeligen komma att spela någon sådan roll, som man från statsrådsbänken velat göra gällande. Förhållandet är nämligen det, att vi från ett land importera ungefär 55 procent av våra apelsiner och ungefär 45 procent från ett annat. Jag har inte siffrorna tillgängliga, men jag vill minnas, att apelsinimporten från det sist åsyftade går till ett belopp av ungefär 1,600.000 à 1,700,000 kr.; och jag tror icke det är fullt riktigt, när herr handelsministern sade, att apelsinimporten skulle uppgå till en fjärdedel av hela vår import därifrån. Men jag ber samtidigt få påpeka, att även om vi taga bort apelsintullen, ha vi frukter, som importeras från samma land, vilkas värde går upp till hälften av vår import därifrån. Jag menar därmed, att skulle det vara så, att vi behöva bytesobjekt, finnas sådana i tillräcklig utsträckning. Den handelstraktat, som vi för närvarande ha, som ingicks år 1921 och som sedan blev uppsagd men förlängts tid efter annan, är ju, såsom herr handelsministern meddelade, föremål för underhandlingar.

Men, mina damer och herrar, huru är det egentligen med våra traktatpolitiska förhållanden i detta avseende? Herr handelsministern påpekade mycket riktigt, att vi å vår sida föra en konsekvent handelspolitik, som går ut på att skaffa oss mest gynnad nations ställning. Och vad innebär detta? Jo, att vi

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

ha precis samma förmåner, som varje annat land kan tillkämpa sig. Vi ha envist vägrat att gå in för något tariffsystem med avseende på vår traktatpolitik. Vi ha t. o. m. i den allra största utsträckning vägrat binda våra tullsatser i förhållande till något annat land. Vi ha krävt och kräva alltjämt att bli behandlade som mest gynnad nation. Jag föreställer mig, att näppeligen någon traktat, som här framlägges för riksdagen och som avveke från denna princip, skulle av riksdagen godtagas.

Härutav följer — jag stryker under det ännu en gång — att vi ha samma förmåner, som andra nationer kunna tilltvinga sig. Och när vi stå sida vid sida med de länder, som ha med oss gemensamma intressen, är det otänkbart, att en liten post på 1,600,000 kronor eller 1,700,000 kronor skulle spela den roll, som man här gjort gällande. För övrigt gäller det här icke några represalier mot något annat land utan tvärtom. Om det betraktas som en fördel — vilket givetvis är fallet — att vi befordra importen (eller från deras synpunkt exporten) till Sverige av deras alster, kan det naturligtvis icke upptagas annat än såsom förmånligt och såsom ett tillmötesgående från vår sida, när vi borttaga ifrågavarande tull. Om så skulle vara, att man ger sig in på bytespolitiken, ha vi alltjämt sydfrukter, som äro belastade med ganska höga tullsatser, vilka i detta avseende kunna komma till användning. Och när vi under de förra förhandlingarna med Spanien kommo in på sådana frågor, spelade helt andra saker en betydligt större roll, än vad frukttullarna gjorde. Även om man för övrigt i och för sig går in för mest gynnad nations-principen, ha vi rättighet att höja en tull, därest vi skulle bli behandlade på ett icke tillfredsställande sätt. Vi stå även i detta avseende fullt obundna.

Slutligen vill jag såsom försvar för utskottets förslag om borttagande av tullen å apelsiner, påpeka, att med oss jämförbara andra länder här i Norden ha tullar på frukt överhuvud, som äro betydligt lägre än i Sverige. Det är den synpunkten, som man från läkarhåll så starkt understrukit, att just därför att vi bygga och bo uppe i nordanland, böra vi se till, att vi i möjligaste mån förbruka och konsumera frukt. Tager jag nu apelsintullen och gör en jämförelse med Danmark, där jag förmodar man också har intresse av inhemsk fruktodling, visa de tillgängliga uppgifterna, att under det vi ha en tull på ungefär 40 % av värdet å apelsiner, stannar den danska tullen vid 14 à 15 %.

Det finns också en annan fråga, som nu icke ligger på riksdagens bord men som varit uppe i diskussionen kontra de tullnedsättningar, som här ifrågasättas. Jag syftar här på motionen om sänkning av kaffetullen. Jag skall naturligtvis icke gå in på denna fråga nu. Jag vill blott deklarera, att då jag var en av dem, som ivrigast motsatte sig den stora höjning, som på sin tid ägde rum beträffande kaffetullen, skulle jag anse synnerligen önskvärt, att man även på denna punkt kunde gå åtminstone ett stycke ned. Men vid avvägandet av de förslag på den indirekta beskattningens område, som förelegat inom utskottet, har jag för min del stannat inför att det mest rimliga, sunda och riktiga vid årets riksdag är, att man utvidgar den kungl. propositionen till att omfatta tullsänkningar eller tullfrihet å fruktområdet, för att vänta med lindringar beträffande nyssnämnda artikel till ett annat år, då det kanhända kan bli möjligt att genomföra en sänkning.

Slutligen, herr talman, ett par ord om den finansiella betydelsen av det förslag, som bevillningsutskottet här framlagt. Det ligger ju, såsom vi alla veta, så till, att genom det beslut, som riksdagen i början av året fattade rörande sockerfrågan tullmedlen komma att stiga med ett belopp av omkring 3 miljoner kronor. Jag kan då icke finna, att man behöver hysa några som helst farhågor för att icke budgeten på grund av ett bifall till utskottets förslag skulle gå ihop. Jag tror tvärtom, att läget är så förmånligt, att vi knappast under

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

loppet av de senaste åren varit i tillfälle att vidtaga en sådan reduktion av tullsatserna beträffande näringsmedel, som vi för närvarande ha möjlighet till.

Med anledning av vad jag sålunda yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Endast ett par erinringar.

Herr Olsson i Golvvasta yttrade, att efter åhörandet av trontalet skulle en högerman ironiskt ha förklarat, att det enda som lantbruket syntes få var en sänkning av frukttullen och en erinran om potatiskräftan. I fall denne högerman överhuvud existerar i verkligheten, skulle jag vilja råda såväl honom som herr Olsson i Golvvasta att läsa igenom Kungl. Maj:ts tal vid riksdagens öppnande, då man skall finna att berörda saker däri ej med ett ord blivit omnämnda.

Jag hade emellertid begärt ordet, innan detta yttrande fälldes, närmast med anledning av herr finansministerns påpekande av vikten att åstadkomma billigare fraktsatser för den svenska frukten. Det är för att understryka angelägenheten härav, som jag, med herr talmannens tillåtelse, skall säga ett par ord.

Det bör vara en för alla känd sak, att det under goda fruktår möter synnerligen stora svårigheter att vinna avsättning för den svenska frukten — dels på grund av konkurrens utifrån och dels på grund av att frakttarifferna äro sådana, att det icke är möjligt att sända frukten från södra och mellersta Sverige, vare sig hit till Stockholm eller till Norrland. Det är knappast en överraskning, att järnvägsstyrelsen ställer sig ovillig till förslag om nedsättning i frakten. Men då herr finansministern omnämnde — i förbigående visserligen — den åtgärd, som är vidtagen beträffande lindring av frakterna för jordbrukskalk, och därvid talade om huru svårt det torde vara att åstadkomma någon differentiering i fraktsatserna mellan svensk och utländsk frukt, kommer jag att tänka på, huruvida det då icke skulle vara möjligt att för den svenska frukten åstadkomma en lindring, konstruerad på liknande sätt som beträffande nedsättningen av frakterna för jordbrukskalk. Därigenom skulle man kunna vinna en viss förmån för den inhemska fruktodlingen. Jag tror det vore skäl att fundera på den saken både med hänsyn till denna odlings betydelse för många i vårt land och med hänsyn till fruktens värde för folknäringen.

Jag har velat begagna tillfället att fästa uppmärksamheten på huru viktigt det är att söka åstadkomma en lindring i frakterna. Jag tror, att därmed åtskilligt skulle vara gjort till vår svenska fruktodlings fromma och för verkligt tillvaratagande av den frukt som skördas. Under goda fruktår blir det nämligen stora partier frukt, som icke alls komma till en nyttig användning på grund av de ogynnsamma försäljningsförhållanden som råda.

Herr **Björklund:** Herr talman! Vi ha gjort ett försök att begränsa denna debatt, därför att föredragningslistan är sådan, att det icke bör förekomma långa anföranden i ett ämne, där utgången är tämligen given. Jag skulle därför kunnat nöja mig med att helt kort instämma med herr Hamrin, men det är en del saker, som jag vill peka på.

Jag såg, att en talare begärde ordet efter mig, och jag vet, att han särskilt kommer att röra sig med de handelspolitiska skälen. Detta är förklarligt; det är en av våra underhandlare, exportföreningens chef, och han har åtskillig kännedom om huru det vid vissa tillfällen kan ligga till, om man har

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

en vara, som man eventuellt vill utnyttja som bytesmedel vid uppgörande av handelsavtal med främmande stater. Emellertid förhåller det sig väl så, att genom att taga bort berörda tullar uppväcker man icke hos ifrågavarande nation något missnöje utan tvärtom. Om man alltså skall träffa ett avtal med Spanien redan under den kommande hösten, såsom herr handelsministern talade om, har man icke spanjorernas missnöje riktat mot sig, och det är ju så, att om man är god vän med en människa, kan däri ligga en fördel, när det gäller att förhandla.

För min del tror jag, att herr Jönsson i Boa gav ett trognare uttryck för vad högern i allmänhet tänker på dessa punkter. Han uttryckte sig visserligen mycket försiktigt, men han talade om, att om man ginge utskottets väg. äventyrade man eventuellt den skattesänkning med 10 enheter å inkomst- och förmögenhetsskatten, som Kungl. Maj:t föreslagit. Och det var därför. som han och hans medreservanter liksom de som ha samma politiska inriktning som han icke ville vara med om utskottsförslaget. Herr finansministern har ju också manat till att här iakttaga försiktighet. Men efter de upplysningar i ekonomiskt hänseende, som herr Hamrin gav uttryck åt, tror jag man kan taga denna maning synnerligen lugnt. Man behöver icke genom att bifalla utskottets hemställan riskera något i detta fall, men det kan finnas andra skäl, som göra, att man icke vill följa utskottets linje.

Alla de saker, som herr finansministern talade om, äro icke avvägda mot varandra, såsom man måste göra inför den slutliga budgetregleringen. Här möter i själva verket den första av de skattelättnader, som delvis föreslagits i statsverkspropositionen och som högst väsentligt utökats av utskottsmajoriteten. Samtliga talare, som haft ordet, ha ju också varit av den uppfattningen — vilket parti de än tillhöra — att det för folkhälsan, folknäringen och hygienen är synnerligen nyttigt att gå utskottets väg. Även de som vilja stanna för en tull av 15 öre per kilogram ha ju såsom skäl härför föreburit rent ekonomiska synpunkter. I annat fall skulle förmodligen även de varit hågade att gå med på tullarnas borttagande.

Det var någon som talade om att det här delvis skulle vara fråga om skyddstullar, därför att det s. k. fruktmoset, som tillverkas här i landet, icke skulle få lika god avsättning på marknaden hädanefter som hittills, om man sänkte tullarna. Det är emellertid på det sättet, att detta fruktmos, som man här talar om, i allmänhet går till konditorier och sådana ställen. där det icke konkurrerar med denna torkade frukt, som användes för helt andra ändamål. Man behöver därför icke befara, att den svenska fruktodlingen skall betungas genom de åtgärder, man nu avser att vidtaga.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla mig vidare vid detta ämne. utan vill sluta med att uttala min förhoppning, att det med hänsyn till de många ärenden, som vi ha kvar, icke må bli alltför lång debatt i detta ärende.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Nordgren* och fru *Östlund*.

Herr **Nylander:** Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna debatt, men då jag av herr Hamrins anförande icke kunde finna annat, än att han enligt min mening högst avsevärt bagatelliserade apelsintullens värde såsom kompensationsobjekt vid kommande traktatförhandlingar, så nödgas jag yttra några ord.

Det är visserligen sant, som herr Hamrin framhöll, att vi i vårt land tillämpa mest gynnade nationsklausulen, så att de tullsänkningar, som det är fråga om att kunna uppnå vid förhandlingar med andra länder, komma oss automatiskt tillgodo då tredje land fått desamma. Men det förvånar mig verkli-

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

gen, att den förutvarande handelsministern glömmer det faktum, att Sverige har vissa *speciella* exportartiklar, för vilka andra länder icke ha någon särskild anledning att kämpa. Jag vill endast erinra om så typiska svenska exportartiklar som trävaror, trämassa etc., artiklar, som intressera en hel del av denna kammares ledamöter. När det gäller sådana varor, får Sverige kämpa sin kamp så gott som ensam, och då kan det vara eller bli en nödvändighet att ha så många kompensationsmedel som möjligt till sitt förfogande.

För övrigt är ju detta ärende av synnerligen ömtålig art; jag skall därför endast i förbigående nämna, att det förslag till nya tulltariffer, som föreligger i ett visst land, upptager så höga tullsatser, att jag tror det kan vara ett internationellt intresse att ha kompensationsobjekt på lager. Herr Hamrin erkände också detta indirekt, då han i sitt anförande i förbigående nämnde, att vi ju även ha andra varor, med vilka vi kunna kompensera. Detta var dock ett indirekt, kanske omedvetet, erkännande av att vi behöva kompensationsmedel för de blivande förhandlingarna. Att däremot säga, att vi kunna hota med en höjning av tullen på apelsiner, det är med förlov sagt ganska stort nonsens. Ty i utlandet känner man lika väl till den svenska riksdagens frihandelsvänliga ställning i tullpolitiska spörsmål, som vi själva göra, och därför lär det icke gå att med någon utsikt till framgång komma med det argumentet till förhandlingsbordet.

Jag ber i likhet med handelsministern att till kammaren få rikta en vädjan att noga betänka sig, innan den går med på detta förslag, som till ett kommande år under andra förhållanden mycket väl kan genomföras, och vartill jag då med nöje skall giva min röst.

Herr *Anderson* i Storegården instämde häruti.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Det resonemang, som herr Nylander för, kan naturligtvis tillämpas vid varje förslag om nedsättning av en tull, ty vi importera ju alltid våra varor från något land, och då vi ha ett utgrenat traktatnät mellan vårt land och andra länder, gäller samma skäl, vilka varor vi än sänka tullarna på. Jag vill emellertid erinra herr Nylander — och det bör han för övrigt känna till lika bra som jag — att den största posten av vad vi exportera till Spanien representerar ett värde av 20 miljoner och gäller sådana varor, som det landet säkert behöver. Där kan man alltså icke tala om den kompensationspolitik, som herr Nylander talade om.

När han betecknade ett uttalande av mig som »nonsens», därför att jag hade påpekat, att vi här i landet ha höga importtullar på olika slag av frukter, så innebär mitt yttrande endast, att vi ha möjlighet att utnyttja den omständigheten. Mitt påpekande avsåg också att erinra därom att vi stå oberoende och ha möjlighet att höja en tull, och det är klart, att detta överhuvud är en stor fördel, om ett land mot oss skulle vidtaga repressalieåtgärder.

Det var en sak, herr talman, som jag glömde i mitt föregående anförande och som även berör den svenska frukten. Jag skall be att få vidröra den frågan med några få ord.

Här nämndes från statsrådsbänken, när det talades om vår taxepolitik, att man hade uppmärksamheten riktad på att söka förbättra avsättningsförhållandena för den svenska frukten genom billigare järnvägstaxor. Herr finansministern läste också upp ett utlåtande från järnvägsstyrelsen, som gick ut därpå, att man från det hållet inte kunde vänta något förslag, förrän den allmänna taxesänkningen ägde rum. Det kan då kanske vara av intresse för kammaren att få veta, att förra hösten var det den dåvarande regeringens avsikt att så bereda ärendet, att denna taxesänkning kunde äga rum den 1 april eller senast den 1 juli i år. Men i går meddelades en delegation i riksdagen,

att en sådan taxesänkning icke kunde komma i fråga förrän tidigast den 1 april eller den 1 juli nästa år. Det är med ett djupt beklagande jag konstaterar, att ärendet så behandlats inom regeringen, att man icke kunnat få fram en taxesänkning på sätt tidigare bebådats.

Ang. ändringar i tulltaxan och i tulltaxeförordningen. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande punkten 1), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 1) av den utav herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 1) av herr Olssons i Golvvasta m. fl. reservation; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Jönsson i Boa begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1 av utskottets förevarande betänkande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag, som innefattas i punkten 1 av den utav herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Vidare gav herr talmannen i fråga om punkten 2) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 2) av den utav herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 2) av herr Olssons i Golvvasta m. fl. reservation; och blev utskottets hemställan i förevarande punkt jämväl av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å te; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. ökning av riksbankens reservfond.

Å föredragningslistan var härpå upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ökning av riksbankens reservfond.

I anledning av en utav fullmäktige i riksbanken i skrivelse till bankoutskottet den 21 februari 1929 gjord framställning om ökning av riksbankens reservfond hemställde utskottet, att riksdagen måtte

Ang. ökning av riksbankens reservfond. (Forts.)

a) bemyndiga fullmäktige i riksbanken att tillgodoföra bokslutet för år 1928 — utöver den vinst, som redovisades i detsamma — det ytterligare belopp, som uppkomme, därest riksbankens tillgångar av statspapper, obligationer och utländska fordringar vid ifrågavarande års slut bokfördes till sådant belopp, som med en försiktig beräkning motsvarade deras marknadsvärde vid nämnda tidpunkt; samt

b) besluta, att av den sålunda ökade bankovinsten för år 1928 ett belopp av 7,500,000 kronor skulle överföras till riksbankens reservfond.

Häremot hade herr *Bäcklund* reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Detta utlåtande är tillkommet på grund av en skrivelse från fullmäktige i riksbanken, daterad den 21 februari 1929, i vilken skrivelse en ytterligare riksbanksvinst redovisas, som fullmäktige vilja införa i bokslutet för år 1928. Fullmäktige hemställa samtidigt, att denna riksbanksvinst, som uppgår till 7,825,609 kronor 2 öre, måtte överföras till riksbankens reservfond.

Jag hade tänkt, herr talman, att motionera i det här ärendet och hade också gjort i ordning en motion, men som de handlingar utskottet fick mottaga voro hemligstämplade, så kunde jag icke begagna mig av fullmäktiges skrivelse, förrän ärendet var behandlat i utskottet, och skrivelsen alltså blev offentlig handling. Under sådana förhållanden var det ju lönlöst att tänka sig att motionera i ärendet. Jag hade för min del tänkt mig, att dessa pengar, eller de 7,500,000 kronor, som riksbanksfullmäktige vilja ha överförda till reservfonden, skulle i stället få överföras till fonden för mötande av förluster å kreditkassans av år 1922 verksamhet. Riksdagen har ju, som vi veta, tidigare fattat beslut om en hjälp åt insättarna i de s. k. allmänna sparbankerna, och där har staten gått in för en kredit på 11 miljoner kronor. Vad understödet till Jordbrukarbanken beträffar, så ha vi ju ännu icke fattat beslut därom, men med all säkerhet torde det kunna sägas, att staten kommer att för detta ändamål gå in för en ytterligare kredit på 10 miljoner kronor. Alltså få vi bara på dessa poster kanske räkna med en förlust på 21 miljoner kronor, för vilken det icke finnes någon täckning. Under sådana förhållanden ansåg jag, att det hade varit riktigare, om denna riksbanksvinst överförts till fonden för mötande av förluster å kreditkassan av år 1922. Då hade man ju haft en större tillgång där och icke behövt, när man skall möta dessa förluster, tillgripa skattemedel. Jag har den uppfattningen, herr talman, att riksbanken icke behöver utöka sin reservfond, och jag vill erinra, att det varken under inflations- eller deflationstiden varit på det sättet, att fullmäktige någonsin, åtminstone icke till bankoutskottet, framställt något önskemål att få reservfonden utökad. Däremot ha ju fullmäktige årligen på grund av riksdagens beslut fått öka den s. k. avbetalningslånefonden, vilken nu uppgår till 42 miljoner kronor. Detta betyder ju, att riksbankens ställning, sedd ur synpunkten av fondernas storlek, avsevärt förstärkts under årens lopp och nu kan sägas vara mycket stark. Men då finnes det väl heller ingen anledning att, därför att det har uppkommit en extra riksbanksvinst, som nu redovisas, ytterligare förstärka reservfonden.

Denna extra vinst har uppkommit på det sättet, att förra årets statsrevisorer gjorde en omförmälan till riksdagen, att vissa värdepapper i riksbanken vore upptagna till för låga belopp. Sedan en omvärdering av tillgodohavandena i fråga ägt rum, och man kommit någorlunda i paritet med dagsvärdena, dock så att en viss säkerhetsmarginal fanns kvar, konstaterades det som sagt, att det uppkommit en vinst på närmare 8 miljoner kronor. Hade detta belopp

blivit redovisat i behörig ordning vid årets slut, så hade beloppet antagligen på ett eller annat sätt gått in i budgeten. När riksdagen för någon tid sedan behandlade frågan om avbetalningslånefondens ökning, var det ingen, som hade reda på denna extra riksbanksvinst. Jag hade själv motionerat om en utökning av avbetalningslånefonden, men då funnos inga pengar; de voro tagna i anspråk för budgeten, varjämte 2 miljoner kronor hade avsatts för utökning av avbetalningslånefonden. För *den* utökning av denna fond, som vi motionerat om, funnos emellertid inga pengar, och därför kunde motionen icke bifallas av riksdagen. Sedan riksdagen alltså fattat sitt beslut att disponera riksbankens årsvinst enligt de siffror, som tidigare meddelats, så kommo fullmäktige in med denna hemligstämplade skrivelse, i vilken de anmälde närmare 8 miljoner kronor ytterligare i riksbanksvinst, vilket belopp alltså icke kommit med i budgetregleringen.

Ang. ökning av riksbankens reservfond. (Forts.)

För min del anser jag, att det inte är nödvändigt att nu överföra dessa medel till riksbankens reservfond. Jag har, som jag redan nämnt, icke kunnat motionera, därför att handlingen i fråga var hemligstämplad, och att motionera efter det ärendet kommit in på riksdagens bord och den i utlåtandet intagna skrivelsen blev offentlig tjänade ju ingenting till, eftersom jag icke kunde vara säker på, att en återremiss av ärendet till utskottet skulle bifallas i båda kamrarna, och under sådana förhållanden hade motionen icke lett till något resultat.

Då jag, herr talman, anser, att dessa pengar böra sparas, så att riksdagen får disponera över dem nästkommande år och då antingen överföra dem till riksbankens reservfond eller till fonden för mötande av förluster på grund av kreditkassans av år 1922 verksamhet eller ock använda dem på annat sätt, har jag ansett mig böra yrka, att utskottets hemställan måtte avslås.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Winkler:** Herr talman! Det är ju ett nära nog enhälligt beslut, som utskottet denna gång fattat, i det endast herr Bäcklund har reserverat sig. Det kan finnas mycket fog för vad han sagt, men det finnes också goda skäl för utskottets mening, och enligt min uppfattning överväga dessa senare skäl dem, som av honom framförts, för att överföra pengarna till fonden för mötande av förluster på grund av kreditkassans av år 1922 verksamhet. Utskottets övriga ledamöter ha också varit eniga med bankofullmäktige därom, att det kunde vara till stort gagn att höja reservfonden med det nu ifrågasatta beloppet på 7 $^1/_2$ miljoner kronor.

Det är nämligen så, som herr Bäcklund även påpekat, att statsrevisorerna år 1928 gjorde en erinran om, att de utländska valutorna i banken upptagits till något för låg kurs. Denna erinran är nog också riktig, sedan kurserna numera stabiliserats. Vi veta emellertid alla både i bankoutskottet och här i riksdagen, att ett motsatt förhållande ägde rum i början av kriget, då riksbanken gjorde mycket stora förluster på grund av kursfall å vissa utländska valutor. Därför har det varit en mycket klok åtgärd från bankofullmäktiges sida att senare, i den mån vinsterna medgåvo det, bokföra de utländska tillgodohavandena till något lägre kurs än de stodo i för dagen, detta i synnerhet innan guldmyntfoten infördes i så pass många länder, med vilka vi ha förbindelse, som nu är fallet. Innan detta skedde, fluktuerade nämligen kurserna rätt betydligt. Det gick så långt under de första åren av kriget, att förlusterna på kursfall på riksbankens utländska valutor voro så stora, att riksbanken under ett, om icke två år icke kunde redovisa någon vinst alls, som kunde tagas i anspråk vid täckande av statens utgifter, d. v. s. vid uppgörande av riksstaten.

Ang. ökning av riksbankens reservfond. (Forts.)

Nu kan man ju säga, att läget stabiliserat sig, men man vet icke vad som kan inträffa, och i alla fall tror jag, att det ligger i landets synnerliga intresse, att riksbankens ställning blir så stark som möjligt. Jag har undrat många gånger, om det icke skulle vara riktigt, att riksbanken erhölle rättighet att årligen avsätta 10 à 20 procent av sin vinst till reservfonden. Jag tror detta skulle vara nyttigt, icke endast med hänsyn till de utländska valutorna. Om kristid skulle bryta in över landet, kan det uppstå även andra risker, och då kan det vara nyttigt även för riksbanken att för täckande av eventuella oberäknade förluster ha en god reservfond.

Nu är det även så, såvitt jag icke är oriktigt underrättad om de finansiella förhållandena i vårt land, att dessa för närvarande äro jämförelsevis goda, så att man även av den anledningen bör vid detta tillfälle acceptera det av bankofullmäktige själva föreslagna sättet att använda överskottsmedlen, i detta fall 7 $^1/_2$ miljoner kronor. Även efter denna summas överförande till reservfonden, äro valutorna, såsom vi övertygat oss om, på ett fullt tillfredsställande sätt upptagna, ehuru man icke kan säga, att mer än fullt berättigad och normal underkurs beräknats; den är för övrigt ungefär 1 %, — jag förmodar att jag icke gör mig skyldig till någon indiskretion, om jag i detta sammanhang lämnar denna upplysning.

Vad beträffar kreditkassan, så beklaga vi ju alla, att det inträffat nya förluster. Jag trodde det skulle räcka med c:a 30 miljoners förlust, och då hade det med de avsättningar, vi gjort den senaste tiden och om vi fått fortsätta med dem några år framåt, varit möjligt att upphöra med denna kreditkassas verksamhet och realisera tillgångarna. Men nu behöves, som herr Bäcklund påpekade, en mycket betydande post för att täcka den stora stödaktionen, som riksdagen gått in för gentemot insättarna i Allmänna sparbanken; och inom kort få vi ytterligare en ny stor förlust att reglera. Det gäller, som vi alla veta, att stödja Jordbrukarbanken, och härtill behöves ytterligare medel. Jag har dock den förhoppningen, att riksstaten, om vi taga med några års amorteringar, skall kunna ordnas, även med de där utgifterna, utan att vi nu behöva reservera dessa pengar för kreditkassan i stället för att låta dem överföras till riksbankens reservfond.

Jag skall icke hålla på längre, då jag tror att jag med detta yttrande givit ganska goda skäl för utskottets ställning, och ber nu endast att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Både beträffande enskilda och företag lär så vara fallet, att man gärna vill behålla det man har, men när det gäller en statens institution, blir det på ett annat sätt. En statens institution bör icke få behålla sina vinster, om det icke är fullt ut bevisat, att den behöver dem, ty eljest går det ju ut över andra statens verksamhetsområden. Jag anser, att staten bör i första hand se till det stora helas behov, vilket alltså bör gå före de olika institutionernas inom statsförvaltningen önskemål

Ett faktum är att, om vi i detta fall överföra dessa pengar till riksbankens reservfond, detta, som jag förut påpekade, leder till, att det blir skattebetalarna, som komma att klämmas, för att man skall kunna täcka förlusterna bland annat i till exempel Kreditkassan. Jag tycker därför, att man, när man har avsevärt med miljoner, som man icke beräknat tidigare i budgeten, och i betraktande av att det är en riksbanksvinst och sådana alltid redovisas årligen och till största delen gå in i budgeten, icke borde förfara på något annat sätt i detta fall. Är ställningen nästa år sådan, att vi ha råd att lägga dessa penningar till bankens reservfond, böra vi fatta ett sådant beslut då, men vi böra icke fatta det nu, då vi icke ha kunnat taga hänsyn till alla de stora anslagsbehov, som kunna uppstå genom vissa anordningar,

som ha skett. Därför tror jag, herr talman, att det är riktigast att vila på hanen. Riksbanken bör få ha pengarna kvar, men de få icke gå in i reservfonden utan få stå kvar till nästa års budgetsreglering, och då kan riksdagen besluta vad den vill, antingen att pengarna skola föras till reservfonden eller att de skola gå till andra ändamål.

Ang. ökning av riksbankens reservfond. (Forts.)

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Lovén:** Herr talman! Jag vill endast säga herr Bäcklund, att ett annat statens verk naturligen icke hade kunnat få behålla sina överskottsmedel och fondera dem till ett annat år och så själv reglera sin budget därmed. Riksbanken har hand om alla statens medel, och de skola vara insatta och stå i reserv. Banken kan naturligtvis behålla ett så stort belopp i reservfonden, som den för närvarande har.

Nu förhåller det sig icke så, som herr Bäcklund säger, att det här ifrågavarande beloppet är en direkt vinst, utan det är egentligen en bokföringsvinst och därför bör den också ligga i förvar, för att man eventuellt, som herr Winkler sade, om kurserna på utländska valutorna gå ner av en eller annan orsak, så att avskrivning bör ske, då kan ha det så ordnat, att man icke behöver gå in till riksdagen och begära beloppet.

Herr Bäcklunds bekymmer om skattebetalarna kunna vi taga med lugn, ty, när bevillningsutskottet skall göra upp staten, ser det nog till att det icke pålägges skattebetalarna mera än som skolat ske om dessa medel icke hade överförts till reservfonden, ty i annat fall skulle nog riksdagen ha anslagit erforderliga medel på annat sätt. Jag tror icke att det imponerar så mycket att här blanda in skattebetalarna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bäcklund:** Jag tror icke, att herr Lovén i detta fallet imponerar, när han säger, att man får taga ifrån riksbankens reservfond medel till att täcka förluster för året. Så tillgår det inte, utan det blir det löpande årets vinster. som tagas i anspråk för täckande av uppkomna förluster. Härigenom minskas naturligtvis den vinst, som skulle gått till statskassan för statsregleringen. Varken fullmäktige eller någon annan, tror jag, har tänkt sig att kunna få minska reservfonden. Denna fond skall alltid stå upptagen till ett belopp, som riksdagen bestämt. Jag tror att herr Lovén har lite fel i detta fall.

Herr **Larsson** i Västerås: Herr talman! Jag skall icke i onödan förlänga debatten, då jag förmodar, att kammaren redan är på det klara med sitt beslut i denna fråga. Jag vill därför endast göra ett par små erinringar mot herr Bäcklund.

Herr Bäcklund erinrade i sitt första anförande om, att riksdagen beviljat en ökning av avbetalningslånefonden, och av den anledningen menar han, att riksbankens fonder kommit i en ganska god ställning. Jag ber att få erinra om att han nämnde icke om att denna fond icke får användas till andra ändamål än det ändamål, för vilket den är avsedd, nämligen till allenast avbetalningslån.

Vidare ber jag få erinra om att reservfonden för närvarande är $12^1/_2$ miljoner kronor. Här är det nu fråga om att lägga till $7^1/_2$ miljoner kronor, så att riksbanken alltså skulle erhålla en reservfond av 20 miljoner kronor sammanlagt. Jag förmodar att kammaren icke finner detta vara något orimligt belopp för riksbankens reservfond.

Slutligen må erinras om, att det nu ifrågavarande beloppet har uppkommit icke bara på ett år utan så småningom under flera år, och att, enligt riksdagens beslut, fullmäktige hava rätt att årligen avsätta vissa procent av

Ang. ökning av riksbankens reservfond. (Forts.)

bankens vinst till reservfonden. Går fonden ner under minimibeloppet, nämligen 12½ miljoner kronor, *skall* avsättning ske. Om nu bankofullmäktige begagnat sig av rätten att årligen av bankens vinst avsätta vissa procent — något maximibelopp är icke bestämt — är det mycket sannolikt att det belopp, som det nu är fråga om att på en gång tillföra fonden, så småningom hade kunnat tillföras i alla fall, och då hade saken varit klar, utan att man behövt gå till riksdagen.

När nu emellertid saken har utvecklat sig så att fullmäktige icke ansett sig kunna, för att vara på den säkra sidan, tidigare reglera dessa utländska valutor utan dröjt därmed till dess förhållandena på penningmarknaden stadgat sig, så är det helt naturligt, och jag förmodar att kammaren uppskattar detta, att fullmäktige själva icke ha fattat beslut om den saken utan funnit det riktigast att gå till riksdagen och begära att dessa medel, som nu uppstått på sätt jag nämnt, måtte överföras till reservfonden.

Oavsett vilka farhågor man kan hysa med avseende på riksstatens utgifter i övrigt, torde man finna, att det här förslaget är ganska välmotiverat.

Jag vill till sist tillägga, att det kanske torde vara ganska fördelaktigt även för riksdagen att ha det ordnat så att, om riksbanksvinsten, för den händelse det skulle uppstå förluster på de utländska valutorna, något år sjunker ner till en obetydlighet, vinsten kan göras något så när stabil, och att budgeten har att räkna med ett ungefär likvärdigt belopp för varje år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Då jag förut yttrade mig angående avbetalningslånefonden, uttalade jag icke att avbetalningslånefonden kunde få användas till vad som helst. Jag vet mycket väl vad den får användas till. Jag talade om att riksbankens allmänna fondställning hade stärkts avsevärt därigenom att denna fond kommit upp till ett belopp av 42 miljoner kronor, till vilket resultat riksdagen välvilligt nog har bidragit genom sina årliga anslag. Det var alltså den allmänna fondställningen, som jag avsåg, och då måste givetvis avbetalningslånefonden räknas med.

Jag vill säga till herr Larsson i Västerås, att bankofullmäktiges ordförande var inkallad till utskottet och han erkände då, att det förhöll sig så, att bankens ställning hade även genom avbetalningslånefondens ökning avsevärt förstärkts, så att den saken behöva vi ju icke tvista om. Det var bara detta, som jag ville säga till sist.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.

Vidare upptogs till behandling sammansatta banko- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.

Genom en den 15 februari 1929 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 178, vilken överlämnats till första lagutskottet och sedermera enligt överenskommelse mellan detta utskott och bankoutskottet hänskjutits till behandling i sammansatt banko- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

Lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Till kyrkoherdar och komministrar, för vilka löneregler enligt lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning trätt i tillämpning, skall utgå provisorisk tilläggslön med ett belopp av 2,100 kronor för år räknat.

2 §.

1 mom. Till extraordinarie präster, vilkas avlöningsförmåner bestridas på sätt i 14 § 3 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlöning sägs (s. k. ständiga adjunkter), ävensom till kontraktsprostar, vilka uppbära arvode, bestämt enligt de i 17 § samma lag stadgade grunder, skall utgå provisoriskt tilläggsarvode.

2 mom. Tilläggsarvodet till ständig adjunkt utgår enligt de närmare föreskrifter, Konungen därom meddelar.

För kontraktsprost utgår tilläggsarvodet med ett belopp, motsvarande 80 procent av det av Konungen jämlikt 17 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning fastställda arvodet, dock högst 250 kronor för år.

För redan utnämnd kontraktsprost må dock Konungen för hans tjänstetid fastställa tilläggsarvodet till det högre belopp, som erfordras för att hans sammanlagda avlöning å befattningen ej må understiga vad han nu uppbär.

3 §.

1 mom. Provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar samt provisoriskt tilläggsarvode åt ständiga adjunkter skall, för varje pastorat, så vitt angår dess prästerskap, bestridas medelst församlingsavgifter och, i den mån sådant erfordras, medelst övriga till prästerskapet anslagna avlöningstillgångar på sätt och i den ordning, 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga. Har för bestridande av, jämte avlöning, provisorisk tilläggslön och provisoriskt tilläggsarvode åt nu nämnda präster såsom församlingsavgifter inom pastoratet utdebiterats sammanlagt större belopp än som motsvarar sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, beräknat som i 19 § 1 mom. nämnda lag sägs, skall ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet i den ordning, 21 § samma lag stadgar.

Tilläggslön och tilläggsarvode, varom här förmäles, skola av kyrkorådet kvartalsvis utbetalas samtidigt med den befattningshavaren jämlikt lagen om reglering av prästerskapets avlöning tillkommande avlöningen.

2 mom. Provisoriskt tilläggsarvode åt kontraktsprostar gäldas från kyrkofonden.

Stadgandet i 18 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning skall äga motsvarande tillämpning å det till kontraktsprost utgående tilläggsarvodet.

4 §.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1930, från och med vilken dag lagen den 19 november 1920 (nr 842) angående tillfällig löneförbättring åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster skall upphöra att gälla.

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komminister i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

Lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift.

Härigenom förordnas, att 2 § i lagen den 21 november 1925 angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift skall erhålla följande lydelse:

2 §.

Ödebygdstillägg må fastställas till ett belopp av högst 1,400 kronor årligen att utgå under den period, för vilken löneregleringen, fastställd enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, äger giltighet. Inträda, efter det dylikt tillägg blivit för viss befattning fastställt, sådana ändrade förhållanden, att befattningen kan anses hava helt eller delvis förlorat den karaktär, som i 1 § avses, skall, efter Konungens bestämmande, ödebygdstillägget vid tjänstinnehavarens avgång upphöra eller, efter ty prövas skäligt, nedsättas.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1930.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Andersson** i Katrineholm: Herr talman! Då jag förvissat mig om att en utredning om prästerskapets lönefråga pågår, vilket ju också framgår av sammansatta banko- och första lagutskottets utlåtande nr 3 på sidan 18, där det omtalas att Kungl. Maj:t i april månad 1927 tillsatt en kommitté för utredning av denna fråga och sedan i november månad 1928 föreskrivit att denna kommitté skall upphöra med sitt arbete eller med andra ord vara färdig med sitt arbete 1929, och då jag är emot, att man skall bevilja provisoriska löneregleringar under det att en utredning pågår, så mycket mera som slutförandet av denna utredning ligger så nära, hemställer jag, herr talman, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag i hithörande ärende.

Herr *Sköld* instämde häruti.

Herr **Engberg:** Herr förste vice talman! För egen del skulle jag kunna nöja mig med att instämma i de synpunkter, som den föregående ärade talaren anlade, men jag har dessutom en annan synpunkt, som jag önskar i detta sammanhang framhäva.

Inom konstitutionsutskottet ha vi sedan åratal tillbaka haft att göra med ett slags granskning, som åtminstone för innevarande år lett oss fram på tröskeln till en enhällig anmärkning. Det har gällt den år efter år stigande omfattningen av dispenser för den prästerliga banan. Det visade sig vid en närmare utredning, att det finnes stift, där dessa dispenser uppgå ända till hälften av prästernas antal, och att en dispensering sker av element, som på långa, långa vägar icke fylla de minimivillkor, som man kan ha rätt att ställa på en prästman i fråga om utbildning. Det är en dispensering, som sänker prästerskapets allmänna bildningsnivå. Så länge nu staten är organiserad för religiösa ändamål, ligger det vikt uppå, att man beträffande de prästerliga tjänsternas tillsättning handlar utifrån väl genomtänkta och förnuftiga grundsatser. Ingen får dispens för att bli officer eller läkare eller en juridisk ämbetsmannapost. Men när det gäller den prästerliga banan börjar det se ut, som om vilken undermålighet som helst godkännes. Jag har för min del den upp-

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

fattningen, att redan i och för sig är vår nuvarande prästutbildning ganska klen. Men när därtill kommer att man dispenserar i den omfattning, som nu sker, då bör man från statsmakternas sida verkligen tänka sig för mer än en gång, innan man går in för en löneförhöjning. Skola löneförmånerna förbättras, då skola också fordringarna hållas uppe och dispensväsendet i största möjliga utsträckning avskrivas. Jag har den meningen, att om vi nu gå och bifalla denna löneförbättring och dispensväsendet får fortsätta att florera, detta leder till att vi en vacker dag ha ett grovt obildat, ehuru väl avlönat prästerskap. Nog vore väl ändå detta att anse såsom en oförnuftig kulturpolitik från statens sida.

Under hänvisning till de skäl, som anförts av herr Andersson i Katrineholm, och de nu av mig framförda, skall jag be att få förena mig i yrkandet om avslag å såväl propositionen som utskottets hemställan.

Herr **Öhman:** Herr talman! Jag skall icke här ingå på någon principförklaring rörande vår ställning till den av staten understödda kyrkliga verksamheten eller religionsfrågan i övrigt, men jag måste dock säga, att vi hysa den uppfattningen, att de befattningshavare, som det här gäller, tillhöra den kategori av befattningshavare, som snarast möjligt böra ställas på avskrivning, och det är då självklart, att man icke kan gå in för att bevilja den löneförhöjning, som utskottet här föreslår.

Jag tror också, att de avlöningsförmåner, som prästerskapet för närvarande åtnjuter, icke ligga så till, att dessa befattningshavare befinna sig vid svältgränsen. Enligt den tablå, som finnes bifogad utskottets utlåtande, framgår ju, att deras löneförmåner variera mellan 4,158 kronor och 11,296 kronor, alltså en genomsnittlig lönenivå, som ligger åtskilligt utöver vad andra samhällsmedborgare åtnjuta. Lägger man därtill, att det arbete, som prästerna ha att utföra, icke i något avseende kan betraktas såsom produktivt, då måste betänkligheterna bli ändå större.

Enligt av utskottet gjorda beräkningar skulle den sammanlagda löneförhöjningen komma att belöpa sig på i runt tal 1,450,000 kronor. Om man tager den siffran och ställer den emot vad som är föreslaget i Kungl. Maj:ts proposition i vad det gäller samhällsmedborgare, som verkligen äro i behov av hjälp för att skapa sig möjligheter till existens, blir kontrasten uppenbar. Jag syftar då på landets många tusen arbetslösa för vilka man i en proposition föreslår ett anslag på dubbla beloppet eller 2,800.000 kronor.

Herr talman! I anslutning till vad jag här i all korthet framfört, ber jag att med denna motivering få ansluta mig till det framförda avslagsyrkandet på utskottets hemställan.

Herr **Lindley:** Herr förste vice talman! Om vi skulle gå ut ifrån den utgångspunkten, som den siste ärade talaren gjorde, nämligen dessa befattningsgruppers ställande på avskrivning, skulle det vara mycket lätt att komma till det slutresultat, han kom till. Den frågan förelåg icke i utskottet, och utskottet har följaktligen icke kunnat behandla frågan ur dessa synpunkter. Jag vill också säga, att man får icke bara se på, om det är ett improduktivt eller produktivt arbete, som utföres och som skall ersättas, utan man får givetvis sakligt bedöma alla frågor från fall till fall.

Jag medgiver, att de skäl, som herr Andersson i Katrineholm framfört till stöd för ett avslagsyrkande, synas rätt så bärande. Men med den syn vi hade på frågan i utskottet sade vi oss, att här förelåg ett behov av att rent praktiskt räkna om de nu tillfälliga löneförbättringarna till detta system, det vill säga sänka dyrtidstillägget från 32 till 14 procent och så giva en proviso-

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

risk löneförbättring, så att de lägst ställda skulle komma till en något dräglig nivå.

Herr Engberg talade om dispensväsendet på detta område, och vad han sade är ju riktigt, men jag förmodar att anledningen till dispenserandet är att finna i det förhållandet, att behovet av präster är större än tillgången av kvalificerade aspiranter. Hela förslaget innebär ju, som vi se av propositionen, endast en omräkning med detta provisoriska tillägg. Löneregleringen stannar ju vid 6,000-kronorsgränsen; därefter blir det praktiskt taget lika belopp som hittills. Vad så församlingarna beträffar, få de genom detta system icke större bördor. Det blir en begränsning till 6 öre, vilken siffra redan är uppnådd i en hel del församlingar. Återstoden tages ur kyrkofonden. Att det blir en ganska stor del, som kommer att belöpa på kyrkofonden, se vi av propositionen och utlåtandet, men vi ha funnit kyrkofondens tillväxt vara sådan, att den väl tillåter, att de erforderliga beloppen tagas ur densamma. Detta gör att, då vi icke inom utskottet anlagt de synpunkter, som den föregående ärade talaren gjorde, vi enhälligt gått in för ett bifall till propositionen.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag skall börja med att bestämt taga avstånd från den syn på frågan, som herr Öhman anlade. Ser jag däremot på frågans innebörd för övrigt, står det alldeles fast, att det pågår en utredning om löneregleringen. Det är alldeles nödvändigt, ty för åtskilliga av de först reglerade pastoraten är tjuguårsperioden snart tilländalupen. Det bär mig då mycket emot, att man, innan denna löneregleringsverksamhet avslutats och förslag framlagts, skall liksom på andra områden skynda i förväg och föregripa regleringen. För att man skall äga rätt därtill, skall något alldeles extraordinärt hava inträffat, som gör det alldeles oundgängligen nödvändigt att skynda på, såsom t. ex. förhållandet var under krisåren. Då måste vi rycka in, innan det hade blivit någon plan och reda. Vi ha tyvärr fått se vilka tråkiga följder det haft med sig. Nu ligger ju denna fråga inte till som förhållandet brukar vara på andra områden, att löneregleringen kostar staten någonting. Man kan ju säga, att det här föreligger en gemensam lönesamling, kyrkofonden. Om prästerna hade ätit upp den, hade det varit svårt för dem att få anslag från andra håll, vare sig från församlingarna eller från staten. Man kan emellertid inte komma ifrån, att denna fonds medel äro en art av allmänna medel. För att få reda i det hela är det givetvis av oändligt stor betydelse, att man får hela planen klar: hur mycket skola prästerna verkligen ha i avlöning, och vilka resurser har man till att möta deras lönekrav på mycket lång sikt? Vi se ju, hurusom genom ett utslag, som i dagarna fallit, visserligen endast i ett pastorat prästen vunnit tillbaka hela den gamla prästgården med jord och allt, men sådant kan väl ske på många ställen. Märkvärdigt nog har man slagit in, även från prästerligt håll, på den vägen att företaga ett itubrytande, i det att i några församlingar man efter statens medgivande anlitar skogsmedel från prästgårdar för kyrkobyggen och reparationer.

Det hela ligger enligt min åsikt så oklart till, och jag kan inte finna, att någon överhängande fara är förhanden, varför man bör bryta itu det hela, innan man kommit till full klarhet om hur detta avlöningssystem skall läggas och om prästerna skola avlönas av församlingen eller kyrkofonden.

Jag tror, att kammaren gör klokast i att vänta och se, tills man får ett ordentligt förslag, som man kan verkligen bedöma. Modet för dagen tycks vara ett småplåstrande. Jag erkänner, att ett sådant plåstrande på det här ifrågavarande området kan vara mera försvarligt än när det gäller elementarlärarna, där man skulle plåstra för de högst avlönade; här är det ju bättre, i det att det är de lägst avlönade, som skulle få det mesta.

Jag kan, som sagt, icke finna klokheten bjuda mig annat än att jag förenar mig i det yrkande, som framställts av herr Andersson i Katrineholm.

Efter det herr talmannen åter övertagit ledningen av förhandlingarna anförde:

Herr **Carlström:** Herr talman! Jag måste erkänna, att jag blev något förvånad, då jag i denna fråga fann ett enhälligt utlåtande från utskottet. Längre fram på dagen eller rättare sagt på natten kommer en annan fråga, där det gäller en löneregleringen, som låtit tala om sig ganska mycket och som jag förmodar, att det kommer att talas om mycket, därest frågan kommer upp i natt. I den frågan har inom vederbörande utskottet avgivits en reservation. Jag åsyftar skollärarnas lönefråga. Här har man emellertid inte från något håll i utskottet reserverat sig mot vad som föreslagits.

Jag skall icke uttala mig om de lönebelopp, som här äro föreslagna. Det är nog möjligt och riktigt, att de lägst avlönade prästerna böra få en förbättrad löneställning, men när, som herr Andersson i Katrineholm har påpekat och även den siste talaren, det ligger så till, att en utredning håller på att genomföra en genomgripande förändring på detta område, så finner jag det något egendomligt, att man nu, kanske ett eller två år innan saken är slutbehandlad, kommer med ett förslag sådant som detta. Jag fäster mig särskilt också därvid, att här föreslagits en omstuvning av vad vi ha förut på detta område till en annan metod, där man emellertid i fortsättningen har *dyrtidstilläggen* kvar. Det sitter ju för närvarande en kommitté, som sysslar med inarbetande av dyrtidstillägget för alla de reglerade verken här i landet i de fasta lönerna. Att då komma med ett förslag, där man visserligen går ifrån de metoder, man förut tillämpat, men fortfarande håller fast vid dyrtidstillägg efter en viss procent, det tycker jag är något egendomligt. Nu kan man hoppas, att den kommitté, som sysslar med denna fråga, kommer att avskriva dyrtidstilläggen. Det är emellertid ganska möjligt, att om vi i dag gå in för detta förslag, det kanske kommer att dröja några år framåt, och då ha vi alltjämt dessa dyrtidstilläggsprocent och tabeller att räkna med. För min del måste jag sålunda säga, att, såsom saken ligger, jag icke kan annat än ansluta mig till det yrkande, som gjorts om avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman! Jag kan icke neka till, att det är med ganska stor ledsnad jag hör, att här från många håll framställas förslag om avslag på utskottets hemställan. Jag beklagar också att, såvitt jag vet, här icke i förväg väckts någon som helst motion om avslag på den kungl. propositionen eller om ändring däri, så att de synpunkter, som här tagits fram, skulle ha kunnat dryftas i utskottet.

Här har herr Engberg framlagt en synpunkt, som synes mig vara beaktansvärd, nämligen angående dispenser för sådana, som icke avlagt fullständig prästexamen. Jag vill säga, att jag i många avseenden kan fullständigt instämma med honom däruti, att det icke varit så alldeles lyckligt med dessa många dispenser. Detta har naturligtvis berott på ett av prästbrist framkallat nödläge, och det är alldeles uppenbart, att i den mån detta förhållande nu håller på att upphöra, dessa dispenser måste så småningom avvecklas. Jag vill blott säga till honom, att jag under den korta tid, jag innehaft mitt nuvarande ämbete, målmedvetet sökt gå fram på den vägen att söka verkligen minska på dessa dispenser. Det är emellertid alldeles uppenbart, att man därvidlag inte får gå alltför bryskt tillväga, utan man måste göra denna avveckling så småningom. Här som i alla livets förhållanden går det inte

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

att liksom på en gång skära av. Jag vill säga, att för alla andra stift än Luleå det införts en bestämd skärpning. Med Luleå stift förhåller det sig litet annorlunda än med de andra. Man kan säga, att prästbristen där fortfarande är ganska stor. Som sagt, i sak ger jag talaren fullständigt rätt.

Det har sedan sagts, att det här gäller ett ämbete, som skall avskaffas, och därför skola vi inte ha någon löneförbättring. Jag skulle då vilja citera, vad en talare sagt ett föregående år — jag undrar om det inte var herr Engberg, kanske jag tar fel. Han sade: Visserligen anser jag, att detta ämbete skall avskaffas, men så länge vi ha dessa befattningshavare, skola vi anständigt avlöna dem. Jag tycker, att vilken uppfattning man än har, man dock inte får säga, att man skall avskaffa ett ämbete genom att sätta ämbetsmännen på svältlön. Det torde vi väl ändå i stort sett kunna ena oss om. Nu menar jag, att den grupp av befattningshavare, som det är fråga om, befinner sig verkligen, det är min bestämda övertygelse, i ett nödläge, detta i ganska stor utsträckning. Vi få dock tänka på, att det är fråga om personer, som ha en ganska lång och dyrbar studietid och som i regeln komma från fattiga hem, kanske oftast från bondehem, och som ha att dragas med stora studieskulder, vilka de skola söka avbetala med dessa mycket, mycket små pastorslöner och små komministerlöner, som sannerligen inte räcka långt, om man tänker på att de skola förränta och amortera studieskulder samt försörja en kanske icke så liten familj.

Jag ber verkligen att få vädja till kammaren att tänka på, hur allvarligt detta nödläge verkligen är för ofantligt många av dessa de lägst avlönade prästerna. Här har sagts, att man får avvakta den definitiva löneregleringen. Detta småplåstrande, sade herr Olsson i Kullenbergstorp, vilja vi inte veta av. Ja, mina herrar, det låter ju bra att tala om småplåstrande, men för dessa många stackars fattiga prästmän, som finnas runt om i landet, kan verkligen detta småplåstrande betyda, väl inte hela livet men ett litet upplyftande från ett tillstånd, där fattigdomen verkligen grinar i hemmet, till en liten ljusning. Det är icke någon stor summa var och en av dessa befattningshavare får. Om man tänker på det utgångsläge, dessa präster ha, är det verkligen rätt så obetydliga löner de få. Jag undrar ändå, om vi inte skulle kunna med bortseende från de betänkligheter, som här uttalats, unna dessa präster denna relativt obetydliga löneförbättring och giva dem den nu genast. Det skulle säkerligen sprida mycket stor glädje i tusentals fattiga hem runt omkring i Sverige.

Jag ber, herr talman, att få vädja till kammaren att här följa utskottets enhälliga utlåtande på denna punkt.

Herr **Ryberg:** Herr talman! Jag vill bara säga, att det väckte hos mig en viss förvåning, att man först nu under debatten i kammaren kommer fram med ett avslagsyrkande, särskilt som det icke ens kommit till synes i någon motion.

Det gäller här en tillfällig löneförbättring för det lägst avlönade prästerskapet. När vi prövat den frågan i utskottet, ha vi alla kommit till den uppfattningen, att dessa prästers löneförhållanden äro sådana, att ett lönetillägg vore befogat. Nu säger man, att det pågår en löneregler ing, som skall bli klar om någon tid, och denna skall man vänta på. Jag misstänker, att den opposition, som här framkommit, beror på en fråga, som kommer upp här senare i dag, nämligen om en tillfällig löneförbättring för en annan grupp tjänstemän. Jag vill då säga, att jag tror icke, att man kan jämföra de båda grupperna, folkskollärarna och prästerna. Det är ju så, att de lägst avlönade prästerna i

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komminister i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

många fall äro sämre avlönade än folkskollärarna i vissa socknar ute på landsbygden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Ryberg förenade sig herrar *Svedman*, *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Olsson* i Golvvasta.

Herr **Ljung:** Herr talman! Jag skall icke bli mångordig. Det har, som redan erinrats, här väckt viss förvåning, att det trots ett enhälligt utskottsutlåtande framkommit en opposition från åtskilliga håll gentemot det föreliggande förslaget.

I fråga om den nu föreslagna löneregleringen vill jag blott i korthet nämna, att jag vid ett par tillfällen i kyrkomötet varit med om att behandla dessa spörsmål och där haft tillfälle att sätta mig in i frågan. Det har där framförts så många och tungt vägande skäl för en löneförbättring, att jag för min del utan tvekan vill tillstyrka kammaren att bevilja vad här är föreslaget. Gentemot herr Öhmans uttalande vill jag i korthet erinra därom, att det är dock inte bara den rent religiösa vården, prästerna hava sig ålagd, utan de ha ett mycket betungande och omfattande arbete med bokföring och statistik av olika slag, som är dem anförtrott.

Herr Olsson i Kullenbergstorp har såsom skäl för uppskov bland annat anfört, att det pågår åtskilliga processer rörande dispositionen av prästlöneboställen. Det är emellertid uppenbart, att om man skulle vänta med löneregleringen till dess att alla dessa frågor blivit utagerade, man finge vänta så länge, att ingen av oss här fick vara med att slutbehandla frågan.

Jag inskränker mig till dessa korta ord och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Winkler*, *Lundquist* i Rotebro och *Gustafson* i Kasenberg.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman! Jag ber endast att få lämna den upplysningen, att första kammaren, enligt vad som meddelats mig, enhälligt och utan debatt tagit utskottets förslag. Jag kan ju icke hoppas, att även andra kammaren enhälligt skall taga förslaget, men jag vill dock uttrycka den livliga förhoppningen, att kammaren måtte godkänna utskottets utlåtande.

Herr **Andersson** i Katrineholm: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade i sitt första anförande, att de löner, som utgå till prästerna, vore jämställda med svältlöner. Med anledning därav vill jag säga, att jag i mitt ställningstagande till denna fråga, icke gått in på spörsmålet, vilka löner prästerskapet skola ha. Utan jag har yrkat avslag endast därför, att Kungl. Maj:t har igångsatt en utredning, vilken skall vara färdig före utgången av år 1929. Jag vill icke vara med om att bevilja en provisorisk löneregleringen, då en utredning angående definitiv löneregleringen så snart väntas vara avslutad. Nu vet jag icke, vilken uppfattning herr statsrådet har i fråga om begreppet svältlöner. Jag hänvisar de intresserade till sidan 5 i förevarande utlåtande, där lönerna stå upptecknade. Den omständigheten, att första kammaren enhälligt har bifallit utskottets hemställan, kan givetvis icke på något sätt få vara avgörande för denna kammare, under förutsättning att den har en annan uppfattning.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

Herr **Lindley:** Herr talman! I anledning av herr Anderssons i Katrineholm påpekande, att utredningen angående definitiv löneregler för prästerskapet beräknas vara slutförd före utgången av år 1929, vill jag endast erinra, att därmed är ju saken icke klar, utan det kan dröja mycket länge, innan utredningens resultat i form av en proposition blir framlagt för riksdagen och frågan slutgiltigt löst. Om man vill saken, kan man nog därför gå in för den nu föreslagna provisoriska löneregleringen, oaktat utredningen angående definitiv löneregler väntas bliva slutförd inom en tämligen snar framtid.

Herr **Mosesson:** Om det hade varit så, att man kunnat göra gällande, att de löner, som här äro föreslagna, vore oskäligt höga, hade man enligt min uppfattning haft starka skäl för den hemställan, som här gjorts, att uppskjuta denna sak och ånyo taga ärendet under övervägande. Men jag tror, att kamrarnas ledamöter, som studerat den tabell som här finns, ha den uppfattningen, att en akademiskt bildad person, som kommit därhän, att han fått en tjänst, med vilken är förenad en hel del förpliktelser att se till fattiga och sjuka, att lägga i dagen gästfrihet mot besökande o. s. v., behöver den lön, som här är föreslagen. Om det ock ofta varit så, att man velat göra gällande, att Sveriges präster ha varit ofantligt högt avlönade, så vill jag, som icke precis kan misstänkas för att föra deras talan, som min uppfattning säga, att det talet är ett oriktigt tal, i den mån man därmed avser det stora flertalet präster. Av skäl, som jag redan antytt, kommer jag att rösta för utskottets förslag och yrkar bifall till detsamma.

Herrar *Bengtsson* i Norup och *Lithander* instämde häruti.

Herr **Sköld:** Herr talman! Jag har genom att instämma med herr Andersson i Katrineholm redan haft tillfälle att tillkännagiva min mening. Men när herr Mosesson nu kommer och vädjar till kammaren genom att hänvisa till de låga lönerna, så skall jag visserligen icke upptaga den saken till bemötande. Men jag vill dock påpeka, att om man håller på med en definitiv löneregler och under förberedelserna till denna går åstad och gör en provisorisk löneregler, så blir, såsom all erfarenhet visar, konsekvensen den, att i den definitiva löneregleringen kommer man att lägga på en ytterligare löneökning på de provisoriska lönebelopp, som här i dag föreslås. Ty jag har aldrig varit med om att man gjort en definitiv löneregler, utan att de, som varit föremål för densamma, ha fått även den gången en löneförbättring. Därför ha vi icke enbart att gå ut ifrån de löner, som bli resultatet av denna provisoriska löneregler, utan vi måste även tänka på de tillägg, som så säkert som amen i kyrkan komma, när den definitiva löneregleringen är färdig.

Jag anhåller att få yrka bifall till herr Anderssons i Katrineholm förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Andersson i Katrineholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta banko- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Ang. lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komminister i nyreglerade pastorat m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. ändring i lagen om emeritilöner för präster.

Vid härpå skedd föredragning av sammansatta banko- och första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2—5 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141 sid. 35) om emeritilöner för präster, begärdes ordet av

Herr **Olsson** i Mellerud, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har vid föredragningen av detta ärende i utskottet gjort en del reflexioner, som jag, då jag icke varit i tillfälle att framföra dem i utskottet, vill ge kammaren del av.

Det synes mig, som om denna lag om emeritilöner är ett ganska dåligt surrogat för en pensionsinrättning. Jag kan tillfoga, att jag tror icke, att detta system är till fördel för någondera parten, vare sig prästerna eller staten. Utan tvivel får staten på vissa områden kännas vid stora utgifter, och det leder dessutom för prästernas vidkommande till att dessa ofta icke kunna få den pension, de äro i behov av. Det är ju på det sättet, att pensioner icke kunna utgå i mån av *behov*, utan de kunna ges endast om det finns erforderliga medel till förfogande. Nu synes det mig vara en riktig och klok princip, som för övrigt vunnit hävd, att de anställda skola bidraga med avgifter till sin egen pensionering. När det nu är fråga om en definitiv löneregleringen för prästerskapet och den saken håller på att utredas, så bör man, synes det mig, se till, att det också undersökes, om det icke är möjligt att i stället för detta föråldrade system med emeritilöner skapa en modern pensionsinrättning. Om man lägger denna efter moderna principer, med bidrag från prästerskapets sida, så kunna prästerna, tror jag, få en fullt modern pensionsinrättning, utan att det kommer att kosta staten något utöver vad det nu gör. Ja, jag tror, att staten tvärtom kommer att tjäna på en sådan anordning.

I det läge, vari frågan nu befinner sig, har jag helt naturligt intet yrkande att göra, men jag vill hemställa till herr statsrådet att om möjligt se till att få frågan belyst i den utredning, som pågår om prästernas definitiva löneregleringen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Ang. ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning.

Föredrogs sammansatta banko- och första lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om ändring i 19 § av lagen om reglering av prästerskapets avlöning; och yttrade därvid:

Herr **Forssell:** Herr talman! Ehuru det sammansatta utskottet har avstyrkt de av mig väckta motionerna rörande vissa ändringar i lagen om regle-

Ang. ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning. (Forts.)

ring av prästerskapets avlöning och i kyrkofondslagen, har jag icke för avsikt att framställa något yrkande i strid mot utskottets hemställan. Jag har här begärt ordet för att till utskottet framföra uttrycken för min tacksamhet för det, jag vågar säga, välvilliga sätt, på vilket utskottet i motiveringen upptagit mina synpunkter, samt tillika för att få tillfälle att få till protokollet antecknade några reflexioner i denna ganska viktiga fråga, viktig ur ekonomisk synpunkt och viktig ur den kommunala självstyrelsens synpunkt. Jag tillåter mig härvid, herr talman, att i ett sammanhang beröra såväl den ena som den andra motionen, fastän utskottet behandlat dem i två skilda betänkanden. Jag gör detta för att icke behöva besvära kammaren två gånger och på grund av det nära sambandet mellan de båda motionerna.

Då jag i januari väckte de båda motionerna, valde jag av skäl, som jag redogjort för i desamma och som jag därför nu icke alls skall inlåta mig på, metoden att framställa formulerade lagförslag, ändringsförslag beträffande 19 § prästlönelagen och 3 § kyrkofondslagen. Innebörden i det förra förslaget var den, att utdebitering av församlingsavgifter skall komma i fråga först då det visat sig, att pastoratets avlöningstillgångar icke äro tillräckliga för bestridande av avlöningen till prästerskapet. Det behöver ju knappast utvecklas, att en omläggning av denna art skulle dels motverka den olämpliga centrala fondbildning, som nu äger rum, dels också stimulera pastoratets intresse för en ekonomisk förvaltning av sina tillgångar. Ändringen i kyrkofondslagen, som jag föreslog, avsåg att giva Kungl. Maj:t fullmakt att använda vissa medel till andra kyrkliga ändamål inom pastoratet än prästernas avlöning, detta naturligtvis under förutsättning att kyrkofondens ändamål därigenom icke äventyrades. Syftet med detta lagförslag stod, såvitt jag kunde förstå, i bästa samklang med åtskilliga riksdagsskrivelser, som avlåtits under de senaste åren. Jag erinrar om skrivelserna beträffande Ovanåkers och beträffande Ore församlingar.

Herr talman, då jag i januari väckte dessa motioner, förstod jag mycket väl, att jag därmed löpte viss risk. De av mig väckta förslagen voro, åtminstone i sin utformning, alldeles nya inom riksdagsdiskussionen. Och jag sade mig, att måhända kunde utskottet under hänvisning till bristfällig utredning o. s. v. blankt avfärda dessa uppslag på några få avstyrkande rader. Jag förlitade mig emellertid på den, såsom jag förmenade, sakliga styrkan i mina uppslag, och jag vågade försöket. Utskottets sätt att behandla motionerna ådagalägger nu, att jag icke var för djärv. Åt den förra motionen, alltså motionen rörande prästlönelagen, har utskottet ägnat hela fyra sidor, åt den senare, den mindre omfattande, rörande kyrkofondslagen har utskottet ägnat icke mindre än tre sidor. Trots, herr talman, denna utförlighet och denna fyllighet i utskottets behandling av mina motioner har utskottet icke på en enda rad velat anföra någon som helst gensaga mot de av mig framförda synpunkterna. Utskottet ger en högst läsvärd historik av den behandling, som liknande motioner tidigare fått i riksdagen. Och, herr talman och mina herrar, av denna historik vågar jag utläsa, att riksdagen med sympati omfattat framkomna förslag, som i mycket liknat grundtankarna i mina motioner. Jag tager därför med glädje fasta på den upplysande och vägledande historiken, och jag tackar utskottet för densamma.

Då utskottet beträffande min motion om prästlönelagen till slut säger, att det icke torde vara lämpligt, att riksdagen nu beslutar en lagändring av den vittgående art, som i min motion påyrkas, eller gör något uttalande rörande förslaget, så sker det under hänvisning till denna utredning, om vilken det varit så mycket tal i en föregående punkt. Utskottet skyndar sig emellertid att tillägga, att de huvudsynpunkter, åt vilka jag givit uttryck, torde bli föremål för övervägande vid denna utredning. Och i fråga om motionen om kyrkofondslagen uttalar utskottet, att skäl kunna anföras till förmån för densamma, samt antager,

att motionens synpunkter likaledes skola komma under denna utrednings omprövning.

Ang. ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning. (Forts.)

Jag vill till slut påpeka ännu ett uttalande av utskottet, ett uttalande, som synes vara av ganska stort värde. Jag hade i den första motionen uttalat en viss farhåga för att det ytterligare användande av kyrkofondens inkomster, som ju måste äga rum vid den då i trontalet utlovade och nu nyss beslutade förbättringen av prästerskapets avlöning, skulle komma att medföra ett fastlåsande av det nuvarande avlöningssystemet. Utskottet uttalar nu, att någon fara för ett dylikt fastlåsande icke synes utskottet föreligga, och utskottet uppvisar, att även sedan den årliga belastningen av kyrkofondens inkomster genom den i dag beslutade åtgärden och vid denna riksdag redan förut beslutade åtgärder blivit ökad med icke mindre än 1,636,000 kronor om året, så kommer likvisst kyrkofondens ökning att fortsätta med icke mindre än cirka 1,000,000 kronor om året. Av dessa utskottets yttranden och påpekanden synes det mig icke förmätet att draga den slutsatsen, att utskottet icke vill slå vakt om den nuvarande abderitiska ordningen på detta område. Jag konstaterar detta med största tacksamhet. Det blir i själva verket alltjämt en så oerhörd årlig ökning som med 1,000,000 kronor om året för en fond, som från början allenast varit avsedd att vara en utjämningskassa mellan de kyrkliga kommunerna. Det synes vid sådant förhållande vara uppenbart, att en bred marginal alltjämt kommer att vid en blivande reform finnas för att tillgodose de lokala kommunernas legitima anspråk på att få åtnjuta avkastningen av sina tillgångar.

Jag har, herr talman, sagt, att jag icke kommer att göra något yrkande i strid mot utskottets hemställan. Det löftet skall jag självfallet hålla. Men jag vill tillåta mig att av det sagda draga en viss facit. Efter den klagörande historik, som utskottet lämnat, och efter utskottets egna yttranden har riksdagen rätt att vänta, att den utredning, om vilken utskottet talar, skänker de synpunkter, som jag i mina motioner framlagt och som redan tidigare, fastän i andra, kanske något vagare formuleringar, vunnit riksdagens beaktande, den allra största, ja, rent av positiva uppmärksamhet. Efter vad som förekommit är det i varje fall helt naturligt, att riksdagen i det väntade utredningsresultatet har rätt att emotse en grundlig dryftning av de utvägar, som sålunda föreslagits till lösande av dessa viktiga problem. Och efter vad jag under denna riksdag fått förvissning om, delas denna förväntan av många erfarna kommunalmän landet runt.

De lokala kommunernas rätt till sin egendom, stimulerandet av dessa kommuners intresse för denna egendoms ekonomiska förvaltning, hejdandet av en meningslös central fondbildning, se där, herr talman och mina herrar, fundamentala synpunkter på detta problem, *som den väntade utredningen icke skall kunna komma förbi.*

Herr **Grapenson:** Då den föregående talaren icke framställde något yrkande, ber jag, herr talman, få avstå från ordet.

Herr **Lindley:** Herr talman! Då herr Forssell i sitt varma tack till utskottet för det sätt, varpå utskottet behandlat hans motioner, också inlade en förhoppning, att den blivande utredningen skall gå i den av honom önskade riktningen, vill jag, innan kammaren går att fatta beslut, framhålla, att i utskottets utlåtande ligger ingenting annat än det som där står, nämligen en objektiv redogörelse för frågan och ett avvaktande av resultatet av den pågående utredningen, som utskottet varken ger några direktiv för eller tar någon ställning till för närvarande. Det är detta jag velat poängtera, innan kammaren går att besluta.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogs sammansatta banko- och första lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om ändring och tillägg i 3 § av lagen om kyrkofond; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 25 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 12 i första kammaren av herr *Frändén m. fl.* och nr 21 i andra kammaren av herr *Nygren m. fl.*

I motionerna, som voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande lämpligaste lagstiftningsåtgärder för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikt, varvid frågan om skadestånd till näringsidkare, som drabbades av i motionerna berörda övergrepp, måtte särskilt beaktas, samt därefter för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Westman, von Sydow, Frändén, Magnusson* i Skövde, *Johanson* i Hallagården och *Petersson* i Lerbäcksbyn, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt lagstiftningsåtgärder skulle kunna vidtagas för att bereda rätt till skadestånd för den, som helt och hållet stode utanför arbetskonflikt, men likväl oförskyllt tillfogades skada genom blockad, bojkott eller andra stridsåtgärder, som riktades mot honom; samt

av herrar *Almkvist, Granström, Jeppsson* och *Andersson* i Rasjön, som ansett, att utskottets hemställan, vilken de biträdde, bort grundas på annan i reservationen angiven motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Herr **Nygren:** Herr talman! Den fråga, som här föreligger till behandling, är för mycket stora grupper av vår befolkning en verkligt aktuell fråga. Det är särskilt den näringsidkande medelklassen, såsom köpmän, hantverkare, kaféidkare, lantmän i viss utsträckning m. fl., som under senare år kommit att bli alltmera berörd av ifrågavarande angelägenhet. Man har nämligen, då strid pågått på arbetsmarknaden, från de stridande parternas sida börjat i större utsträckning framställa krav på att just dessa grupper av näringsidkare skola engagera sig i stridsåtgärderna och taga parti för den ena eller den andra av de stridande parterna. Mot alla försök att inblanda ifrågavarande näringsidkare i striderna mot deras egen vilja ha de som berörts av saken vid mer än ett tillfälle reagerat. Man har till statsmakterna framställt krav på att åtgärder skulle vidtagas för att trygga tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikter. Sålunda gjorde t. ex. den centrala köpmannaorganisationen här i landet, Sveriges köpmannaförbund, redan år 1926 en framställning till Kungl. Maj:t om att åtgärder i berörda syfte skulle vidtagas. Hittills har emellertid framställningen icke lett till något resultat.

Det har då synts mig och de ärade ledamöter av denna kammare, vilka varit vänliga nog att understödja min motion, att man på motionsvägen möjligen skulle kunna komma till rätta med de missförhållanden, som här onekligen förefinnas. Vi ha därför tillåtit oss att i en motion, som även avgivits i första kammaren, yrka på att en utredning måtte komma till stånd rörande detta spörsmål, samt att därvid särskilt borde undersökas, huruvida icke organisationer, som på detta sätt kränka tredje mans neutralitetsrätt, skulle kunna göras ekonomiskt ansvariga för den skada de sålunda vållat.

Jag skall tillåta mig att något litet utveckla de synpunkter, som motionärerna ha på denna fråga. Innan jag emellertid gör detta, skall jag be att få nämna några exempel från det praktiska livet, som visa, att här verkligen finnas missförhållanden, som det gäller att komma till rätta med.

Det utbröt för något år sedan en strejk vid Aktiebolaget Norrköpings Makaronifabrik i Åby. Strejken följdes givetvis i vanlig ordning av blockad och bojkott mot företaget, och detta i sin tur följdes av en cirkulärskrivelse från Svenska livsmedelsarbetareförbundet till landets detaljhandlare inom livsmedelsbranschen, vari hemställdes, att de måtte avstå från att sälja firmans varor, så länge ifrågavarande konflikt pågick.

Ett annat exempel är riksbekant. Det gällde det gaslösa huset i Stockholm, där, såsom bekant, en långvarig konflikt pågick och där den fackförening, som var inblandad i konflikten, gjorde framställning till matvaruhandlarna och andra handlande i omgivningen av huset, att de icke skulle sälja matvaror till arbetsvilliga. Det var då särskilt en matvaruhandlande på Söder, som vägrade efterkomma denna anmodan med det resultatet, att han i regelrätt ordning blev utsatt för blockad och bojkott och så småningom måste nedlägga sin affär. Han var ruinerad och kunde icke längre fortsätta. Jag har just från denne man, sedan den motion, som nu föreligger till behandling, väckts, fått mottaga en skrivelse, däri han skildrar vilka lidanden han måst utstå under de gångna åren. Han skriver sålunda: »År 1926 bojkottades min affär under motivering, att arbetsvilliga gjort inköp. Jag blev fullständigt ruinerad och måste lämna affären och har alltsedan ej lyckats få något arbete, utan man får undvara allt och lida nöd, trots att man vill arbeta och försörja sig.»

Ett tredje fall utgör den likaledes riksbekanta konflikten hos grosshandelsfirman Stockhaus & Co AB. Svenska handelsarbetareförbundet utsände där en cirkulärskrivelse till bolagets kunder med anmodan till dem att icke så

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

länge konflikten pågick göra sina inköp hos bolaget i fråga. Det meddelades, att blockaden mot firman kompletterats med ytterligare blockad och bojkott mot dem, som under konflikten förde firmans varor — de månde sedan ha öppen affär, agentur eller dylikt. Skrivelsen avslutades med följande ord: »Då vi ha oss bekant, att Ni i Eder verksamhet i motsats till en stor del andra av bolagets kunder under konflikten trots blockaden gjort inköp hos bolaget, bedja vi Eder vara vänlig att för oss förklara, om Ni är villig att upphöra med Edra inköp hos Stockhaus & Co till dess konflikten bilagts. Skulle vi icke kunna få tillmötesgående svar från Eder, måste vi offentligen kungöra blockad mot Eder verksamhet, och vad detta torde innebära för Eder verksamhet är Ni säkerligen utan anvisningar på det klara med.»

Från Degerfors, där som bekant på sista tiden en mycket tillspetsad konflikt utkämpats, kan man framdraga liknande exempel. Där ha ju fackföreningarna förbjudit köpmännen på platsen att tillhandahålla varor åt arbetsvilliga, och vi känna alla till, huru en tobakshandlande däruppe, som vågat trotsa påbudet, har blivit utsatt för blockad och bojkott och fått åtskilliga svårigheter att kämpa med. I Degerfors har en hel del av köpmännen i övrigt böjt sig för påbudet, och detta gäller såväl enskilda köpmän som det konsumentkooperativa företaget på platsen. Vad särskilt det sistnämnda företaget beträffar, har jag här i min hand ett intyg från en tjänsteman vid Strömsnäs järnvägsaktiebolag, som sökte hos firman få göra inköp av matvaror och som därvid icke stack under stol med, att han ämnade befordra dessa vidare till de arbetsvilliga. Han blev vägrad att göra sådana inköp, och jag har, som sagt, ett intyg om huru man därvid gick till väga.

Slutligen skall jag anföra ett exempel, som är aktuellt och som hänför sig till Stockholms omedelbara närhet, nämligen Sundbyberg. Därute pågår för närvarande ett bygge, som utföres med oorganiserad arbetskraft med det resultat, att den fackförening, som är intresserad i branschen, har till de olika matvaruhandlandena därute riktat anmaningar såväl muntligen som skriftligen, att de icke skola tillhandahålla arbetsvilliga livsmedel, så länge de hålla på med arbetet vid bygget. Det har t. o. m. gått så långt — enligt vad en arbetare vid bygget berättat för mig vid ett besök, som jag gjorde därute för en tid sedan — att hans hustru, som är bosatt här i Stockholm, blivit vägrad att köpa mjölk och andra livsmedel till sina barn — de äro bosatta långt ute på Söder. Genom fackföreningen hade man till vederbörande matvaruhandlande gjort framställning i dylik riktning.

Jag tror, mina herrar och damer, att de anförda exemplen — och de skulle kunna mångfaldigas — äro tillräckliga för att belysa och bevisa, att här föreligga verkligen missförhållanden, och detta icke blott direkt för köpmännen och hantverkarna och de övriga näringsidkarna utan även för samhället och konsumenterna. Vi må ju dock betänka, att särskilt varudistributionen och i synnerhet distributionen av livsmedel har en så utomordentligt stor betydelse för hela samhället, att om den skulle påverkas av ovidkommande förhållanden detta skulle kunna bli ett samhällsont av dimensioner, som vi kanske i närvarande stund icke äro mäktiga att överblicka.

Efter att ha relaterat dessa exempel skall jag tillåta mig att citera några rader ur en syndikalistisk tidning, som i en artikel under rubriken »En enkel lektion i syndikalism» behandlar just det spörsmål vi här ha att handlägga. Det heter där på följande sätt: »I striden mot arbetsköparna användes ju vanligen blockaden. I syfte att göra denna så effektiv som möjligt tillgripes också bojkotten. Arbetarna kunna mycket lätt blockera en fabrik som tillverkar lokomotiv, men det är ganska meningslöst att söka bojkotta firmans tillverkningar. Men om vi antaga, att firman i stället för lokomotiv tillverkar cyklar, så går det mycket väl för sig att komplettera blockaden genom att boj-

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

kotta firmans tillverkningar. Bojkotten kan utvidgas till dem, som sälja de bojkottade maskinerna, och dessa kunna få veta vad deras frid tillhörer. Här kan nämligen en form av sabotaget komma i fråga.

Vi antaga att det är en järnhandel, som för de bojkottade cyklarna. Man går in i affären och begär den ena varan efter den andra. När biträdet har slagit in en rad olika varor, kommer man plötsligt underfund med att firman för den blockerade cykeln. Man anhåller hövligt om ursäkt att man besvärat, men man kan tyvärr inte handla i en firma, som för bojkottade varor. Man tackar och går och det utförda expeditionsarbetet har verkställts till ingen nytta. I England har man vid flera tillfällen använt denna metod med framgång.

Mången skall finna dessa metoder omoraliska. Men syndikalisten vägrar att taga hänsyn till detta. Den 'allmänna meningen' skall alltid göra invändningar mot revolterande tankar och handlingar. Den kämpande arbetaren måste skapa sin egen moral, sin egen rättsutövning. Denna måste med nödvändighet stå i överensstämmelse med hans revolutionära syften. I klasskampen kan man inte taga hänsyn till den borgerliga lagen, ty den är ofta riktad mot arbetaren och hindrar honom i hans kamp för mänskliga fri- och rättigheter. Den revolutionära arbetaren måste med nödvändighet ignorera den borgerliga lagen, som kringskär hans syften. Någon moral hindrar därför icke syndikalisten ifrån att hävda sina intressen genom sabotage och liknande åtgärder.» Nu är jag naturligtvis villig erkänna — eller rättare sagt: jag uttalar den tron och förhoppningen — att dessa synpunkter, som här så ohöljt komma till uttryck, icke delas av den mera sansade delen av den svenska arbetarklassen. Men då man vet, huru ytterlighetselementen inom fackföreningsrörelsen få allt större inflytande, och då det ju också för närvarande är fråga om att den rörelse, vars program jag här något berört, kommer att ansluta sig till den stora allmänneliga fackföreningsrörelsen, så kan man hysa vissa farhågor för att dessa metoder komma att tillämpas i allt större utsträckning. Visserligen har det från fackföreningshåll och från de socialdemokratiska medlemmarnas i lagutskottet sida påståtts, att de metoder, som av oss motionärer påtalats, icke ha någon större utbredning, och att de heller icke tillämpas inom den fackföreningsrörelse, som nått större styrka och fasthet — det vore bara sådana barnsjukdomar, som fackföreningsrörelsen liksom alla andra rörelser måste gå igenom — och att på ansvarigt och ledande håll inom fackföreningsrörelsen man icke ger sin sanktion åt dessa stridsmetoder. Jag skall emellertid be att få nämna, att i fråga om ett av de fall jag förut relaterat, nämligen konflikten hos Stockhaus & Co, har t. o. m. landsorganisationen engagerat sig i striden och utsänt cirkulär till de lokala fackorganisationerna, däri dessa uppmanats att ha sin uppmärksamhet riktad på saken och att se till, vilka köpmän på resp. platser, som rekvirerade varor från den blockerade firman. Man har också antytt, att handelsarbetareförbundet, transportarbetareförbundet, järnvägsmannaförbundet och postmannaförbundet skulle tillhandagå med värdefulla upplysningar i saken, det vill med andra ord säga, att handelsarbetarna, transportarbetarna etc. skulle tillhandagå fackföreningen med upplysningar om vilka som togo hem varor från den blockerade firman.

Man har mot motionärerna riktat den anmärkningen, att vårt förslag skulle vara ett uttryck av arbetarfientlighet, och i utskottets betänkande framhålles, att vi uteslutande vänt oss mot arbetarparten, varvid man väl menar, att en motion, som har ett dylikt syfte, icke bör tillmätas någon betydelse. Jag vågar emellertid bestämt påstå, att en sådan tolkning av motionärernas förslag och yrkande är felakig. Vi ha tydligt och klart sagt ifrån i motionen, att neutraliteten bör obrottsligt iakttagas från vilket håll försök än månde göras att kränka densamma. Det anföres exempelvis i socialstyrelsens yttrande över

Ang. lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

motionen ett fall, där en arbetsgivarorganisation kränkt tredje mans neutralitet, och jag måste säga, att för min del finner jag detta minst lika upprörande som att en fackförening gör det — ja, jag kan t. o. m. säga mera upprörande, ty man borde naturligtvis på det hållet ha än större ansvarskänsla i detta avseende. Att emellertid de exempel, som jag anfört, komma ifrån fackföreningshåll, är ju något, som icke gärna kan läggas motionärerna till last. Det är nu faktiskt så, att just inom denna rörelse ha övergrepp varit mest vanliga. Men skulle det visa sig, att de komma även ifrån annat håll, är åtminstone jag för min del redo att lika bestämt reagera mot dem.

Beträffande socialstyrelsens yttrande över motionen förefaller detta mig en smula egendomligt. Man erkänner, att här råda missförhållanden, och man anser också, att åtgärder böra vidtagas för att avlägsna desamma, men man vill icke vara med om det förslag, som framställes i motionen, nämligen om en utredning och en undersökning om vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas från statsmakternas sida. I stället rekommenderar man en annan väg, nämligen självhjälpens väg. Den vägen är säkerligen i allmänhet mycket bra, men i detta sammanhang tror jag icke den är lämplig. Man anser nämligen inom socialstyrelsen, att de näringsidkare — exempelvis köpmän, hantverkare m. fl. — som blivit utsatta för övergrepp av antytt slag, skulle sammansluta sig i fasta och starka organisationer och skaffa sig ekonomiska möjligheter att motstå påfrestningarna. Ja, jag är redo att säga, att naturligtvis kommer det att gå så, om statsmakterna icke vilja vara med om att söka skapa garantier emot övergreppen. Men jag tror icke det vore lyckligt, om man skulle nödgas gå den vägen. Jag kan nämligen icke förstå, att detta skulle vara en åtgärd i utjämnande syfte och en åtgärd, som skulle kunna främja det samförstånd, efter vilket vi alla sträva. Om vi finge till stånd en undersökning på statsmakternas initiativ och under deras ledning, och om vi därvid ginge till botten med det onda och åstadkomme reglerande bestämmelser och klara linjer, tror jag detta skulle mycket bättre främja samförståndet i detta avseende, än om nämnda grupper av medborgare, vilka hittills ha levat i fred och ro med sina medmänniskor, tvingades att efter recept från arbetsgivar- och arbetarhåll skapa nya stridsorganisationer i samhället. Vi skulle på detta sätt komma till en allas strid mot alla. Jag kan för min del icke se, att en sådan utveckling skulle vara lycklig.

Jag hade hoppats och trott, att man i denna fråga skulle ha kunnat få till stånd åtminstone en borgerlig samling. Ty det torde väl vara uppenbart, att i varje fall alla på borgerligt håll erkänna, att missförhållanden förefinnas och att någonting bör göras mot dem. Och jag var t. o. m. så optimistisk, att jag tänkte mig, att man från socialdemokratiskt håll icke skulle kunna resa så synnerligen starka betänkligheter mot förslaget. Jag grundade den optimismen på en ledande artikel i Social-Demokraten, som stod att läsa den 23 september 1928, alltså strax efter valslaget i höstas. Den hette också »Efter slaget». Där sökte herr Arthur Engberg analysera anledningarna till det socialdemokratiska nederlaget,och han kom också in på den fråga, som nu föreligger till behandling. Han skrev därvid på följande sätt: »Med skäl kan ock påstås, att vårt parti gjorts till syndabock för diverse mer eller mindre betänkliga åtgärder på arbetsmarknaden. Det finns okynnesblockader, som kommit att beröra tredje man, retat, utmanat och kränkt. De känsloreaktioner de utlöst, ha ofta utan vidare vänts mot vårt parti, som falskeligen gjorts ansvarigt för både likt och olikt på detta område. Många, många medborgare i småfolks ställning, människor, som annars plägat rösta socialdemokratiskt och alltjämt skulle ha gjort det, ha antingen själva utsatts för eller på nära håll bevittnat och känt sig upprörda av vissa övergrepp och ha velat ge uttryck åt sina känslor genom att rösta borgerligt. Man har kanske ibland på fackföreningshåll ägnat för liten uppmärksamhet åt det faktum,

att det är det socialdemokratiska partiet i val, som får bära hundhuvudet för dumheter, varmed det icke har något att skaffa.» Här erkännes alltså ifrån ledande socialdemokratiskt håll att blockader, som rikta sig mot neutral tredje part, äro övergrepp. Det är okynnesblockader; det är dumheter. Man påstår å andra sidan, att dessa företeelser icke existera inom den till mogen ålder komna fackföreningsrörelsen utan att det är mera periferiska företeelser, som den ansvariga ledningen tager avstånd ifrån. Jag finner det egendomligt, att man under sådana förhållanden icke åtminstone kan vara med på att få till stånd en förutsättningslös utredning om huru man skall komma till rätta med missförhållandena.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Jag skall, herr talman, icke längre upptaga tiden. Jag har endast med det anförda velat något närmare redogöra för motionärernas syften i denna sak, och då nu en reservation föreligger, som åtminstone i det närmaste ansluter sig till motionärernas yrkande, nämligen den reservation, som avgivits av herr Westman m. fl., skall jag be att få yrka bifall till densamma.

Med herr Nygren förenade sig herrar *Lithander* och *Eurén*.

Herr **Hage:** Herr talman! Då jag tillhör den utskottsmajoritet, som har avstyrkt den motion, som har väckts av den föregående talaren, skall jag be att få säga några ord för att redogöra för de synpunkter, som utskottsmajoriteten anslutit sig till.

Jag skall då be att till en början få säga, att även utskottsmajoriteten torde ha den uppfattningen, att här någon gång förekommit ingripanden mot tredje man, som kanske varken har varit berättigade eller motiverade. Men även om utskottsmajoriteten för sin del har den uppfattningen, så vill jag säga, att jag kan icke tillägna mig den starka indignation, som ligger bakom tillkomsten av dessa motioner, som väckts i första och andra kammaren i denna fråga. Ty jag måste göra klart för mig, att i många fall är det nog så, att beslutet att tillgripa sådana metoder har spirat upp ur rent förtvivlade förhållanden, som existera för arbetarklassen på vissa platser. Jag tänker t. ex. på de förhållanden, som råda i vissa delar av Norrland, där ju en av motionärerna bor och har sin varelse, nämligen herr Frändén. Där är det, som vi alla veta, på det sättet, att det för stora delar av arbetarklassen har skapats en mycket låg löne- och levnadsstandard, särskilt för arbetarna inom skogsindustrien. När det då inträffar på en sådan plats, att denna redan förut mycket låga levnadsstandard, blir ännu lägre därigenom, att det icke finnes så många arbetstillfällen, som önskvärt vore, och vederbörande avstängas från arbete under långa tider och när det dessutom inträffar, att arbetsgivarna söka ytterligare nedpressa denna redan förut låga levnadsstandard genom sänkta löner, då uppstår det hos dessa människor, som redan förut leva under halvsvält, en stämning av förtvivlan. Och under trycket av denna stämning framträder ett behov av att tillgripa nästan vilken åtgärd som helst för att undvika en pressning ännu djupare ned i nödläget. Under intrycket av sådant tillgriper man många gånger dylika saker som här påpekats. Det inträffar då ofta att strejkbrytare inställa sig på arbetsgivaresidan och hjälpa till att pressa ned lönerna. Det är då naturligt, att dessa människor, som äro pressade till förtvivlan och se sig inför utsikten, att deras mycket låga levnadsstandard skall ytterligare nedpressas, råka i ett sinnesläge, som gör, att de gå till åtgärder, som kanske icke äro kloka, men som äro förklarliga under en sådan situation.

Med det jag sagt har jag icke velat försvara tillgripandet av sådana åtgärder, och det torde vara så, att den stora massan av fackligt organiserade arbetare har kommit till den uppfattningen, att det varken är taktiskt klokt eller riktigt att mera allmänt tillgripa sådana åtgärder; och följaktligen är

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

det nog så att det är ganska få fall, som man kunnat peka på inom detta område. Jag menar, om man tar saken *relativt*. Ty vi skola bemärka, att vi här i landet ha över 6 miljoner människor, *vi skola vidare bemärka*, att landet blivit ganska industrialiserat, och vi skola slutligen komma ihåg, att mer än en halv miljon medborgare äro fackligt organiserade. Och inför dessa siffror måste man säga, att dessa fall, som man kan peka på, äro jämförelsevis få med hänsyn till arbetarklassens antal i detta land.

Det är den uppfattningen, som i första hand varit avgörande för utskottets ställning, då utskottet sagt, att tillgripandet av sådana åtgärder förekommer i så pass ringa utsträckning, att det från den utgångspunkten icke finnes någon anledning att tillgripa lagstiftningsåtgärder på området.

Men det finnes även andra omständigheter, som varit avgörande för utskottets ståndpunktstagande. Man kan t. ex. peka på det förhållandet, att det finnes blott ett enda land i Europa, som tillgripit en sådan lagstiftning nämligen Danmark. Det är den s. k. tukthuslagstiftningen, som infördes i Danmark för någon tid sedan, men det skedde under motstånd från arbetare och andra element i samhället. Och vi se, att efter det att det inträffat ett politiskt omslag i landet och valen givit utslag för socialdemokrater och radikaler, framför man krav på att lagstiftningen skall upphävas; och det är troligt, att den antagna lagen också kommer att upphävas. Om så skulle bli fallet, och Sverige går in för denna lagstiftning, bleve vårt land det enda i Europa, som hade en sådan lagstiftning.

Detta är en av orsakerna till utskottets avståndstagande från motionerna. Ett annat huvudskäl, som ligger bakom utskottets avstyrkande, är emellertid det, att utskottet mycket bestämt har kunnat göra klart för sig — särskilt med ledning av socialstyrelsens utlåtande i frågan — att man icke kan vinna något effektivt med en sådan lagstiftning. Och jag tror, att man kan säga det, att när man i utskottet har diskuterat denna fråga, så har det visat sig, att de, som velat gå in för en lagstiftning, ha icke kunnat ge några riktiga direktiv för hur lagstiftningen skall taga sig ut för att bli effektiv. Och jag får också säga, att när jag hörde motionärens yttrande, så fanns icke heller i det någon anvisning, varigenom han klargjorde, hur man skulle åstadkomma en lagstiftning av detta slag, som kunde åstadkomma effekt, när det gäller att beivra de övergrepp, som han talade om.

I utskottet var det emellertid en av utskottsminoriteten, som något litet redogjorde för, hur han tänkt sig en sådan lagstiftning. Han sade nämligen — och det återkommer i utskottsminoritetens utlåtande — att en sådan lagstiftning som denna bör icke vara sådan, att den kriminaliserar tillgripandet av sådana åtgärder, som det här är fråga om, utan den bör läggas så, att de, som tillgripa åtgärder av detta slag, borde kunna ådömas skadestånd. Då inställer sig frågan, hur skall det kunna konstateras, vem som skall betala skadeståndet? Härpå vill jag svara, att om det är på det sättet, att exempelvis en organiserad blockad åstadkommes mot ett kafé eller en affärsman, och man då från arbetarsidan sätter ut blockadannonser i tidningar eller man anslår blockadlappar på något ställe, och den blockerade organisationens namn är underskrivet, då torde det icke förefinnas så synnerligen stora svårigheter för att beivra saken och ställa vederbörande inför skadeståndsbetalning, om nu en sådan lagstiftning skulle komma till stånd. Men det finnes så många andra sätt att åstadkomma blockad av exempelvis ett kafé eller en handelsaffär, som säljer till strejkbrytare. Man kan t. ex. tänka sig, att arbetarna på en plats sammanträda vid ett tillfälle. Man tar upp frågan om blockad av affärsmannen eller kaféet, som säljer till strejkbrytare. Man fattar beslut — det behöver icke protokollföras, det kan fattas, sedan det vanliga sammanträdet hållits. Man kommer överens muntligt och sedan kan man sprida meddelandet om

att det eller det kaféet eller den eller den affärsmannen är blockerad. Hur skall man då komma åt den, som står bakom, när det icke finnes bevis för vem, som står bakom?

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Man kan vidare tänka sig, att det på natten sättes upp anslag om blockad utan underskrift. Hur skall man då komma åt den som står bakom? Vidare kan det sändas lappar runt i samhället utan underskrift. Hur skall man då komma åt att lägga på skadestånd på den, som står bakom? Vidare kan man i en tidning sätta in en notis på notisavdelningen. Ty man har den möjligheten att på notisavdelningen sätta in ett meddelande av t. ex. följande lydelse: »Det meddelas från N:köping, att på N. N:s kafé brukar det infinna sig strejkbrytare, och de bli serverade.» Hur skall man komma åt tidningen för att det på notisavdelningen införts en vanlig notis därom, att på det eller det kaféet bruka infinna sig strejkbrytare och där bli serverade? Arbetarna förstå emellertid vad det är fråga om, och effekten av det hela är nådd genom denna notis i en tidning.

Alltså hur skall man i alla dessa fall kunna komma därhän, att man kan bli i tillfälle att få utdöma skadestånd av den, som står bakom? När jag uppställde den frågan i utskottet, var det någon, som sade: man kan ju tänka sig, att så fort det kan konstateras, att ett kafé eller en handel blockeras på ett visst sätt, och man vet, att det finnes en viss organisation, som har intresse av detta, kan man eo ipso utgå ifrån, att det är den organisationen, som har intresse av denna blockad och som därför skall dömas till skadestånd. Men mot detta måste jag säga, att på det sättet ha vi aldrig lagstiftat här i landet. Och jag hoppas, att vi i fortsättningen icke heller skola lagstifta på det sättet och få en lagstiftning, som är lagd på så lösa boliner. Men såvitt jag förstår är det den enda möjligheten att nå den effekt, som man vill nå.

Jag skulle kunna anföra ytterligare en hel del saker i frågan, med vilka jag skulle kunna bevisa, hur omöjlig en sådan lagstiftning som denna är. Jag skall emellertid inskränka mig till det jag sagt och ber att få betona, att en av orsakerna till att utskottet avstyrkt dessa motioner är, att utskottet har den bestämda uppfattningen, som för övrigt är grundad på socialstyrelsens utlåtande, att det finnes icke möjlighet att åstadkomma någon effekt med en lagstiftning på området. Och då tjänar det icke något till att skriva och be Kungl. Maj:t att lägga fram ett lagförslag, som endast kommer att åstadkomma irritation bland de fackligt organiserade arbetarna men icke någon nytta. Och från den utgångspunkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde finna ha de frisinnade utskottsrepresentanterna tillsammans med de socialdemokratiska representanterna i utskottet bildat majoritet för avslag på de föreliggande motionerna om vidtagande av åtgärder till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Men jag och mina meningsfränder i utskottet ha icke kunnat godkänna den motivering, som de socialdemokratiska ledamöterna anfört till stöd för sitt ståndpunktstagande, utan vi ha, som herrarna och damerna torde finna, i stället framlagt en egen motivering och jag skall nu med några ord klargöra den inställning, som föranlett oss till vårt ståndpunktstagande.

Jag vill ingalunda förneka, att min personliga och principiella uppfattning i mycket sammanfaller med den uppfattning, som kommit till uttryck i herr Westmans m. fl:s reservation. Ingen kan nämligen förneka, att bojkotts- och blockadofoget tagit oroväckande proportioner, och de försök, som gjorts dels i utskottet och dels av herr Hage i hans anförande här att bagatellisera bojkotterna och blockaderna vill jag beteckna som fullkomligt misslyckade. Jag

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

tror, att det vore bättre, om herrarna erkände, att allt för många och allt för upprörande fall av blockader förekommit och i stället inriktade er strävan på att genom det inflytande, som landsorganisationen och fackföreningarna kunna ha på sina lokalavdelningar och sina medlemmar, försöka få en rättelse till stånd på den vägen.

Emellertid är det så, och det framhålles jämväl i herr Westmans reservation, att vi här röra oss på ett ofantligt vanskligt område och att utsikterna att göra lagstiftningen effektiv härvidlag äro synnerligen begränsade. Det är naturligtvis ett skäl, som bjuder att gå fram med största varsamhet och icke ingripa med lagar, förrän man nödgats konstatera, att alla andra utvägar att råda bot på olägenheterna äro stängda. Under diskussionen i utskottet framhölls från arbetarrepresentanternas sida, — och det återfinnes även en passus därom i utskottsmajoritetens motivering — att ett bifall till de föreliggande motionerna skulle kunna komma att inverka menligt på de strävanden till ökat samförstånd mellan arbetare och arbetsgivare, vartill initiativet tagits av den nu sittande regeringen. Det är förnämligast av hänsyn härtill, som vi för vår del för närvarande icke velat vara med om att göra en hemställan om åtgärder i den riktning, som motionerna åsyfta. Man kan väl säga, att de, som i andra lagutskottet på socialdemokraternas vägnar haft att taga ståndpunkt till föreliggande spörsmål, i väsentlig grad få anses representativa för uppfattningen inom den organiserade arbetarrörelsen. Man måste därför taga hänsyn till deras förklaring, att från deras utgångspunkt skulle ett bifall till motionerna komma att lägga hinder i vägen för ett fortsatt samförståndsarbete. Arbetsgivarnas representant i utskottet — såsom sådan bör väl med rätta betecknas herr von Sydow — synes visserligen ha en annan uppfattning, i det att han anslutit sig till herr Westmans reservation om ett riksdagsinitiativ i motionernas syfte. Det förefaller alltså, som om det skulle råda delade meningar mellan de i saken närmast intresserade parterna, i vad mån ett bifall till de föreliggande motionerna skulle komma att inverka på det pågående samförståndsarbetet. Under sådana förhållanden ha vi å vår sida ansett klokast att icke vidtaga någon åtgärd, ty endast och allenast det påståendet från ena partens sida, att man från deras synpunkt anser ett ingripande olämpligt, måste vara nog för att man skall ställa sig tveksam, därest man överhuvud taget har någon tro på att det skall bli några frukter av de inledda samförståndssträvandena. Motionären trodde sig för sin del finna i sitt eget initiativ rent av en hävstång för nämnda strävanden. Men däremot måste man naturligtvis med ett visst vitsord ställa den tydliga och klara utsago i motsatt riktning, som de socialdemokratiska representanterna i utskottet gjort i sitt yttrande. Det är, som sagt, närmast dessa skäl, som föranlett mig och mina meningsfränder att icke nu gå in för några positiva åtgärder i föreliggande fråga. Jag för min del vill icke släppa tron på att det initiativ till ökat samförstånd å arbetsmarknaden, som tagits av den sittande regeringen, icke skall bli alldeles resultatlöst. I varje fall äro vi skyldiga att vänta och se. Vi kunna väl ge oss till tåls något litet för att se, vad som kan utvinnas med detta samförståndsarbete i form av bättre arbetsro och bättre förhållanden på arbetsmarknaden överhuvud taget, och det skulle vara orätt att på något sätt söka vältra stenar i vägen för detta löftesrika arbete. Så mycket mindre bör man göra det, som det förefaller, att det borde ligga i den sittande regeringens intresse att taga initiativ, därest man från det hållet, såsom motionärerna hålla före, ansåge, att en framstöt i den av motionärerna åsyftade riktningen direkt skulle främja samförståndsarbetet. Med tanke på den nuvarande socialministerns goda handlag med arbetarklassen överhuvud och alldeles särskilda intresse för spörsmål, som röra arbetsfreden och förhållandena på arbetsmarknaden, föreställer jag mig att man icke kan

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

ifrågasätta att han skulle underlåta att vidtaga i motionen påyrkade åtgärder, därest han i likhet med herr Nygren ansett och trott, att de skulle verka i samförståndsfrämjande riktning. Så har icke skett och jag för min del tolkar det såsom ett bevis för att regeringen och herr socialministern icke dela herr Nygrens uppfattning i föreliggande fråga.

Ja, det är klart, herr talman, att med de synpunkter, som jag här framlagt, har jag ingen som helst anledning att i själva sakfrågan polemisera vare sig med motionären och hans meningsfränder eller med herr Hage. Jag vill betona, och det framgår också av avfattningen av vår reservation, att vi genom vårt ståndpunktstagande till frågan, såsom den nu föreligger, icke ha avsagt oss möjligheten att vid ett annat tillfälle gå in för lagstiftningsåtgärder på förevarande område, därest det i fortsättningen kommer att visa sig behövligt och nödvändigt. Men för närvarande anser jag, att alla skäl tala för att avvakta det resultat, som kan utvinnas på de andra vägar, varom jag här talat, och om vilka jag har anledning tro, att man bland de intresserade parterna ännu icke har uppgivit hoppet. Jag skall be, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan men med den motivering, som återfinnes i den av herr Almkvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Petersson** i Lerbäcksbyn: Herr talman! De båda ärade representanter för utskottsmajoriteten, som nu haft ordet, ha var och en från sin uppfattning om frågan resumerat de skäl, som föranlett utskottet att avstyrka de väckta motionerna. Herr Hage lade huvudvikten vid den synpunkten, att den ifrågasatta lagstiftningen skulle bli föga effektiv, därför att den på olika sätt kunde kringgås. Herr Hage gav flera exempel därpå, som visa, att han tänkt sig ganska omsorgsfullt in i de olika möjligheter, som i det avseendet stå öppna. Annonser skulle kunna ersättas med notiser i arbetarpressen, de tryckta anslagen med personliga meddelanden från man till man o. s. v. För egen del skulle jag varken våga eller vilja yppa en sådan misstro till stora grupper av svenska medborgare, att de skulle avsiktligt och planmässigt söka kringgå en i laga ordning tillkommen lagstiftning. Men även om det skulle stå så illa till som herr Hages anförande skulle kunna ge oss anledning att befara, förefaller det, som om detta ändå icke bör få avhålla statsmakten ifrån att närmare undersöka möjligheten av lagstiftning, om den eljest synes vara av behovet påkallad.

Herr Andersson i Rasjön åter syntes fästa större avseende vid den synpunkten, att en lagstiftning, om den kommer till stånd, skulle försvåra strävandena efter ett samförstånd på arbetsmarknaden. Naturligtvis äro vi icke okänsliga för den synpunkten. Naturligtvis skulle vi helst vilja se, att de uppslitande och förödande striderna på arbetsmarknaden kunde helt förebyggas genom att man komme underfund med deras fördärvbringande verkningar. Därför ha vi också med tillfredsställelse hälsat regeringens initiativ till ökat samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden och önska uppriktigt, att dessa må krönas med framgång. Men så länge vi ännu icke ha några garantier för att dessa strider kunna helt undvikas, bör det vara ett gemensamt intresse att söka sörja för att de åtminstone föras i så humana former som möjligt. Dit hör, att utomstående, ovidkommande part icke mot sin vilja indrages i dem och får bära en väsentlig del av olägenheter och kostnader. Det är en gammal rättsgrundsats i vårt land, att, om någon felar, är skulden ensamt hans, och att den ene icke skall straffas för den andres brott — om man nu överhuvud taget kan tala om brott i detta sammanhang. Jag tror, att vi alla och samhället självt skulle fara väl av att vi söka upprätthålla den grundsatsen. Jag har också mycket svårt att förstå, att den skrivelse till Kungl. Maj:t, som det nu närmast är fråga om, lagd efter de försiktiga linjer, som vi

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

reservanter förorda, skulle behöva försvåra samförståndsarbetet. Utskottets socialdemokratiska ledamöter vitsorda i utlåtandet, att de ledande arbetsgivar- och arbetarorganisationerna i allmänhet icke ha något intresse av att draga in tredje man i uppkommande konflikter — detta av hänsyn till »allmänna opinionen». Icke desto mindre sker det, såsom av den förste ärade talaren påvisades och såsom det framgår av offentliga officiella undersökningar, ganska ofta. Detta får väl då anses ådagalägga, att allmänna opinionen hittills icke förmått göra sig gällande med erforderlig styrka. Det erfordras uppenbarligen, att det allmänna fördömandet av dessa stridsmetoder tar sig kraftigare uttryck. Ett riksdagsinitiativ, som klart tar sikte på rättssynpunkterna och hävdar den enskildes rätt till fri näringsutövning, bör så långt ifrån utgöra något hinder för det frivilliga fredsarbetet på arbetsmarknaden, att det tvärtom bör utgöra ett värdefullt stöd för dem, som söka åstadkomma mera ordnade förhållanden.

Från denna sin allmänna uppfattning hava reservanterna utgått vid utfärdandet av sitt skrivelseförslag. De ha — vågar jag säga — gått fram med all möjlig varsamhet. De ha icke velat följa det danska exemplet — en jämförelse med den danska lagstiftningen är sålunda i detta sammanhang tämligen överflödig — att ge den ifrågasatta lagstiftningen karaktären av strafflag; man kriminaliserar icke de företeelser, som det här är fråga om, utan man vill begränsa lagstiftningen till att meddela regler om skadeståndsskyldighet gentemot tredje man. De fall, då en dylik skadeståndsskyldighet skulle inträda, anges i betänkandet nedtill på sidan 9 och överst på sidan 10, där det heter: »En dylik skyldighet» (att utge skadestånd) »torde böra inträda huvudsakligen i de fall, att blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtages för att vid arbetskonflikt med kränkning av föreningsrätten tvinga någon, som står utanför konflikten, att inträda i eller utträda ur organisation av arbetare eller arbetsgivare eller att dylik stridsåtgärd tillgripes för att tvinga sådan person att underkasta sig ekonomiska uppoffringar för att understödja endera parten eller då maning i en eller annan form att deltaga i stridsåtgärd ställes till annan än den stridande organisationens medlemmar.»

Helst skulle man givetvis ha önskat, att en framställning i motionernas syfte kunnat komma till stånd under samverkan mellan samtliga meningsgrupper. Då detta visat sig icke vara möjligt, hade man åtminstone hoppats, att det skulle kunna bli en samverkan mellan de borgerliga meningsgrupperna om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Vi ansågo oss ha så mycket större anledning att räkna på det frisinnade partiets medverkan härtill, som partiet tidigare yppat ett påtagligt intresse för denna angelägenhet. Jag erinrar mig mycket väl, huru en frisinnad representant i ledande ställning i denna kammare under debatten år 1925 höll ett anförande — det återfinnes i kammarens protokoll nr 7 för år 1925 — däri han betonade, att hans meningsgrupp hade det gemensamt med socialdemokraterna, när det gällde förhållandena ute i världen, därutinnan, att ingendera riktningen ville lita till »de starka maktresurserna, till de stora härarna», därefter uttalade han sig på följande sätt: »Skulle vi inte också kunna komma överens om att man i framtiden bör söka komma fram till ett sådant sakernas tillstånd, att man, även när det gäller de sociala striderna, skall kunna slippa lita till de starka härarna, å ena sidan de stora arbetsgivarorganisationerna och å andra sidan de stora arbetarorganisationerna. Jag fastslår ännu en gång, att är man verkligen fredsvän och hyser man en sådan sinnesförfattning, så måste man vara besjälad av den åstundan, att vi skola komma fram till ett sådant tillstånd.»

Att man då för tiden icke hyste betänkligheter mot att beträda lagstiftningsvägen, framgår därav, att vid samma riksdag, 1925, framställdes från de frisinnade representanterna i första lagutskottet reservationsvis ett yrkande

av i stort sett samma innehåll som det nu förevarande — ett yrkande, som emellertid av formella skäl icke kunde fullföljas i kamrarna.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Både de frisinnade reservanterna och herr Andersson i Rasjön i det anförande, han nyss höll, hava också vitsordat, att svåra missförhållanden alltjämt förekomma på det ifrågavarande området och att dessa medföra förluster och framkalla känslor av ofrihet i den borgerliga näringens utövande hos dem, som utan sin förskyllan bli lidande av blockad- och bojkottåtgärder. Icke desto mindre synas reservanterna nu ställa sin lit just till »de starka maktresurserna, de stora härarna», som den ärade representanten på jönköpingsbänken talade om 1925. Reservanterna förorda nämligen, att lösningen skall sökas exempelvis genom avtal arbetsgivar- och arbetarorganisationerna emellan. De erinringar, som av den förste talaren i denna debatt med styrka gjordes mot socialstyrelsens anvisningar till den, om jag så får säga, »civila» befolkningen att skydda sig själv bäst den kan och gitter, de erinringarna kunna i viss mån riktas även mot detta reservanternas resonemang. En rättsstat kan icke låta frågan om skydd för de enskilda medborgarnas fri- och rättigheter bli beroende av frivilliga åtaganden av vissa stora sammanslutningar, i detta fall de stora stridande arméerna på arbetsmarknaden, lika litet som den kan hänvisa de enskilda till att själva sörja för sin rättssäkerhet. Principiellt är det orimligt och skulle under upprörda förhållanden säkerligen erbjuda ett mycket ringa mått av trygghet. Det bör följa med medborgarskapet i en rättsstat som vår, att den enskilde i utövande av sin lagliga näring skall vara skyddad mot intrång och trakasserier på grund av stridigheter, som han icke har någon del i. Och det är den uppfattningen, som vi mena, att riksdagen bör ge uttryck för i en skrivelse till Kungl. Maj:t på det sätt, som i vår reservation föreslås.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av herr Westman m. fl. avgivna reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Sandström*, *Johansson* i Väby, *Magnusson* i Skövde, *Aronson* och *Persson* i Grytterud.

Herr **Ekman:** Herr talman! Jag trodde, att jag i dag, när den fråga, som nu föreligger, skulle behandlas, skulle komma att finna chefen för socialdepartementet här på sin plats, beredd att rycka upp på de frisinnades sida. Jag trodde även, att herr Lindman skulle i detta ögonblick erinra om sin sats att »vi befinna oss i samma båt», och att just befintligheten i samma båt skulle nödvändiggöra om möjligt en överenskommelse om vad som sker i denna båt, så att icke tillståndet ombord får regleras enbart genom straffbestämmelser och rättsskydd. Jag finner emellertid, att jag därutinnan misstagit mig.

När man på många håll betonat i pressen, att vi här stå inför en helt ny situation, därför att vi befinna oss inför en på ett annat sätt förhandlingsvillig höger än tidigare, måste jag konstatera, att jag verkligen icke kan se någon skillnad i det avseendet så snart, herr talman, det gällt att komma ifrån allmänna, till intet förbindande fraser, till åtgärder, som skulle resultera i verkliga förpliktelser parterna emellan. Det måste sägas, att det område, inför vilket vi nu befinna oss, där det är fråga om en lagstiftning som skulle garantera ett bättre tillstånd vare sig genom kriminaliseringen av visst förfarande eller genom utdömande av skadestånd, måste anses vara ett ur tillämpningssynpunkt mycket svårt område. Bevisningen är svårare i fråga om det, som är att beteckna såsom brott eller medföra skadeståndsplikt, på detta än, såvitt jag förstår, på något annat socialt område. Det råder i det avseendet icke ens tillnärmelse likhet mellan denna lagstiftning och den, som man diskuterade här förra året. Då gällde det, att staten skulle ingripa för att skilja

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

i tvist mellan två parter, då förut alla former av förhandlingar försökts mellan parterna men brustit. Då kunde tvistens förutsättningar, innebörd och verkningar i olika avseenden klart fastställas. Jag kan icke se, att det i det avseendet finns likhet mellan den lagstiftningen och den här förordade. Den senare måste anses vara oerhört mycket svårare att reglera genom bestämmelser och därtill anknuten risk. Bevisningsskyldigheten torde, på sätt jag förut nämnt, i detta fall vara sådan, att den ställer sig väsentligt svårare. Under det att beträffande den lagstiftning, som vi behandlade förra året, jag icke kan se annat än att lagstiftaren kan utfärda stadganden, fullkomligt neutrala parterna emellan, så är det uppenbart, att i den nu föreliggande lagstiftningen bevisningssvårigheten gentemot arbetsgivarsidan blir väsentligt större än när det gäller arbetarsidan. Därav följer visserligen, att kravet på den sidan, att i detta fall vara med om en reglering genom frivilliga avtal, kanske kan sägas innebära ett större medgivande, men då alla äro fullt eniga i fråga om syftet och önska, att tredje man skall lämnas oberörd av striderna — det framgår åtminstone, såvitt jag förstår, av de yttranden, som ha gjorts i utskottets utlåtande av socialdemokraterna och i den från högersidan avgivna reservationen — när som sagt alla önska, att vi skola komma till ett sådant tillstånd, att tredje part får sin neutralitetsrätt i vidast möjliga omfattning garanterad och upprätthållen, så borde ej heller några offer i den riktningen egentligen vara för stora.

När jag hörde den siste ärade talaren förklara, att man på den sida, som han representerar, var besjälad av en stark fredsvilja i detta avseende, så frågar jag: Varför låter man då icke denna deklaration åtföljas av en annan, den nämligen att man säger: vi äro villiga att, såsom politiskt parti och såsom medborgare, i den mån vi kunna påverka arbetsgivarna, gå in för att acceptera ett avtalssystem om fullkomligt upprätthållande av denna rättsgrundsats? Varför låter man icke försäkringarna om att man är fredligt sinnad åtföljas av en dylik deklaration? Varför ställer man sig icke på den ståndpunkten genom att förklara: vi äro villiga att träffa avtal, som *i detta fall* lämna ett rättsskydd och säkerligen i sak ett mera effektivt rättsskydd, herr Petersson i Lerbäcksbyn, än det, som kan åstadkommas genom lagbestämmelser? Varför låter man icke den gjorda förklaringen om fredsvilja, som sagt, åtföljas av ett dylikt uttalande om, att man vill för sin del vara med om att förbinda sig genom avtal att låta tredje man stå utanför striderna mellan parterna på arbetsmarknaden? En sådan utfästelse skulle utgöra en värdefull insats. Det skulle vara något att ta på. Den skulle moraliskt utöva påtryckning på den motsatta parten. Det är emellertid detta, som, när det kommer till kritan, fattas. Det är det, som också förklarar, att man icke kan komma någon vart, förefaller det, annat än genom att påyrka utredning om skyddslagstiftning. Det är klart, att man kan komma till ett sådant tillstånd, om båda parterna vägra att vara med om effektiva åtgärder. Om det förhållandet utbreder sig, att tredje man blir i allt större omfattning skadad genom åtgärder från parternas sida, så kan det bli nödvändigt för samhället att söka skydda sig, men då sker detta i trots av och icke i överensstämmelse med parternas verkligen ådagalagda vilja.

Jag vågar därför tro, att om man från riksdagens sida, om man från de båda parternas sida, som närmast företrädas här genom sina representanter, vill åstadkomma ett på en gång möjligt och klart framsteg på detta område, då ges ett tillfälle därtill vid behandlingen av detta ärende. Men det kan, såvitt jag förstår, endast göras genom ett uttalande, som sammanfaller med det i den av herr Almkvist m. fl. avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Bengtsson* i Norup, *Hamrin, Selberg, Sandberg, Olsson* i Ramsta, *Jeppsson, Olsson* i Rimforsa, *Björling* och *Hilding*.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Herr **Järte:** Herr talman! För min del kan jag icke riktigt förstå herr Ekman, när han gör gällande, att här skulle finnas ett tillfälle för riksdagens högerparti att påverka arbetsgivarföreningarna, så att de skulle utfästa sig och gå in för ett avtal med sin motpart i syfte att förhindra alla trakasserier mot tredje man. Först och främst finns det intet som helst organiskt samröre mellan högerorganisationen här i landet och de svenska arbetsgivarföreningarna. Det är ju däremot fallet beträffande det socialdemokratiska partiet och arbetarorganisationerna. Hos oss äro arbetsgivarföreningarna fullkomligt fristående föreningar, och, som den förste ärade talaren sade här under debatten, från högerns sida saknas ingalunda kritik just mot vad man från arbetsgivarföreningarnas sida ibland tillåter sig på detta område. Härvidlag saknas alltså förutsättningarna för ett sådant ingripande, som herr Ekman talade om.

Dessutom betvivlar jag, att man kan komma någon vart genom en sådan åtgärd. Jag tror nämligen icke, att det går att bevaka tredje mans rätt genom att få till stånd några slags skyddsbestämmelser i kollektivavtalen, utan, som också herr Ekman medgav på slutet, när förhållandena till slut bli olidliga, måste samhället ingripa med sin lagstiftning till skydd för den neutrala tredje parten.

Den vägen har man vandrat i sådana demokratiska föregångsländer som Danmark, Norge och England med stöd av den borgerliga vänstern. Situationen hos oss är icke annorlunda. Tvärtom vill jag säga, att i jämförelse med Norge och England intager den svenska fackföreningsrörelsen en vida starkare monopolställning med ty åtföljande större frestelse att missbruka sin makt och tyvärr med de missbruk, som nu så ofta ske, missbruk, som icke heller från fackföreningshåll förnekas utan ofta beklagas. Det var ett verkligt fynd, som herr Nygren gjorde, då han läste upp den »Pater peccavi»-artikel efter valen av herr Arthur Engberg, däri denne erkände, att allmänhetens indignation över de många fackliga övergreppen var en av orsakerna till det nederlag, som arbetarpartiet led vid valslaget i höstas. Det var otvivelaktigt i ett ljust ögonblick, som denna artikel författades, och därvidlag såg herr Engberg alldeles rätt.

Således: på alla håll är man överens om att konstatera, att här föreligger verkligen ett problem, som en rättsstat är skyldig att lösa. Det är emellertid märkvärdigt, vad den demokratiska staten är vanmäktig i de föreliggande fallen. Det är något beklämmande däri, att då det gäller allmänfarliga arbetsinställelser, måste man ty till en enskild organisation, »Samhällshjälpen», för att upprätthålla samhällsviktiga företags drift i händelse av arbetsinställelse. Man vet också, att under den värsta revolutionstiden i Tyskland 1919—1920 måste en socialdemokratisk regering organisera en sådan »Technische Nothilfe» just för att hålla den demokratiska statens funktioner i gång gent emot en övermäktig och av revolutionsfeber inficierad arbetarrörelse.

När det gäller dessa oskyldiga offer för otillbörliga blockader och bojkotter, är hos oss domstolsvägen stängd. Härom året var det en bagarmästare nere i Vällinge, som ville anhängiggöra ett mål mot livsmedelsarbetarförbundet — det fackförbund, som har de värsta synderna på sitt samvete och vilket fackförbund vid flera kongresser, senast vid 1926 års landsorganisationskongress, fick mycket påskrivet för sina monopoltendenser. Bagarmästaren ville, som sagt, stämma förbundet för orättmätig blockad, men domstolen avvisade hans klagan. Det var också några fröknar Westman i Sundbyberg, som försökte gå domstolsvägen för att få sin rätt, men det gick icke. Domstolsvägen är stängd. Den var dock icke stängd i Danmark före den nuvarande lagens tillkomst. Där fanns det möjlighet att komma fram den vägen, men icke desto mindre fann man sig i Danmark i alla fall böra antaga en lag, som stadfäste gällande domstolspraxis.

Den demokratiska staten är sålunda vanmäktig på detta område, därför att de enskilda organisationerna äro alltför starka. Det föreligger här en kon-

Ang. lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

flikt mellan statens intressen och organisationernas intressen, en konflikt, som jag menar, att en socialdemokrat måste kämpa ut inom sitt eget bröst, ty socialdemokratien håller ju dock på staten och vill icke ge organisationerna övertag över staten. Det är naturligtvis svårt att bemästra och tygla alla självsvåldiga och brutala tendenser inom fackföreningsrörelsen med dess snart 600,000 medlemmar. Vore det då icke enklare att ha en lag till hjälp för att förhindra maktmissbruk? Det borde ligga i organisationernas eget intresse.

Nu säger majoriteten i utskottsutlåtandet, att den hoppas, att med stigande upplysning och med större respekt för gällande stadgande skall man kunna komma någon vart. Det är dock tyvärr på det sättet, att ju mera organisationerna svälla ut, desto större blir i varje fall möjligheten att genom blockad eller bojkott åstadkomma ett övermäktigt tryck mot utomstående för att trygga segern i en facklig konflikt. Det kan behövas sådana händelser som i Skromberga för fyra år sedan, då arbetare själva reagerade mot en sådan taktik, för att man skall kunna bryta udden av den trafiken. Såvitt jag förstår, måste det alltså vara ett fackföreningsintresse att genom lagstiftning möjliggöra för tredje man att få rätt till skadestånd och dymedelst hindra alla frestelser att missbruka organisationernas makt.

Vad nu den frisinnade ståndpunkten angår, så är man överens med högerreservanterna däruti, att det här föreligger svåra missförhållanden och att de även äro mycket komplicerade. Då ett ämne är komplicerat och svårt, brukar en utredning därav vara synnerligen påkallad. Men sådan är icke logiken härvidlag från frisinnat håll, utan då viker man undan och hänvisar i stället till samförståndskonferensen. Ja, den konferensen har varit bra till mycket. Ingen kunde väl dock drömma om att den skulle komma att användas såsom surrogat för en utredning i förevarande fall. Man skall dock vara bra litet underkunnig om de förutsättningar, som lågo till grund för dess tillkomst, och med dess program för att tro att den skulle vara villig och kompetent att åtaga sig ett sådant nytt uppdrag. Den tillkom för att trygga arbetsfreden speciellt på arbetsplatserna, och konferensen skulle icke alls beröra avtalsförhållanden. Detta ämne lämnades alldeles utanför konferensens arbetsprogram. Skulle man vilja äventyra den utveckling, som här dess bättre är å bane att nå större samförstånd parterna emellan, då skall man just lägga på konferensen sådana uppdrag som detta. Den utvägen synes mig varken ur saklig eller organisatorisk synpunkt kunna rekommenderas. Det är bara ett sätt att kringgå problemet. Jag får säga, att här har ånyo visat sig, att när det gäller att komma från ord till handling, har man svikit från det frisinnade hållet, svikit egna utgångspunkter, som så klart dokumenterades under föregående debatter i detta ämne i riksdagen.

Denna fråga tvingar sig emellertid fram. Det är den fråga, som man försökt lösa på självhjälpens väg i Norrland genom »Arbetets Frihet» och genom att skapa fonder och göra insamlingar till stöd för de mest utsatta offren. Det är dock icke staten värdigt, att det skall förfaras på det sättet, utan här måste en lagstiftning till, som, därför att den är svår, måste föregås av utredning efter de riktlinjer, som reservanterna från höger- och bondeförbundshåll så fast men också så försiktigt ha skisserat i sin reservation, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Det är onekligen ett mycket intressant diskussionsämne, som just nu föreligger inför kammaren, och hade vi icke haft det hotande stora antalet ärenden kvar på föredragningslistan, så skulle det vara mycket lockande att ingå på en rätt utförlig debatt. Jag tror emellertid, att det finns ärenden på föredragningslistan, som bättre kräva vår omsorg än detta, och det är därför önskvärt, att icke en sådan ren diskus-

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

sionshistoria som denna får breda ut sig alltför mycket. Jag skall därför inskränka mig till ett par anmärkningar.

När man här alldeles särskilt förfasar sig över den kränkning av tredje mans rätt, som kan ifrågakomma vid arbetskonflikter, så kan jag icke underlåta att ställa frågan: »Är det just vid arbetskonflikter, som tredje mans rätt får sitta hårdast emellan? Jag undrar, om icke den ärade motionären och förste talaren här i dag skulle på sitt speciella verksamhetsgebit, inom affärsvärlden, kunna finna företeelser, som i ett sådant sammanhang kräva ett mycket större beaktande och kanske i än högre grad påkalla ett ingripande från samhällsmakten. Kartellbildningar t. ex. äro ju alltid ett hot mot tredje man, och tredje man är därvidlag i regel den stora konsumerande allmänheten. Jag tror, att det finns många andra områden, där man på samma sätt kan fråga sig, om det icke verkligen föreligger fall, där tredje mans rätt är i större fara än då det gäller arbetskonflikterna.

I fråga om det socialdemokratiska partiets ställning till de blockader av tredje man, som man här talat om, så har det redan från vårt håll här sagts, och det framgår också av utskottsutlåtandet, som ju dikterats av socialdemokraterna, att vi för vår del icke uppmuntra tendenser att låta striderna på arbetsmarknaden gå ut även över tredje man. Jag tror, att om man tar saken litet lugnt, skall man snart finna, att förhållandena snarare förbättrats än försämrats. I den gamla tiden, då organisationerna ännu voro unga, voro nya, då kampen fördes låt mig säga vildare än nu, hörde det nog till ordningen för dagen, att tredje man drogs in i arbetskonflikterna. Under fackföreningsrörelsens barndom var det säkerligen mycket vanligt, att till exempel affärsmän och sådana blevo påverkade, så snart det uppstod en arbetskonflikt. Sedan ha emellertid arbetarorganisationerna vuxit sig starkare och behöva i allmänhet icke anlita sådana utvägar i sina strider, och detta har lett till att fall, där på detta sätt tredje man har engagerats, ha blivit färre. De väcka emellertid större uppmärksamhet, just därför att de blivit färre. En lugn eftertanke och en noggrann undersökning skulle säkerligen säga oss, att tendensen visar, att det icke kan vara nödvändigt att nu skrida till en sådan lagstiftning som den ifrågasatta. Jag tror, att man är fullt berättigad att säga, att inom den stora fackföreningsrörelsen arbeta mycket starka krafter på att borteliminera från kampmetoderna sådana ting, som det här är fråga om.

Jag vill också säga några ord i fråga om den diskussion, som här har uppkommit rörande hänvisningen till samförståndskonferensen. Jag har ju ingen anledning att uppträda på något sätt å de frisinnades vägnar, men även i utskottsutlåtandet har man hänvisat till detta arbete på samförstånd. Det förefaller mig, i motsats till vad herr Järte sade, som om det här finns ett verkligt sammanhang. Därest samförståndsarbetet skulle lyckas, betyder det — det hoppas vi ju alla — över huvud taget en begränsning och en humanisering av de öppna striderna. Det vore ganska naturligt, om ett sådant samförståndsarbete i första hand toge sikte på att fila bort från konflikterna mellan arbetsgivare och arbetare allt sådant, som i onödan skadar tredje part, och som gör konflikterna ur samhällelig synpunkt otrevligare än de behövde vara. Det är därför rätt förklarligt, att man vill avvakta resultatet av arbetet i den samförståndskommitté, som nu arbetar, innan man inskrider på detta område, och det är ju fullt försvarligt, då man inte kan säga, att förhållandena ha blivit så olidliga, att man måste till varje pris handla. Jag vill påpeka, att även reservanterna gå dock inte längre än att de föreslå en utredning, *huruvida* man skall lagstifta. Men är det inte ett ganska gott skäl att vänta med en utredning om detta »huruvida», just detta, att man skall försöka att på denna andra väg komma till en sådan förbättring av förhållandena, att varje behov av statliga åtgärder på området försvinner.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Detta är vad jag i sak har att anföra, och jag skulle endast till sist vilja framställa ett annat yrkande än de, som tidigare gjorts här. Här föreligga tre förslag, utav vilka två sammanfalla i fråga om yrkandet men skilja sig i fråga om motiveringen. Det förefaller mig, som om det inte finns någon anledning att ställa till en voteringsstrid om motiveringar, som dock inte ha annan betydelse, än att de giva uttryck åt de synpunkter, som leda den ena eller andra gruppen fram till sitt yrkande. Genom utskottsutlåtandet har de socialdemokratiska synpunkterna kommit fram, och genom vad här i dag sagts från vårt håll, har dessa synpunkter ytterligare utvecklats. Genom den frisinnade reservationen och vad som här yttrats av frisinnade talare är det alldeles tillräckligt klargjort, vilka skäl, som föranlett de frisinnade att yrka avslag på den föreliggande motionen. Under sådana förhållanden synes det mig icke föreligga någon anledning att göra någon särskild kraftmätning rörande motiveringar, och jag skall därför hemställa, herr talman, om bifall till utskottets förslag med strykande av motiveringen. Jag hoppas, att ett sådant förslag kan accepteras från det frisinnade hållet, och jag antecknade med tillfredsställelse, att herr Ekman inte gjorde något yrkande utan endast hänvisade till den motivering, som innefattas i den frisinnade reservationen. Om ett sådant yrkande accepteras, förefaller det mig, som om man också ganska snart skulle kunna komma till ett slut på debatten. Detta är en fråga, som kommer igen. Om inte alla få tillfälle att i dag säga allt, vad de ha på hjärtat, få de säkerligen tillfälle till detta vid andra tillfällen, och jag hänvisar ännu en gång till att vi ha en mängd ärenden, som på ett helt annat sätt i dag påkalla vår omsorg än den föreliggande motionen.

Med herr Hansson i Stockholm förenade sig herrar *Larsson* i Västerås, *Bäcklund*, *Lundstedt*, *Borggren*, *Magnusson* i Kalmar och *Carlsson-Frosterud*.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna debatt för den händelse inte erfarenheten hade sagt oss beträffande lagstiftningar på detta område, att man börjar med sådana där små framstötar och med en propaganda i den borgerliga pressen, och slutligen är man framme vid en lagstiftning sådan som den, som genomfördes vid 1928 års riksdag. Jag förutsätter, att det här är avsikten, och att, även om motionärerna inte tänkt sig att i år vid denna riksdag kunna lyckas åstadkomma något i detta avseende, detta i alla fall skulle vara den första framstöten. Jag vill då till en början säga, att den, som tror, att man med så enkla medel som en lagföreskrift har möjlighet att råda bot för svårigheter av det slag, som man här talat om, förbiser, vari dessa intressemotsättningar, som utlösa sig i konflikterna på arbetsmarknaden, bottna. Det är ju ändå så, att det är en kamp mellan näringslivets parter, som det heter, om arbetsvillkoren. Det är en kamp, där den är iscensatt från arbetarnas sida, för bättre arbetsvillkor, och att ge sig in på ett bedömande av, huruvida blockadåtgärder äro riktiga eller inte utan att taga hänsyn till grundorsakerna i detta avseende, är att gå för lättvindigt till väga och förbise det väsentliga. Man avskaffar sannerligen inte genom de ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna striderna parterna emellan på arbetsmarknaden, och man kan heller inte förhindra arbetare, som leva på svältlöner, att vidtaga de åtgärder, som de anse nödvändiga för åstadkommande av rimliga levnadsvillkor. Jag skulle tro, att man till och med på regeringsbänken är beredd att erkänna, att det finns arbetare, som leva på svältlöner, då vi här på förmiddagen fingo höra, att det till och med finns präster, som leva på svältgränsen, och det måste erkännas, att det är betydande arbetargrupper, som ändå äro väsentligt lägre avlönade än vad prästerna äro. Man måste göra klart för sig, att striderna på arbetsmarknaden, striderna mel-

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

lan klasserna i det kapitalistiska samhället, ha djupare orsaker än att de kunna avskaffas med lagföreskrifter av det slag, varom det här är fråga.

Man har nu talat om, att man skall skydda tredje part vid arbetskonflikter. Herr Hansson i Stockholm erinrade om trusterna och jag vill påstå att dessas åtgärder innebära ingripande mot affärsmännen i större utsträckning än vad någonsin förekommer vid konflikter på arbetsmarknaden. Det har ju verkställts en utredning här i landet, och det finns sålunda handlingar, officiella sådana, som visa t. ex. trusternas dekret. Jag erinrar om gummitrusten och dess föreskrifter, att varor icke få säljas under ett visst pris. Är det så, att varan säljes under detta pris, avstänges minuthandlaren i fortsättningen från leverans. Är inte detta ett ingripande mot tredje och fjärde man? Men det skulle jag tro herr Nygren inte vill vara med om att förhindra, ty det ingår inte i unghögerns program att vidtaga några åtgärder mot dylika förhållanden i samhället. Herr Nygren framträdde här, åtminstone försökte han göra det, såsom tämligen oskuldsfull i denna fråga och alltså såsom en man, som inte vill annat än skipa rättvisa parterna emellan. Vi ha emellertid under de år, som gått, lärt oss, vad högerns skipande av rättvisa i sådana angelägenheter innebär, och herr Nygrens argumentering i hela denna fråga vittnade ju om, att han inte hade sett något annat än missgrepp från arbetarsidan. Han hade däremot aldrig observerat, att det från arbetsköparsidan vidtagits några åtgärder, som han hade anledning tala om, då han vill, att det skall skipas rättvisa i samhället. Då man skall tala om ett problem sådant som detta och ur de synpunkter, som herr Nygren ville göra, alltså att man inte vill något annat än avskaffa missförhållanden, då hade herr Nygren till och med haft större anledning att taga upp och granska arbetsköparnas åtgärd i situationer, sådana som de ifrågavarande, än de fall, som herr Nygren talade om. Det talades ju om en makaronifabrik, om det gaslösa huset och om en handlare i Sundbyberg, som blev påverkad att inte sälja varor till strejkbrytare, och det betraktas nu som någonting oerhört, att arbetarna spritt kännedom till sina klasskamrater om vilka det är, som sälja varor till och vilka det är, som servera strejkbrytare. Jag måste säga, att jag kan inte finna något brottsligt i att mina klasskamrater, om jag kommer till en ort, underrätta mig om, att den och den handlaren säljer varor till strejkbrytare. Är det då så, att jag har den uppfattningen, att i en affär, där man betjänar strejkbrytare, vill jag inte bli betjänad, håller jag före, att jag till och med skulle ha rätt att få reda på, huru det förhåller sig i detta avseende. Om en handlare tillåter sig att begå sådana handlingar i sin affärsverksamhet, att så pass många människor i samhället inte vilja bli betjänade av honom, att han därigenom lider förlust, som den handlare, som herr Nygren talade om, som sålt varor till strejkbrytare i gaslösa huset, gjorde, får han givetvis stå sitt kast. En affärsman får väl handla på ett sätt, som överensstämmer med hans intresse, och får alltså betjäna de grupper, som han har möjlighet att försörja sig på. Är det så, att han vill ägna sig åt att sälja varor till strejkbrytare, kan han givetvis göra det. Det gjorde handlaren på söder, och han får naturligtvis också ta konsekvenserna av detta. Vill han ha en stor och hederlig kundkrets, säljer han inte åt strejkbrytare, och då får han behålla sin hederliga kundkrets kvar, så enkelt ligger förhållandet i själva verket till.

Herr Nygren sade sig vara beredd att reagera mot kränkning av tredje mans rätt, från vilket håll den än kom. Nå, på vilket sätt vill då herr Nygren reagerade mot övergrepp mot tredje man, och vilken är tredje man i alla de situationer, som här kunna uppstå i striderna mellan parterna på arbetsmarknaden? Om jag föreställer mig, att arbetsköparna vid järnbruken företaga lockout och det till följd därav uppstår materialbrist för en hel del industriföretag här i landet, så att de inte kunna driva sin verksamhet, är herr Ny-

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

gren då beredd att som tredje man betrakta alla de hos industrierna ifråga anställda, som bli utan sysselsättning genom en sådan arbetsköparnas åtgärd? Vill herr Nygren alltså, att den som tillgriper lockoutåtgärd, skall vara ersättningsskyldig därför? Om herr Nygren börjar se på konsekvenserna i detta fall, lär han inte utan vidare vara beredd att säga, att han går in för ett stödjande av tredje man även i en sådan situation, och gör herr Nygren det, är jag tämligen förvissad om, att han inte kommer att bli vän med herr Järte så lång tid framåt.

Man hade ju hoppats, säger herr Nygren vidare, på en borgerlig samling och till och med på instämmande från socialdemokratiskt håll i denna fråga, och herr Nygren har dragit den slutsatsen bland annat därav att han funnit en artikel i tidningen Social-Demokraten, skriven av Arthur Engberg, där herr Engberg talade om okynnesblockader, som förekommo, och herr Järte prisade ju denna artikel såsom ett fynd till och med, ett fynd, som alltså tjänar de syften, i vilka herr Järte och herr Nygren äro ute. Jag skall inte ge mig in på något vidare resonemang om denna herr Engbergs artikel, men jag betraktar det såsom ganska betecknande, att herr Engberg skriver artiklar i Social-Demokraten, som herr Järte och herr Nygren betrakta såsom sådana fynd, att de kunna tjäna som utomordentligt goda argument i en debatt sådan som denna.

Herr Hage förklarade, att utskottsmajoriteten har den uppfattningen, att övergrepp förekomma. Ja, men, herr Hage, om man har den uppfattningen och stiger upp på denna plats som representant för arbetare och säger, att övergrepp förekomma från fackorganisationernas sida, skall man göra det då så enkelt, att man inte preciserar eller talar om, *var* arbetarna gjort sig skyldiga till dessa övergrepp? Kammaren kan ju då få den meningen till och med, att herr Hage är av den åsikten, att det förekommer en mängd övergrepp från fackorganisationernas sida. Jag kan icke följa herr Hage vare sig i hans påstående eller hans fortsatta argumentering, men jag skulle till och med för herr Hages egen skull vilja till honom ställa frågan, om han inte här för kammaren skulle vilja precisera, *var* dessa övergrepp från fackorganisationernas sida förekommit. Det vore ju för arbetarna och fackorganisationerna i fråga betydligt angenämare, då man på socialdemokratiskt håll i en sådan debatt som denna påstår, att man gjort sig skyldig till övergrepp, att åtminstone de skyldiga anklagades, så att alltså icke fackföreningsrörelsen i allmänhet blir anklagad för dessa av herr Hage påstådda övergrepp. Jag delar inte herr Hages uppfattning, att övergrepp förekommit, och jag delar heller icke herr Hages uppfattning, att vad som här skett från arbetarnas sida i allmänhet gjorts under en prägel av förtvivlan, att man till och med såsom i herr Hages fortsatta resonemang skulle kunna beteckna det såsom brottsligt handlande. Herr Hage förklarade nämligen, att varför skulle man stifta en sådan lag, då det är möjligt att på ett fackföreningsmöte efter mötets avslutande och sålunda utan anteckning i protokollet delgiva de närvarande en sådan blockad och därigenom sprida kännedom om denna bland kamraterna muntligen, så att lagen inte når dem, som handla på det sättet. Den, som argumenterar på det sättet för att inte stifta en lag sådan som det här är fråga om, vänder sig emot denna lagstiftning, därför att den inte skulle göra det möjligt att gripa den brottslige. Jag bestrider som representant för den svenska arbetarklassen, att arbetarna i en stämning av förtvivlan gjort sig skyldiga till handlingar, som man har anledning att beteckna såsom brottsliga.

Beträffande de åtgärder, som förekommit i kampen mellan parterna på arbetsmarknaden, de åtgärder, som arbetarna i dessa stycken vidtagit, kan man, om man skall väga vad som förekommit och förekommer med hänsyn till vad

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

som skulle vara tillåtet, inte påstå, att arbetarna företagit brottsliga handlingar, vilket man däremot kan säga, om man går in på en granskning av vad som förekommit från arbetsköparhåll i konflikter mellan parterna på arbetsmarknaden. Jag har någon gång tidigare i denna kammare erinrat om de svarta listor, som man skickar ut till arbetsköparna i landet, och där man med dessa, där syftet nås, förhindrar arbetare att få anställning och möjlighet att försörja sig och sin familj. Detta är åtgärder, som äro förfärliga, om man vill se saken socialt och det är betydligt värre än vad som inträffat för en Vällinge-bagare eller en fröken Westman i Sundbyberg, som herr Järte talade om, då det gällt för dem att betjäna strejkbrytare.

Det har i detta sammanhang talats om, att en lagstiftning på detta område skulle skada samförståndsarbetet, och man har i fortsättningen sagt, att detta samförståndsarbete skulle leda till avskaffande av de förhållanden, varom det här är fråga. Herr von Sydow har emellertid betecknande nog inte ansett, att det skulle menligt inverka på detta samförståndsarbete. Jag erinrar om när vi diskuterade en lagstiftning här för några månader sedan, som herr Ekman var inne på och talade om, och detta väl av alldeles särskild anledning, nämligen tvångslagen. När vi diskuterade denna förelåg också en reservation, i vilken det sades, att lagstiftningen skulle hindra det förtroendefulla och lovande samarbete, som inletts. Herr von Sydow var emellertid även då av annan uppfattning och hade motionerat om vissa skärpningar av tvångslagen, men trots att herr von Sydow har denna uppfattning, som sannerligen inte vittnar om något samförstånd med arbetarna, pågår detta samförståndsarbete i alla fall. Jag skall inte upptaga tiden med att tala om detta vidare, man jag måste säga, att jag tror inte, att detta samförståndsarbete kommer att medföra en enda fördel för arbetarklassen. Det kommer möjligen att medföra, att man så småningom lirkar sig fram till ett erkännande av föreskrifter sådana som dessa, varigenom arbetarna skulle bli förhindrade att till och med till sina klasskamrater sprida kännedom om, vilka det är, som betjäna och som tillhandahålla varor åt arbetarklassens värsta fiender, åt dem, som arbetarklassen ha de största svårigheterna att kämpa emot.

Herr Ekman erinrade om herr Lindmans uttalande på middagen vid mondkonferensen, där herr Lindman förklarade, att vi sitta alla i en och samma båt. Ja, detta herr Lindmans uttalande lär väl sträcka sig så långt, att tillsammans med dem, som medverka till gagnande av arbetsköparnas intressen och det kapitalistiska samhällets intressen, placerar sig väl herr Lindman i en båt, men beträffande alla dem, mot vilka man med en sådan lagstiftning som denna nu riktar sig — alltså hela den fackligt organiserade arbetarklassen, som genom sin organisation vill kämpa för tillgodoseende av sina intressen till försvar mot arbetsköparnas åtgärder — skulle jag tro att man har den uppfattningen, att de befinna sig i en annan båt. De befinna sig möjligen i någon farkost före, som skall draga denna båt, i vilken herr Lindman och hans meningsfränder färdas. Det är de, som få utföra det praktiska arbetet i färden framåt. Det är sannerligen inte med dem, som man vill åstadkomma något samförstånd. Det är i stället mot dem, som man vill söka få till stånd klasslagstiftningar, sådana som dessa.

Herr Ekman hävdade dessutom i dag, att det finns ingen likhet mellan den lag, som herr Ekman genomförde, och den lag, som det nu är fråga om att man skall få till stånd. Jag skall inte upptaga tiden med att ge mig in på någon värdering av likheten i detta sammanhang, men jag skulle vilja säga herr Ekman, att det finns ett gammalt ordspråk, som säger, att ger man en viss potentat ett finger, så tar han snart hela handen. Herr Ekman har nu varit framme och lånat ett finger till denna potentat, och vi se huru denna potentat i dag

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

strävar efter att få tag i även ett andra finger för att genom lagstiftningsåtgärder trygga sig och fortsätta bindandet av arbetarna i den utsträckning, som det är möjligt.

Herr Järte var inne på och talade om stora övergrepp från fackföreningsorganisationernas sida. Jag skall icke ge mig in på någon längre argumentering beträffande de påståenden, som herr Järte gjorde. Men herr Järte sade, att det måste till och med betecknas som ett fackföreningsintresse, att denna lagstiftning kommer till stånd. Det förefaller, som om herr Järte ville falla tillbaka i den gamla rollen att också företräda något av arbetarklassens intressen. Men det är så länge sedan herr Järte lämnade detta läger, att jag tror, att han kan lämna rollen att tala om fackföreningarnas intressen. Det sköta arbetarna om själva utan hjälp av en man, som här företräder arbetsköparnas synpunkter i artiklar i Svenska Dagbladet och i övrigt på det sätt, som herr Järte tillåter sig. Herr Järte talade om övergreppen mot Vällingebagaren och fröken Westman i Sundbyberg, men han glömde att tala om det kära temat fru Björn i Borlänge. Det är väl bäst att draga fram hela arsenalen.

När det emellertid ligger så till, att man kör fram med ett försök till en lagstiftning som denna, ber jag att få understryka, att detta är blott ett försök att få till stånd en ny klasslag mot arbetarna till de lagar, som vi hava förut. Jag erinrar om Åkarpslagen, som förbjuder arbetarna att tilltala strejkbrytare. Jag erinrar om den lag, som tillkom under herr Ekmans regering mot de fackliga organisationerna. Man kommer nu å unghögerns vägnar och försöker med denna tredje klasslag, som skall förbjuda arbetarna att sprida meddelanden om vilka, som betjäna strejkbrytare, meddelanden i syfte att hederliga arbetare skola undgå att låta sig betjänas i lokaler, som lägga an på att betjäna strejkbrytare.

Herr **Prytz**: Herr talman! Såsom fullt belåten med det resultat, vartill utskottet kommit i denna fråga, hade jag ingen anledning att yttra mig här i kammaren, om jag icke uppkallats av den förvåning, som uttrycktes av ett par talare på högerhåll över att någon borgerlig samling på denna punkt icke kunnat åstadkommas. Det förefaller mig därför, att det kanske vore lämpligt, att jag litet preciserade den ståndpunkt i denna fråga, som jag, dels som en obetydlig medlem av kammarens borgerliga partier och dels såsom arbetsgivare, står på i denna fråga.

Det är tre skäl, som göra, att jag med stor tillfredsställelse hälsat utskottets rekommendation att icke låta den föreliggande motionen resultera i någon hemställan om åtgärder från riksdagens sida.

Skälen äro följande. De utgöras av två sakskäl och ett mera tidsbetonat eller, om man så vill kalla det, opportunitetsskäl. Sakskälen äro för det första, att jag tycker, att motionen vittnar om en nästan naiv tilltro till lagstiftningens makt. Alla parter i denna fråga hava ju varit överens om, att man vill i möjligaste mån skydda den tredje parten i arbetskonflikter. Det är en så självklar sak, att jag tycker, att man icke behöver spilla många ord på den, även om man vill i diskussionen draga in de fall, då möjligen brott häremot har ägt rum.

Jag tror, att vi böra akta oss för att lagstifta på ett område, där man så gott som säkert kan förutspå, att man icke kan tillämpa de lagar, som eventuellt skulle stiftas.

Det andra skälet, varför jag tror det vara olämpligt att nu lagstifta på detta område, är, att hela frågan om tredje mans rätt vid arbetskonflikt är ju en del av ett mycket stort komplex av frågor, som beröra monopoliseringen överhuvud taget inom det ekonomiska livet. Strävan till monopolisering är

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

ju för handen både inom det ena och det andra lägret, och den kommer under alla förhållanden att gå ut över tredje man, om icke åtgärderna härutinnan företagas till samhällets skydd. Men att nu rycka ut detta speciella område och söka att lagstifta på det, när det åtminstone är ganska troligt, att man förr eller senare måste taga upp hela detta komplex av frågor till ett övervägande, bör icke ifrågakomma. Ty vid ett sådant övervägande kommer även denna fråga med som en av dem som, om det skulle visa sig, att samhället blir lidande, även på något sätt få underställas samhällets kontroll och eventuellt i värsta fall lagstiftning.

Men frånsett dessa två sakskäl förefaller detta lagstiftningsprojekt mig vara mycket olämpligt av opportunitetsskäl, ur en tidsbetonad synpunkt, just nu, när vi leva i ett slags efterdyning av den lagstiftning, som ägde rum under föregående års riksdag med avseende å arbetsfredslagstiftningen. Denna är, såsom redan tidigare framhållits och även jag tror, en lagstiftning, som var till samhällets bästa just därför, att den har betydligt större utsikter att kunna upprätthållas och tillämpas än den, som här är föreslagen. Vi leva, som jag säger, i en efterdyning av denna lagstiftning, och vi hava sett under innevarande års riksdag, hur försök att både utvidga och inskränka den hava av riksdagen avslagits i säkerligen en riktig känsla av, att det vore lämpligt att låta en tid gå och avvakta dess resultat, innan man tager nya steg på lagstiftningens väg. Man vill se, om icke denna arbetsfredslagstiftning liksom regeringens initiativ till samförstånd på arbetsområdena skola kunna medföra, att parterna utifrån sig själva och sina egna organisationer lyckas åstadkomma överenskommelser, som kunna skydda tredje man.

Med utgångspunkt alltså från dessa synpunkter förefaller det mig, som om ingen kan förvåna sig, att icke det har lyckats, såsom den ärade motionären uttryckte sig, att åstadkomma en borgerlig samling på detta område.

Jag skall be att till slut, herr talman, få ansluta mig till herr Hanssons i Stockholm yrkande om avslag på motionen utan motivering.

Herr *Carleson* instämde häruti.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman, mina herrar! Det har redan signalerats, att man skulle söka att förkorta debatten. Jag skall också inskränka mig till en femtedel av vad jag under andra förhållanden tänkt att säga. Det är ju dock så, att när man under mer än halva delen av sitt liv följt fackföreningsrörelsen, så känner man ett visst behov av att avgiva en deklaration, då en fråga av detta slag är under behandling.

Låt mig emellertid gå hastigt över detta och stanna vid, att det må vara en sanning, att i vissa fall, en och annan gång under de gångna 50 åren tredje mans rätt blivit trädd för nära. För min del känner jag icke så många fall, att jag behöver begagna båda händernas fingrar för att räkna dem, under de snart 30 år, som gått, sedan jag fick min fackföreningsbok. Men när man kan peka på ett eller annat fall, under ett femtiotal år, där under en facklig konflikt tredje mans rätt blivit trädd för nära, då är man färdig att ropa på lagstiftning för att hävda rättens höga princip. Jag tycker, att tillfället är tämligen olämpligt valt, när man kommer just nu. Om jag icke är felaktigt underrättad om datum, blir det femtio år i morgon sedan den stora Sundvallsstrejken bröt ut. Det var den gången »rättssamhället» utan vidare med militär till hjälp med våld tvingade de strejkande arbetarna tillbaka i arbetet. Då höll man utan dom och rannsakning arbetarna i fängelse i månader. Det är det femtioårsjubileet vi hava att fira i natt, om vi vilja. Under de femtio år, som gått sedan dess, har det utspelats ett socialt drama här i landet, därvid många upprörda och upprörande tragedier förekommit.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Här står herr Nygren och förklarar, att övergrepp från fackföreningar varit vanligast. Då känner herr Nygren rasande litet till de sociala striderna här i landet. Nej, under femtio långa år hava tvärtom övergrepp begåtts mot arbetarna och mot arbetarnas organisationer. Herr Nygren kunde taga fram fem fall, som han åberopade, av övergrepp från arbetarnas sida. Men varken herr Nygren eller hans gelikar ha någon gång krävt någon lagstiftning för att hävda rätten i andra avseenden. Vi hava en lång rad rättskränkningar. Jag påminde om dem i ett annat sammanhang här förut. Jag behöver här bara nämna namnen. Under det drama, som spelats, hava vi haft spelöppningar, som kunna betecknas med rubrikerna Mackmyra, Vålberg, Råbelöv och 1909. Vi kunna fira 20-årsjubileet av den sista i år. Var voro herrarna, som i dag ropa på lagstiftning i rättens namn, var voro ni och edra partier, när man vid Mackmyra och Råbelöv ställde kvinnor och barn, t. o. m. barnsängskvinnor, på landsvägen? Här tala ni om rättskränkningar. Veta ni, att rätten kränkes varje dag eller vid varje försök, som i stora delar av landet göres av lantarbetarna, när de hava för avsikt att bilda en organisation? Jag skulle kunna låta herrarna följa med mig från den ena gården till den andra, där man kan visa upp, att så snart en man gått in i fackföreningen, är han färdig till nästa flyttning. Eller herr Nygren kan vända sig till de handelsanställda och fråga, om deras föreningsrätt är garanterad.

Till motionärerna och reservanterna — framför allt från första kammaren — skulle jag vilja säga, att det är synnerligen olämpligt att här uppträda som den upphöjda rättens målsmän. Det må vara, att ett samhälles rättsregler såsom allt annat måste vara underkastade utvecklingens lag, och det må vara, att man i nya situationer kan nödgas tillgripa lagstiftningsåtgärder, som tidigare varit oss främmande. Men det är icke på det sättet, att utvecklingen här i landet hänvisat oss till en lagstiftning här. Ty den, som känner till den svenska fackföreningsrörelsen, kan när som helst stiga upp och intyga riktigheten och sanningen av vad herr Hansson i Stockholm på den punkten anförde, nämligen, att i fackföreningsrörelsens barndom var det oftare förekommande, att tredje man indrogs i de fackliga konflikterna, än vad fallet är nu.

Jag skall lämna allt det där. Jag skall hoppa över det mesta av vad jag velat säga och inskränka mig till att ställa en fråga till motionären herr Nygren. Herr Nygren tror uppenbarligen, att det skulle vara klokt och förmånligt för affärsmännen med en lagstiftning av här ifrågasatt slag. Herr Nygren kan gärna tro mig, när jag säger, att det skulle vara den största olycka för affärsmännen själva, icke kanske, att lagen komme till, men om de skulle söka begagna sig av den. Här äro herrarna ute för att göra sina huvudmän en verklig björntjänst. Den affärsman, som skulle falla för frestelsen att gå den av herr Nygren anvisade vägen och ställa sin kundkrets under åtal med yrkande om skadestånd, han kunde gärna slå igen butiken ju förr dess hellre. Ty han kunde anses vara färdig. Den saken är utan vidare klar.

Jag skall lämna herr Nygren ett exempel. Jag kunde göra det privat, men alldenstund jag avstår från att säga det mesta av vad jag tänkt, kan jag gärna få göra det från denna plats. Det förekom verkligen en gång en oberättigad prickning mot en affärsman. Herr Andersson i Stockholm på sitt demagogiska sätt skulle försöka spela arbetarrepresentant genom att förneka vad icke kan förnekas. Jo, för all del, sådant har förekommit. Det förekom ett sådant fall i den stad, där jag hör hemma. Det var verkligen så, att en fackförening, nybildad och oskolad, offentligen prickade en affärsman. Jag sade personligen till fackföreningsstyrelsen: »Det här är galenskaper. Om ni inte tar tillbaka det omedelbart, blir det ni, som får stå mot väggen i morgon.» Och den prickningen återtogs under den riktiga förklaringen, att den berodde

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

på missförstånd. Det var den bästa reklam, som den affärsmannen fått. Men låt mig antaga, att han, i stället för att söka komma till tals med människorna och söka klara upp misshälligheterna, skulle hava ställt den fackliga organisationen under åtal och fått den ådömd skadestånd. Jag kan försäkra herr Nygren, att den mannen efter den dagen gärna kunde haft sin affär stängd. På det sättet ligger det till. Den väg, som utskottet anvisar, vilar ju i själva verket på ett förtroende till de fackliga organisationernas förmåga att se till, att deras medlemmar icke sätta tredje man i sticket. Den vägen är utan tvivel den för samhällsmakten den lyckligaste, för arbetarna den lyckligaste, för arbetsgivarna den lyckligaste och framför allt för affärsmännen den lyckligaste. Det finnes icke och bör icke finnas någon vettig människa i detta land, som går omkring och tror, att den svenska fackföreningsrörelsen baserar eller grundar sin styrka på att pressa tredje man att ställa sig på arbetarnas sida i konflikter. Det är en fullkomlig missuppfattning.

Jag skall sluta med detta ord och endast be att till slut vända mig till herr Petersson i Lerbäcksbyn. Kan man tänka sig, att han nu äntligen efter så många års funderingar kommit till det resultatet, som han uttryckte ungefär så, att rättsstaten kan icke lämna åt de enskilda att själva försvara sina fri- och rättigheter. Ungefär så var det. Ja, jag måste ju säga, att det var icke en dag för tidigt. Tänk, om herr Petersson i Lerbäcksbyn och hans parti hade i handling velat ådagalägga en sådan önskan att värna den enskildes fri- och rättigheter på den tiden, när flera av dem, som nu sitta här i kammaren, jagades som oskäliga djur ut efter landsvägarna, därför att de vågade tillhöra en fackförening.

Herr talman! Jag ber sålunda att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Hansson i Stockholm.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet, skall jag be att få säga ett par ord. Jag vill då först framhålla, att det synes mig föreligga tillräckliga skäl för en förutsättningslös utredning, såsom här förutsättes i herr Westmans m. fl. reservation. Även om svårigheter torde möta att genom en verksam lagstiftning kunna trygga tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikter, har man därför icke tillräcklig anledning att motsätta sig en utredning härom. Den föreliggande frågan är väl ändå så betydelsefull, att en undersökning är befogad, huruvida och på vad sätt lagstiftningsåtgärder böra vidtagas för att skydda sådana personer, som oförskyllt tillfogats skada vid arbetskonflikter.

Här talas så mycket om de stridande parterna och deras intressen. Jag ber därför att få fästa uppmärksamheten på att här gäller det en tredje mans intressen, som icke har något att göra med arbetskonflikten, och vilken part har rätt att ostört få bedriva sin näring eller sitt yrke. Och jag vill även framhålla, att det finns i bygderna en stark opinion, som kräver, att man tar hänsyn till dessa saker. I samband härmed tillåter jag mig åberopa, vad som sägs i herr Westmans m. fl. reservation, där det heter: »Utskottet förbiser ej, att det kommer att vara förenat med åtskilliga svårigheter att åstadkomma en lagstiftning i syfte att skydda tredje mans neutralitet vid arbetskonflikter. Från början synes det emellertid stå klart, att man vid en dylik lagstiftning bör undvika att på något som helst sätt utforma den till ett vapen mot vare sig arbetarnas eller arbetsgivarnas organisationer eller att giva den karaktären av strafflag. Den ifrågasatta lagstiftningen synes böra begränsas till att meddela regler om skadeståndsskyldighet gentemot tredje man.»

Jag skall också be att gentemot herr Olovson i Västerås få citera, vad som sades i »Svenska morgonbladet» i en artikel i gårdagens nummer. Det heter

Ang. lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

där bland annat: »Svenska morgonbladet har emellertid den uppfattningen, att man på arbetarhåll gjorde klokt i att uppfatta det faktum, att ifrågavarande övergrepp gång på gång tilldraga sig riksdagens uppmärksamhet, som en allvarlig varningssignal. Fortsätta dessa skandalösa och förargelseväckande tilltag med kränkning av oskyldiga personers solklara rätt, rätten nämligen att få vara i fred och sköta sitt även under strider, med vilka de intet ha att skaffa, så lär det svårligen kunna förhindras, att här som i Danmark till sist framväxer en folkopinion, som oavvisligen kräver lagstiftningsåtgärder.»

Jag har, herr talman, när jag haft att taga ställning till denna fråga i utskottet, ansett att tillräckliga skäl tala för en utredning i frågan och ber därför för min del att få yrka bifall till herr Westmans m. fl. reservation.

Herr **Järte:** Herr talman! Jag begärde ordet, då jag såg, att en framstående industrirepresentant från Göteborg skulle yttra sig i föreliggande fråga. Kammaren fick ju tillfälle att höra hans argumentation. Det bekräftade, vad man förut visste, nämligen att detta problem om arbetskonflikter och tredje mans rätt existerar icke för de båda stora parterna, och framför allt icke för de större företagen, därför att de ligga utanför dessa konflikters räjong. De äro rustade på ett helt annat sätt. De hava bakom sig och kunna med särskild styrka mobilisera fram väldiga resurser, när deras intressen trädas för nära. Denna fråga gäller *det verkliga småfolket,* den gäller existenser, som kämpa för sitt dagliga bröd, och då får denna monopolfråga ett helt annat utseende av natur att verkligen påkalla en åtgärd, så att man icke avvaktar, tills statsmakterna finna tiden vara mogen att lösa hela monopoliseringsproblemet i ett sammanhang.

De synpunkter, som herr Prytz framförde, påminna mig också om den mest verkningsfulla kritik, som förekommit emot samförståndssträvandet och därmed sammanhängande spörsmål i höstas. Den kom från liberalt håll. Det var professor Heckscher i Dagens Nyheter, som framhöll, att det betänkliga med hela samförståndsproblemet är, att det är ägnat att konsolidera de bägge stormakternas på arbetsmarknaden positioner till förfång just för utomstående parter. Och allt vad som härvidlag framfördes av herr Prytz var ägnat att ge en viss bekräftelse på den tankegången. Då det här, som sagt, gäller en fråga om menige mans existensrätt, kan man icke lägga en opportunitetssynpunkt på ett sådant spörsmål.

Man kan icke heller göra gällande, att fjolårets lagstiftning måste ha sin tid och att efterdyningarna ännu gå ganska höga. Kammaren vet mycket väl, att fjolårets lagstiftning har vunnit hävd och godkänts av den part, som mest strävade emot den. Och härvidlag finnes ingenting att avvakta, som skulle hindra riksdagen taga initiativ för att få en utredning till stånd.

Det har nu vitsordats från alla håll, som *skulle* kunna enas, att här föreligga missförhållanden att avhjälpa, men det är, som sagt, omöjligt att få till stånd ett positivt beslut om utredning. Från frisinnat håll förhåller man sig som studenten, som skulle börja ett nytt liv nästa dag, men icke ville bli för tidigt väckt på morgonen. Man får då avvakta, att händelserna utveckla sig så, att det en vacker dag befinnes nödvändigt med lagstiftning även från de frisinnades sida. Det har utfästs både från herr Andersson i Rasjön och herr Ekman, att man då skall försöka vara med om att skapa ett rättsskydd för de personer det gäller. Och den dagen kommer, förutsatt att man icke på arbetarhåll vill stävja de tendenser i detta avseende, som utbreda sig, ty då är det klart, att då behövs icke någon sådan lagstiftning, och det vore ju det allra bästa. Men sådana förhållanden äro, är verkligen tiden inne för en sådan.

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till herr Westmans m. fl. reservation.

Med herr Järte förenade sig herr *Leffler*.

Herr **Nygren:** Herr talman! Jag ber om överseende, om jag ännu ett ögonblick tar kammarens tid i anspråk, men jag har icke så många synder på mitt samvete i det fallet, varför jag kanske kan påräkna ett sådant överseende. Nu är det så, att till mig riktats några frågor, och jag har ansett mig skyldig att besvara åtminstone ett par av dem. Jag skall också be att få ge en replik till ett par av de föregående talarna.

Herr Hage gjorde i sitt anförande gällande, att de övergrepp från fackföreningshåll, som jag tillåtit mig påtala, hade egentligen framsprungit därav, att arbetarna på dessa platser hade varit nedpressade och kommit i verklig förtvivlan genom hänsynslösa och bryska åtgärder från arbetsgivarnas sida. Jag tror icke, herr Hage, att de exempel jag nämnde och även de exempel, som ytterligare finnas att tillgå, kunna riktigt vitsorda det påstående, som här framkommit. Jag erinrar om att det var huvudsakligen från handelsarbetareförbundet, livsmedelsarbetareförbundet, murarefackföreningen o. s. v., som dessa övergrepp hade kommit till uttryck. Och jag tror knappast, att man beträffande dessa fackföreningar kan våga påståendet, att deras medlemmar, åtminstone för närvarande, befinna sig i en så förtvivlad situation på grund av lönenedpresssningsförsök och bryska åtgärder från arbetsgivarsidan.

Så gjordes det en jämförelse med den danska lagstiftningen. Herr Petersson i Lerbäcksbyn har redan påvisat, att den jämförelsen icke är möjlig att göra. Ty den danska lagstiftningen, som nu gäller och som snart torde bliva upphävd på grund av den senaste valutgången, den riktar sig huvudsakligen icke emot övergrepp emot tredje man utan förbjuder i stor utsträckning dylika tilltag, även då de direkt rikta sig emot de stridande parterna. Vi, som motionärer, hava icke ett ögonblick reflekterat på att söka komma vare sig strejkrätten eller lockouträtten eller blockad- och bojkotträtten till livs, utan vi hava endast försökt få till stånd åtgärder, som kunde trygga den part, som icke har med dessa saker och icke vill ha med dessa saker att göra.

Herr Olovson i Västerås gjorde gällande, att ett mycket litet antal fall av övergrepp hade förekommit. Under de sista femtio åren hade icke förekommit så många fall, att han behövde båda händernas fingrar för att kunna räkna dem, och han framhöll, att jag i mitt anförande icke lyckats draga fram mera än fem exempel. Jag kan säga herr Olovson i Västerås, att jag kan lämna belägg för att de förekommit i betydligt större utsträckning. Under de icke mer än sju år, som jag arbetat inom köpmannaorganisationen, har jag inregistrerat betydligt flera fall, än mina fingrar räcka till för att räkna. Jag tror sålunda, att man icke kan acceptera det påståendet, att det skulle vara i undantagsfall sådant förekom. Jag har tvärtom den uppfattningen, att nästan på varje plats, där en lokal konflikt utbryter, i synnerhet på de mindre platserna, begagna sig fackföreningarna av just denna metod att försöka förmå handlandena på platsen att förvägra arbetsvilliga att göra inköp i deras affärer. Och jag skulle vilja ställa den frågan: man må hava vilken ställning till denna sak som helst, så kan man väl icke blunda för att det innebär stora faror? Ty om det verkligen skulle lyckas fackföreningarna att få så effektiva blockadåtgärder till stånd, att de arbetsvilliga och deras familjer skulle bliva avstängda från tillförsel av livsmedel, huru skulle herrarna egentligen kunna försvara en sådan ståndpunkt? Dödsstraffet är ju

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

avskaffat i vårt land till och med för de grövsta brottslingar. Men här skulle faktiskt en fri organisation kunna genomföra hungerblockad emot oförvitliga medborgare, och detta utan dom och rannsakning och utan att staten på något sätt givit sin sanktion däråt. Jag erkänner, att så farlig är icke situationen för närvarande, men den kan bliva det, ifall icke åtgärder vidtagas i tid för att stävja dessa missförhållanden. Jag måste säga, att jag blev ganska förvånad, då jag såg, att även ett par framstående medlemmar i denna kammare, som tillhöra köpmännens led och som torde sitta inne med en hel del erfarenheter på området, kunna instämma i ett yttrande här, som gick i den riktningen, att man i varje fall icke nu kunde eller borde göra någonting åt saken.

Här har till mig riktats en fråga, om jag icke skulle kunna bättre använda min tid genom att rikta min uppmärksamhet på de övergrepp, som kunna förekomma genom kartellers och trusters prispolitik. Jag vill då öppet och ärligt säga ifrån, att lika litet som jag på något sätt skulle vilja komma fackföreningarna till livs, då de utföra en lojal och legitim verksamhet, lika litet skulle jag vilja komma karteller och truster till livs, om de göra det. Men kan det konstateras, att de begå övergrepp emot konsumenterna, är jag redo att för min ringa del beivra dylika övergrepp på det mest kraftiga sätt. Och jag hoppas, att herrarna tro mig på mitt ord, även om herr Edoff Andersson möjligen försöker framställa mig som synnerligen falsk på detta område, och som om jag icke skulle mena ärligt och allvarligt, vad jag säger. Jag vill emellertid erinra om att det dock sedan år 1925 ju finnes en lagstiftning på detta område, nämligen den antitrustlagstiftning, som då genomfördes, med vars hjälp det är möjligt att göra undersökningar beträffande trusters och kartellers prispolitik, men att från denna lagstiftning ju bland andra fackföreningarna undantagits.

Så skulle jag slutligen endast vilja säga ett ord om det yrkande, som framställdes av den ärade socialdemokratiske partiordföranden, då han ansåg, att det skulle vara synnerligen lämpligt för att nu icke få någon besvärlig voteringsprocedur, att man enades om att taga utskottets kläm med strykande av motiveringen. Om jag är förvånad över att de frisinnade intagit den ståndpunkt, de här gjort i denna fråga redan nu, skulle jag våga säga, att jag skulle bli det i ännu högre grad, om de verkligen skulle gå med på ett dylikt yrkande. Ty i sin motivering hava de tydligt och klart sagt ifrån, att de i stort sett ogilla det förfaringssätt, som här påtalats, och att de äro redo, om man icke kan komma till rätta med saken på samförståndets väg, att i sinom tid gå in för lagstiftningsåtgärder på området. Skulle man nu gå med på att stryka denna motivering, hava de därmed helt enkelt anslutit sig till den socialdemokratiska ståndpunkten. Och det skulle, som sagt, mycket förvåna mig, om så bleve fallet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag skall inskränka mig till två korta repliker. Den första skall jag rikta till herr Nygren, och jag skall därvidlag inskränka mig till att påpeka, att den motion, som herr Nygren väckt i andra kammaren, har i första kammaren väckts av herr Frändén. När jag nämnde, att vissa sådana här ingripanden mot tredje man föranletts av fall, då man nedpressat lönerna på ett synnerligen långt gående sätt, hänförde sig det uttalandet särskilt till den motivering, som herr Frändén delvis använt för sitt yrkande och sitt instämmande i motionen. Och jag betonade särskilt i mitt anförande, att mitt yttrande i det avseendet särskilt avsåg honom.

Nu skall jag säga några ord till herr Edoff Andersson. Men det tjänar ingenting till att bli så synnerligen utförlig mot herr Andersson, ty det är ett

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

känt förhållande, att herrar kommunister, när en socialdemokrat yttrar sig, alltid försöka uttolka dessa yttranden på ungefär samma sätt, som en viss potentat tolkar bibeln. Jag skall alltså gent emot herr Edoff Andersson inskränka mig till att beröra ungefär detsamma, som herr Olovsson i Västerås berörde. Det finns naturligtvis här en viss skillnad i uppfattning mellan den kommunistiska åskådningen och den socialdemokratiska. Den kommunistiska åskådningen är, såvitt jag förstår, den, att det är mycket bra och mycket lämpligt, att ett ingripande emot tredje man sker från fackföreningarna, och att man icke bör förhindra detta och agitera emot det. Men jag vill säga, att om denna kommunisternas uppfattning får sprida sig och resultera i att fackföreningsfolket följer den parollen, då vet herr Edoff Andersson, vad det kommer att leda till. De herrar av den borgerliga vänstern i kammaren, som nu icke vilja vara med om någon lagstiftning, hava redan signalerat, vad som blir följden, om den kommunistiska parollen följes. Då blir det förr eller senare en tvångslagstiftning på detta område. Och jag vill icke vara med om att skapa förutsättningar för att en sådan lagstiftning skall genomdrivas. Vi socialdemokrater för vår del hava den uppfattningen, som jag förut deklarerat, att i det långa loppet är tillgripandet av sådana här åtgärder opraktiskt och olämpligt, och det resulterar endast i nackdelar för arbetarklassen. Det är detta, som är orsaken till våra uttalanden och vårt ståndpunktstagande. Och från den utgångspunkten behöver jag icke avge några vidare deklarationer som motiv för mitt yttrande.

Slutligen skall jag be att få ändra mitt yrkande och instämma i det yrkande, som här framförts av herr P. A. Hansson.

Herr **Carlström:** Herr talman! Herr Hansson i Stockholm sade i sitt anförande, att det icke var skäl att diskutera denna fråga så mycket i dag, ty vi hade annat att göra, och han trodde, att frågan säkerligen kom igen. Det tror jag också. Jag begärde emellertid ordet, då herr Andersson i Stockholm här gent emot herr Hage sade, att då herr Hage talade om att det var nöd och svårigheter för vissa arbetaregrupper, som framkallade dessa mindre försvarbara åtgärder, så ansåg herr Andersson, att det var ett juste vapen i arbetareklassens händer att gå tillväga på detta sätt för att vinna vad man ville.

Jag måste reagera emot en sådan uppfattning. Det tenderar mer och mer här i landet, och kanske även i världen för övrigt, att bli på det sättet, att det finns en viss del av samhällets medlemmar, som anse sig hava rätt att tillgripa vilka medel som helst för att vinna, vad de anse sig böra vinna, även om man vet, att man därmed skadar en annan part, som icke kan tillgripa dessa åtgärder och som därigenom förlorar, vad den andra parten vinner. Jag var i går kväll på ett möte, där man diskuterade jordbrukets svårigheter. Det var lärt folk där, nationalekonomer, som skulle yttra sig i frågan, och de tycktes vara inne på den vägen, att vi lantmän måste sammansluta oss järnhårt för att kunna på monopolets väg tvinga oss till högre priser. Man lät t. o. m. framskymta, att man borde tillgripa bojkott och blockad, om man icke på annat sätt kunde få betalt i någon mån på samma sätt som andra här i landet hava ersättning för sitt arbete. Jag sade för min del, att jag icke ville vara med om att Sveriges lantbrukare skulle använda »muraremetoder». Jag tror också, att det är långt till den dagen. Jag tror, att förnuftet någon gång skall få behärska människorna, och jag tror verkligen, att man även på arbetarsidan skall kunna resonera sig fram till huru långt man kan gå för att icke skada andra mäninskor, som hava det sämre ställt. Är det emellertid på det sättet, att man på hela arbetarsidan anser, att man kan fortsätta att använda vilka vapen som helst för att nå sina syften, och att andra parter i fortsättningen skola bliva mer och mer berövade sin rätt att leva, då säger jag, att här måste

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

göras något. Det är en stor skillnad för närvarande rådande mellan lönerna i större samhällen och på landsbygden. Folk som bo där ute behöva dock hava möjlighet att kunna få sitt arbete utfört något billigare än i större samhällen, ty eljest kan icke arbetet utföras, de hava icke råd till det. Om jag är lantbrukare och vill bygga om min bostad — jag river den gamla byggnaden och gör upp med en byggmästare, att han skall bygga huset åt mig — när han väl satt arbetet i gång, om han icke har organiserade arbetare, så komma kanhända andra arbetare, organiserade, som anse sig hava rätt till arbetet och säga till de förra: här skola vi vara med, efter »avtalsenlig» lön, var så goda och flytta på er, i annat fall blir här bojkott. Och här kan också bli fråga om att jag själv icke får sälja min mjölk eller mina produkter i samhället. Jag måste säga: skall det fortsätta på det sättet, blir det allt mera olidligt att leva i detta land. Fastän jag här icke i dag kommer att yrka bifall till reservationen måste jag säga, att fortsätter det på detta sätt, kan jag icke se annat än att vi måste komma fram till en lagstiftning så småningom. Till herr Järte vill jag säga, när han påstår att vi frisinnade svika våra gamla utfästelser, att det hade väl icke varit alldeles omöjligt för herr Järtes och hans partis regering att taga initiativ och utreda frågan om den tränger till lösning »nu och i ett sammanhang», och valprogrammet talar ju om den. Nu har det lovats från fackföreningshåll att det skall ske bättring, och vi ha hört att herr Olovson i Västerås löser och binder där han är hemma, så att där går det bra, men vi kunna icke vända oss dit alla. Jag menar därför, att vi få icke taga så lätt på denna fråga, men jag ser helst, om vi kunde vädja till det sunda förnuftet, att vi kunde tänka litet på vardera sidan och förstå varandra, och då kanske vi skulle kunna gå med på det, att det är orimligt att skada sin nästa som man gör genom dessa bojkotter och blockader.

Säger man, att vi icke kunna lagstifta här, ja, då har man erkänt de facto, att den enskilde individen och sammanslutningarna har större rätt och möjlighet att betvinga samhällets medborgare än staten själv. Så länge vi leva i ett rättssamhälle vill jag, att förhållandena skola vara omvända. Jag har icke tigande kunnat gå förbi en fråga som denna, ty den är av långt större betydelse än man vill göra gällande i dag.

Herr **Sandström:** Herr talman! Endast några ord i denna fråga, som intresserar mig mycket. Jag uppkallades endast därför att herr Ekman riktade en fråga till högern, och den frågan hade ungefär följande lydelse: varför kan icke högern förklara att den vill vara med om ett avtal, som skyddar tredje mans rätt i arbetskonflikter? Denna fråga riktades nu endast till högern, men jag tycker, att herr Ekman med lika full rätt kunde rikta den till socialdemokraterna och fråga, om de skulle vilja vara med på ett sådant avtal.

Nu vill jag för min del säga, att jag ju icke har någon fullmakt här att yttra mig på svenska arbetsgivarföreningens vägnar och icke heller på några andra arbetsgivares vägnar, men som representant för ett rätt stort arbetsföretag, som är anslutet till svenska arbetsgivareföreningen ber jag att få förklara, att jag är fullt beredd och villig att teckna ett sådant avtal som det herr Ekman skisserade upp med en punkt av ungefär följande lydelse: »parterna förbinda sig å ömse sidor att icke vid inträffande arbetskonflikt mot utanför konflikten stående personer eller sammanslutningar vidtaga åtgärder, som kunna vara avsedda att kränka deras personliga eller ekonomiska rätt». Ungefär en sådan bestämmelse skulle jag mycket väl kunna vara med om, och jag tror, att jag kan säga, att alla övriga arbetsgivare som tillhöra svenska arbetsgivareföreningen också skulle befinnas villiga underteckna ett sådant avtal. Då denna fråga som sagt av herr Ekman icke riktats till socialdemokraterna, skulle jag nu vilja göra en fråga till herr Hansson i Stockholm, huru

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

han skulle ställa sig till ett sådant förslag. Det skulle vara synnerligen intressant att höra, om han skulle kunna göra en sådan utfästelse. Det kunde ju då hända, att man på avtalsvägen kunde vinna ett visst resultat i fråga om nu debatterade ärende.

Emellertid vill jag ändock poängtera, att man icke kan vinna detta syftemål endast på denna väg. Jag vill då peka på den mellantid som förefinnes, då ett avtal går ut och innan man får ett nytt till stånd. Det är just, herr talman, under *den* tiden som de värsta stridsåtgärderna vidtagas, det är då som det förekommer repressalier, det är oftast då, som det tillståndet inträder, då tredje mans rätt blir kränkt. Avtalet kan icke gälla efter det dess giltighetstid utlupit, utan då är man fortfarande hänvisad till hur en var av de avtalsslutande parterna finna lämpligt uppträda emot tredje man. Om de då icke vilja kränka tredje mans rätt är det gott och bra, men gå de in för sådana åtgöranden, som faktiskt förekommit i en massa fall, och i många fler fall, än herr Olovson i Västerås trodde sig veta, så står man där på fläcken och stampar. En annan omständighet är den, att det icke är alla arbetargrupper, som beröras av sådana avtal, som träffas av svenska arbetsgivareföreningen tillhörande arbetsgivare och arbetare, som dessa hava i sin tjänst. Vi hava andra grupper, vi hava de s. k. syndikalisterna. De höra icke till dessa avtal, de kunna göra upp separata avtal, och de stå utanför och gå sina egna vägar. Så är ävenledes förhållandet med dem av våra skogsarbetare, som i stor utsträckning icke äro anslutna till någon sådan fackförening, som är ansluten till svenska landsorganisationen, och alltså stå helt utanför denna. Även en stor del av dessa arbetare äro syndikalister. Jag nämner detta för att påvisa, att jag icke kan finna, att man på denna avtalsväg ändock kan nå fram till det mål, som vi alla på den borgerliga sidan ändock i detta hänseende syfta till, — såväl högern som bondeförbundarna och de frisinnade. Vi nå icke fram på den vägen utan måste nog komplettera med något slags lagstiftning, som skyddar tredje mans rätt vid arbetsstrider.

Att motionärerna icke hava skisserat upp en sådan lagstiftning är väl icke underligt. Det är meningen, att en blivande utredning skall försöka utforma ett sådant förslag och även den utredningskommittén bör väl som de flesta andra få fullt fria händer. Den bör också kunna få konferera med arbetsgivare och arbetarrepresentanter och överväga alla utvägar, som kunna stå till buds för att få detta lagt på ett mjukt och för samhället lämpligt sätt.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Westman m. fl.

Herr **Petersson** i Lerbäcksbyn: Herr talman! De starkt personligt färgade slutorden i herr Olovsons i Västerås anförande tvinga mig till en kort slutreplik.

Herr Olovson har här liksom tidigare i utskottet givit uttryck för en social indignation över tidigare lidna oförrätter, en indignation, vars äkthet jag icke har någon anledning att betvivla. Däremot kan jag icke följa herr Olovson i Västerås, när han med utgångspunkt i sina egna bittra erfarenheter tyckes vilja draga den slutsatsen, att eftersom vi, jag och mina kamrater, en gång i arbetarrörelsens barndom behandlades illa och fingo lida oförrätter, så kunna vi taga med relativt jämnmod, om andra nu bliva föremål för liknande oförrätter. Mig vill det förefalla bra mycket naturligare att resonera på det motsatta sättet: eftersom jag och mina kamrater en gång i tiden hava blivit illa behandlade av en starkare part, och eftersom vi alltså hava personlig erfarenhet av huru det känns att bliva illa behandlad, så äro vi de första att reagera mot övergrepp mot den svagare parten, varifrån dessa övergrepp än må komma. Ett sådant be-

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

traktelsesätt, herr talman, synes mig i varje fall vara bra mycket mera humant och sant mänskligt än det som herr Olovson i Västerås anlägger.

Herr **Ekman:** Herr talman! Jag kan icke annat än konstatera, att denna diskussion förefaller att icke hava förts förgäves, ty det är otvivelaktigt att det rör sig en smula i denna församling. Så ville den förste talaren göra gällande, att avtalsvägen var oframkomlig, att den skulle sakna betydelse, att den egentligen icke skulle vara något att reflektera på. Sedan har herr Per Albin Hansson betecknat det som begripligt och naturligt, om vid samförståndsförhandlingar, som här försiggått och alltjämt pågå mellan de båda stora parterna på arbetsmarknaden, också en diskussion om detta ämne skulle komma till stånd. Och nyss uppträdde en representant för arbetsgivarparten och förklarade för sin del, att han ville biträda ett avtal av den innebörden, att kränkning av tredje mans rätt skulle helt uteslutas under avtalstiden. — Vad kommer det att betyda, mina herrar, om parterna verkligen skulle utgå från den ståndpunkten, att en dylik kränkning under avtalstiden måste betecknas som oriktig, olämplig och av natur att icke böra vidare ifrågakomma? Vad skulle det betyda för den fortsatta behandlingen av detta ärende, om dylika proklamationer göras från båda hållen? Jag vill rikta mig till herr Järte och fråga: vad skulle det ligga för orimligt i att de parter, som bilda opinion på detta område, verkligen genom träffade avtal avstode för sin del från rätten att rikta sin kamp jämväl i vissa fall mot tredje man? Vad ligger det för otänkbart och ogenomförbart i den tanken? Och om den tanken icke är förkastlig, utan tvärtom är möjlig att acceptera och realisera, då utgår jag ifrån, att den utredning, som skulle behövas för att dylika avtal skulle komma till stånd, den utredningen göra säkerligen parterna själva både bäst och helst. Den utredning däremot, som skulle vara erforderlig, därest *samhället* skulle genom åtgärder i detta avseende ingripa, är det klart att dessa parter icke kunna verkställa. Men vi som här önska, att man skulle söka få en lösning på detta område genom att i den samförståndsdiskussion som pågår draga in detta spörsmål och där till en början bilda en opinion för tredje mans okvalda rätt, vi finna den vägen vara effektivare och riktigare och socialt lyckosammare än den som herrarna för sin del förorda. Och när herr Nygren uppträder ett par tre gånger här och säger, att han icke förstår, att vi icke vilja vara med på den stråten, vill jag gent emot honom framhålla, att en lösning avtalsvägen — vi veta icke huru långt man kan nå på den vägen, men säkerligen skulle man nå långt — är säkerligen effektivare som skydd för dem som träffas av dessa orättvisor och effektivare än vad en lagstiftning skulle vara. Däremot kräver denna lösning av båda parterna vissa medgivanden och vissa offer. Det är de medgivandena och de offren, som jag tyvärr saknar spår av i herr Nygrens yttranden. Han har framställt yrkanden och påståenden, men har icke exempelvis som en arbetsgivarrepresentant här förklarat sig vara beredd att acceptera eller främja tillkomsten av dylika avtal. Så länge herr Nygren förordar en mindre effektiv och en svårframkomligare väg i stället för en som ligger närmare till hands, så saknar han, såvitt jag förstår anledning att här uppträda med förebråelser mot dem som vilja gå den andra effektivare och mera lättillgängliga vägen.

Med anledning av herr Sandströms framställning till mig vill jag säga, att det är uppenbart att jag i det fallet han nämnde riktade mitt önskemål och min framställning till båda parterna. Varför frågan närmast riktades till högern var därför, att motionärerna i detta fall ju varit högermän, vilka förorda en annan väg, och det var därför helt naturligt att jag vände mig i första hand med framställningen till dem som äro förslagsställare.

Vad beträffar herr Anderssons i Stockholm yttrande så får väl han själv

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

medgiva, att när han står och säger: skola vi icke hava rätt att underlåta att handla hos den och den, så är det icke en beskrivning på de fall som här äro i fråga. Om enskilda individer vilja avstå från att personligen handla hos den och den, det är den enskildes privatsak som det här *icke* är fråga om. Det är säkerligen herr Andersson fullkomligt medveten om. Och när herr Andersson talar om att ge en viss potentat ena handen, så vill jag säga, att vi behöva alldeles säkert i olika riktningar sociallagstiftning. Men den måste för det första vara neutral och objektiv gent emot olika parter, och för den andra sådan att den verkligen kan tillämpas och icke blir sken i stället för verklighet. En så varsamt genomförd, sociallagstiftning kan hava betydelse, kan gagna, under det att om man förfar på ett annat sätt man mera kan skada än gagna.

Vad slutligen beträffar herr Hanssons yrkande vill jag därom säga, att då det synes uppenbart, att det yrkande, som mina meningsfränder framställt i saknad av stöd från annat håll icke kommer med i slutvoteringen, kan jag icke finna annat än att det varit av gagn att herr Hansson genom sitt yrkande möjliggör för oss att samla oss kring den utskottskläm som föreligger, vilket icke torde bliva fallet, därest man vidhållit den motivering som varit knuten till det yrkandet. Vi komma således fram till ett slut, där vi ifråga om motiveringen hänvisa till vad av de frisinnade reservanterna och eljest under diskussionen anförts och som i själva saken ger den lösning, som vi anse vara den lämpligaste och riktigaste.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Herr Petersson i Lerbäcksbyn kunde icke underlåta att sända en slutreplik till mig. Jo, det kunde han visst hava gjort, ty den slutrepliken innehöll ett sådant vanställande av vad jag sagt, att det varit bäst för herr Petersson i Lerbäcksbyn, om den aldrig blivit given. Jag vågar tro, att ingen man i denna kammare fattade mitt yttrande eller min indignation, som herr Petersson i Lerbäcksbyn uttryckte det, på det sättet, att jag skulle mena, att därför att vi i arbetarrörelsens barndom fingo lida, kunna vi taga med jämnmod, om andra få lida nu. Herr Petersson i Lerbäcksbyn kan i anförandet, när han får det i sin hand, läsa, att något sådant har icke antytts eller uttryckts från min sida. Motsatsen! Jag skall säga herr Petersson i Lerbäcksbyn, att det finnes en linje som de där, som fingo lida i arbetarrörelsens barndom hava följt, en ledstjärna, och det är den att vi skola söka ställa det så, att ingen behöver lida oförrätter på samma sätt som vi gjort. Vi kämpade för medborgarrätt, för att få den, men aldrig för att beröva andra densamma. Det är den linje vi följa även här. Jag har icke ett ögonblick försvarat orättfärdiga krav på eller angrepp mot tredje man, och jag vill, att även de sociala striderna och striderna på arbetsmarknaden skola föras på ett sådant sätt, att rättfärdighet hålles i helgd, och jag kan säga herr Petersson i Lerbäcksbyn, att jag har frälst ur skottlinjen många fler än vad herr Petersson i Lerbäcksbyn gjort, därför att jag har vetat på vilket sätt det skulle gå till. Jag har aldrig varken önskat, talat om eller tänkt att andra skulle få genomgå de orättfärdigheter, som arbetarrörelsens män fingo göra i början, utan jag har och kommer alltjämt även när det gäller fackliga blockader att gå på den linjen, att vi skola se till att icke orättfärdigheterna upprepas. Det är sålunda motsatsen till vad herr Petersson i Lerbäcksbyn ville lägga i min mun.

Herr **Nygren:** Herr talman! Jag nödgas yttra ytterligare ett par ord med anledning av att herr Ekman gjorde gällande att jag skulle bara kommit med påståenden och yrkanden o. s. v., men att jag däremot icke gjort några som helst medgivanden. Jag ber då att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på, att jag framträtt som representant här just för tredjemans rätt och icke som

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

representant för någon arbetsgivareorganisation, då jag icke representerar någon sådan. Om jag hade den möjligheten, skulle jag vara den förste att rekommendera åtgärder sådana som de av herr Sandström här rekommenderade, och jag ber att få uttala min glädje och tillfredsställelse över att en representant från arbetsgivaresidan dock gått till mötes på detta sätt, och jag hoppas, att det kommer att följas av tillmötesgående och förståelse från båda sidor. Men det är en liten sak, som jag ville framhålla, och det är den, att herr Ekman, då han rekommenderat avtalsvägen ovillkorligen förbisett, att det i huvudsak är, då avtal icke äro gällande, som dessa övergrepp förekomma. Det påpekades ju också av herr Sandström. Det är därför jag anser, att även lagliga åtgärder äro nödvändiga.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag skulle till herr Ekman bara vilja säga, att jag har icke endast velat hävda, att arbetarna skola ha rätt att undvika att handla hos sådan handlande, som betjäna strejkbrytare, utan jag har även velat hävda, att arbetarna ha rätt att sprida upplysning om vilka handlande det är, som betjäna strejkbrytare. Jag har alltså hävdat, att den, som vill ha en kundkrets av strejkbrytare bör få hålla sig till den kundkretsen, och att arbetarna böra ha rätt att få reda på och sprida upplysning om vilka handlande det är som betjäna strejkbrytare.

Herr Ekman sade, att man bör genomföra en försiktig och neutral sociallagstiftning. Även herr Ekman bör förstå, att det finnes viktigare sociala lagstiftningsfrågor än dem, med vilka han förnämligast sysslade under sin regeringstid, nämligen lagstiftningen mot fackföreningarna. Jag håller före, att, om man vill ägna sig åt en försiktig och neutral sociallagstiftning, så finns det andra problem, som man även med herr Ekmans utgångspunkter bör ägna sin uppmärksamhet åt.

Herr Olovson i Västerås sade, att jag försökt att demagogiskt spela arbetarrepresentant. Jag skall icke giva mig in i någon dispyt om vem som spelar i det här fallet, men jag skall både till herr Olovson i Västerås och herr Hage säga, att de, som komma här inför kammaren och säga, att arbetarna gjort sig skyldiga till övergrepp mot tredje man, men närmare tillfrågade om, var angreppen blivit begångna, undvika att svara, spela arbetarrepresentanter, vilket däremot icke kan sägas om dem, som hävda, att arbetarna icke ha begått sådana förtvivlade handlingar, som herr Hage talade om.

Herr Nygren förklarade, att han är beredd att bekämpa trusterna, när de begå oriktiga handlingar. Ja, det var väl den där reservationen, »när de begå oriktiga handlingar», som gav honom möjlighet att göra detta uttalande, ty det beror ju då alltid av hans subjektiva omdöme, när trusterna begått sådana handlingar. Jag skulle tro, att han ägnar trusterna ett betydligt välvilligare bedömande än det, som han ägnar den fackliga rörelsen.

Herr Carlström förklarade, att jag här hade gjort gällande, att det vore att använda ojusta vapen att draga in tredje man. Jag har erinrat om, att, om vi skola granska förhållandena på detta område, få vi göra klart för oss, varom det är fråga, och icke tror väl herr Carlström, att det är möjligt att med en lagstiftning, sådan som den, vilken här ifrågasatts, avskaffa de förhållanden, som framkallat striderna på arbetsmarknaden. Här är bara fråga om att åstadkomma en lagstiftning, som komme att medföra, att vi tvingade arbetarna till att bryta lagen, därför att lagen stiftats för att arbetarnas motpart med lagens och samhällets hjälp skall behandlas på sätt som överensstämmer med arbetsköparnas intressen. Lagen syftar i detta samhälle till att utgöra ett samhällets och den härskande klassens vapen mot arbetarklassen och det är detta, som herr Nygren som representant för det nationella ungdomsförbundet vetat då han begärt denna lag. Om herr Nygren här i dag förklarar, att detta icke är

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

hans mening, så måste jag säga, att, även om jag har den allra största önskan att tro vad herr Nygren säger, vet jag, att han har till uppgift att företräda arbetsköparnas intressen och att han naturligtvis försöker att göra detta.

Herr Carlström trodde, att förnuftet skulle segra. Jag konstaterar, att herr Carlström i denna sin förväntan skiljer sig betydligt från herr Ljunglund i Nya Dagligt Allehanda. Jag läste i går en av herr Ljunglund skriven artikel, i vilken han förklarade, att det är dumheten, som träder högst på samhällets tinnar. Då jag läste artikeln, undrade jag vad herr Ljunglunds meningsfränder på regeringsbänken har att säga därom, ty de intager ju de högsta posterna här i landet för närvarande.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Herr Ekmans uttalande om att man dock rör sig här i landet mot större klarhet i den här frågan, kan jag icke biträda. Jag har aldrig kunnat förstå det här resonemanget om en tredje part i arbetskonflikter, så som dessa konflikter i huvudsak förts här hittills genom en mansålder. Det har alltid funnits vissa direkta förbindelselinjer under striderna mellan arbetare och arbetsgivare. Andra tillstötande omständigheter ha då och då gjort sig gällande, men det avgörande har varit den direkta förbindelsen mellan arbetare och arbetsgivare.

Jag har egentligen begärt ordet för att konstatera, hur den tredje parten presenterat sig i denna debatt. Herr Nygren har framställt tredje partens representant såsom en handlande, som bör ha rätt att sälja, till vem han vill och i vilket läge som helst. Han ser ju, som han själv medgav, i egenskap av handlande ytterst intressebetonat på saken. Herr Carlström anförde som ett exempel på den tredje parten en lantbrukare, som vill ha en ladugård uppbyggd för billigt pris. Även han såg ytterst intressebetonat på frågan. Vad herr Järte beträffar, så vet jag icke, om han sade det uttryckligen, men för honom var tydligen tredje parten fru Björn i Borlänge, som icke ville underkasta sig i Borlänge gällande avtalsbestämelser för bakning av bakelser, bröd och dylikt.

Ja, så ser det ut. Var är klarheten på denna punkt i dagens debatt? Till det yrkande, som framställts om att motionerna icke måtte föranleda till någon åtgärd, vill jag tillägga som slutomdöme, att vi icke äro så säkra på att man, som herr Ekman påstod, rör sig mot större klarhet i detta spörsmål. Det är nog bäst att välja den väg, som herr Prytz rekommenderade och låta de direkta förbindelserna mellan parterna vara det avgörande. Jag yrkar bifall till det förslag, som framställts av herr Per Albin Hansson.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering, 2:o) bifall till den av herr Westman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Almkvist m. fl. samt 4:o) bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Nygren begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 42 med uteslutande av dess motivering, röstar

Ja;

Om lagstiftning för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Westman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering.

§ 2.

Ang. avhjälpande av olägenheter vid det s. k. ålbottengarnsfisket.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av motion I: 204 om undersökning för avhjälpande av de olägenheter, som föranledas av det s. k. ålbottengarnsfisket, yttrade

Herr **Sköld:** Herr talman! Utskottet föreslår här att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande vissa åtgärder i fråga om fiske med ålbottengarn. Jag ber att i detta sammanhang få erinra om, att en liknande motion ett föregående år behandlats av jordbruksutskottet, som därvid kom till det resultatet, att motionen icke borde bifallas. Riksdagen avslog också nämnda motion.

Det är ganska intressant att nu se, hurusom andra kammarens femte tillfälliga utskott först påvisar, att alla de i motionen lämnade anvisningarna äro odugliga men ändå tillstyrker bifall till motionen. För att kunna göra detta har utskottet måst giva ett par andra anvisningar, som skulle ligga till grund för en utredning. Jag måste för min del säga, att dessa anvisningar göra mig ganska betänksam. Här pekar då utskottet på, att man skulle kunna fastställa vissa tidsbestämningar för ålbottengarns utsättande. Jag skulle då för min del vilja påpeka, att dessa mycket stora redskap icke kunna utsättas i vilket väder som helst. Det går icke an, att i en författning fastslå, att ålbottengarn icke få utsättas förrän efter ett visst datum, ty då kan det, särskilt på sådana kuster, som ligga öppna, inträffa, att dessa garn aldrig komma i sjön och då skulle den fiskarbefolkning, som idkar ålfiske, praktiskt taget förhindras att utöva sin näring. Ett faktum är, att det inte kommer någon fisk i dessa garn, så länge nätterna äro ljusa och icke heller under de tidsperioder, då det är månsken. Det är alltså mycket korta tider som ålfångsten i dessa ålbottengarn sker. Det skulle vara till synnerligen stor skada för en lovlig näring, om man försökte att reglera tiden på det sätt, som utskottet föreslagit. Jag tror inte det går.

Jag föreställer mig vidare, att utskottet inte vill gå längre, än att förorda, att det skall komma på de olika länsstyrelsernas lott att utfärda bestämmelser om minimimått på fisk, som får ilandföras, och jag kan väl förstå, att detta kan gälla i fråga om lax, men beträffande all övrig slags fisk, är det omöjligt att få några bestämmelser, som kunna gälla generellt för ett helt län. Vad kan det t. ex. vara för mening i att angiva minimimått för sötvattensfisk som gädda och abborre vid Skånes sydkust, där något bräckt vatten egentligen icke finns och där dessa fiskarter äro synnerligen sparsamt förekommande. Jag tror därför, att de anvisningar, som utskottet angivit, äro ganska värdelösa, och att de kunna vara rätt skadliga för ålfisket.

Med dessa utgångspunkter skulle det givetvis ligga närmast till hands att nu yrka avslag på utskottets hemställan, men då jag förstår, att ett sådant

yrkande skulle framkalla ett par timmars debatt, och då det kanske är viktigare att andra kammaren vinner två timmar, än att det förhindras, att en onödig skrivelse avlåtes till Kungl. Maj:t, skall jag icke nu framställa något sådant yrkande utan inskränka mig till att med denna skrivelse skicka ett par varningsord om att man icke bör ge sig in på saker, som skulle lända fisket till skada.

Ang. avhjälpande av olägenheter vid det s. k. ålbottengarnsfisket. (Forts.)

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Pehrsson* i Bramstorp och *Nilsson* i Hörby.

Herr **Hällgren:** Herr förste vice talman! När andra kammarens femte tillfälliga utskott behandlade denna fråga kunde utskottet icke gå med på de uppslag, som motionären givit. Motionären har ju emellertid endast begärt en utredning och första kammaren har gått med på att avlåta en skrivelse om utredning. Ålbottengarn äro redskap, som tillkommit senare än de flesta av de lagbestämmelser, som gälla på fiskets område. Faktiskt förhåller det sig så, att bottengarns effektivitet icke bara vid fångst av ål utan även vid fångst av annan fisk är avsevärt högre än övriga fångstredskaps. Det har påvisats, att dessa redskap varit till men för fjällfiskbeståndet. Utskottet har därför ansett, att man icke bör ställa sig avvisande mot tanken på en utredning i denna fråga. Utskottet har samtidigt pekat på andra skäl, som kunna motivera en utredning. Jag skulle härvid vilja påpeka, att det exempelvis i en skrivelse till länsstyrelsen i Malmöhus län påvisats, att vid Skälderviken i ålbottengarn fångas en myckenhet med smålax, av den storlek, att det går 10 stycken på ett kilogram. De försäljas lådvis. Beträffande utvägen att låta länsstyrelserna utfärda bestämmelser om fisket, vill jag nämna, att jag här i min hand har papper med upplysningar om, hurudana föreskrifterna bliva, när icke enhetliga bestämmelser gälla för hela landet. Sålunda gäller exempelvis för Blekinge län en minimilängd för lax, som får ilandföras, köpas och säljas av 50 cm., i Kristianstads län är minimilängden också 50 cm., i vissa delar av Kalmar län 35 cm. och i vissa delar av sistnämnda län finnas inga bestämmelser alls. I Hallands län har åtminstone förut minimilängden varit 45 cm. för visst slag av lax och för annat 33 cm. och vid Skälderviken har för en särskild plats gällt ett minimimått av 24—50 cm. Utskottet har menat, att en utredning bör taga sikte på att man får enhetliga bestämmelser. Men i så fall kan man inte låta länsstyrelserna utfärda föreskrifter i ämnet, utan då får man låta Kungl. Maj:t göra det. Utskottet tager vidare för givet, att det blir lantbruksstyrelsen, som får göra denna utredning. Resultatet av utredningen får ju bliva en senare fråga.

Jag anser, på de skäl, som anförts av utskottet, att kravet på en utredning har fog för sig och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen, som under herr Hällgrens anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, framställt proposition på bifall till utskottets hemställan, fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

§ 3.

Å föredragningslistan var härefter uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckta motioner om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt samt för valbarhet till riksdagen ävensom om avskaffande av census för valbarhet till första kammaren.

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m.

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m. (Forts.)

I de likalydande motionerna nr 228 i första kammaren av herr *Reuterskiöld* och nr 353 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning i uti motionerna angivna avseenden och om framläggande i god tid före nästa års ordinarie andrakammarval av förslag till sådana ändringar i grundlag, att — med upphävande av census för valbarhet till första kammaren — den politiska rösträtten och valbarheten gjordes beroende av fullgjord skattebetalningsplikt till staten, där sådan skatt behörigen påförts under senast förflutna tre år, och valbarheten, vad första kammaren anginge, tillika av ägandet av kommunal rösträtt, under förutsättning på lika sätt av tre års fullgjord kommunal skattebetalningsplikt, allt med de begränsningar, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *von Geijer*, *Ljunglund*, *Sundberg*, *Alexander Nilsson*, *Forssell*, *Laurén*, *Lindmark*, *Petersson* i Broaryd och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning i vissa i reservationen angivna avseenden och om framläggande i god tid före nästa ordinarie andrakammarval av förslag till sådana ändringar i grundlag, att — eventuellt med upphävande — — — lika med motionerna — — — kunde föranleda; samt

av herrar *David K. Bergström* och *Lundén*, vilka med särskild motivering förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte utav riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Forssell:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr von Geijer m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Sävström:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundén:** Herr talman! Då herr Bergström och jag vid detta utlåtande fogat en reservation, som egentligen avser en annan lösning av denna fråga än den, som utskottet kommer med i sitt förslag, vill jag blott med några få ord beröra denna min reservation.

Vad motionärerna anföra och påyrka i sin motion är ju en utredning om på vilket sätt man skall kunna från de skatteförsumliga skilja ut sådana, som icke vilja betala sin skatt, men som anses kunna göra det, ifrån dem, som icke kunna betala sin skatt av ett eller annat skäl. Jag vill blott, såsom jag här i min reservation tillsammans med herr Bergström i första kammaren angivit, be att få påpeka att en sådan utredning, som motionärerna här åsyfta i sin motion, föreligger i frågan så långt tillbaka som 1918 av en då tillsatt kommitté, som för övrigt var sammansatt av personer från olika partier. Denna kommitté hade då kommit till det resultatet att ett sådant avskiljande, som motionärerna åsyfta i detta fall, icke kunde göras, emedan dess tillämpning ansetts förbunden med vissa ofrånkomliga orättvisor. Jag anser därför att någon utredning i detta fallet icke nu kan vara av behovet påkallad och att en ny utredning ej heller gärna kan komma till ett annat resultat än vad

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m. (Forts.)

denna kommitté vid detta tillfälle kommit till, emedan förhållandena enligt mitt förmenande ännu torde vara liknande dem, som förefunnos 1918.

Men, herr talman, jag har icke heller kunnat fullt biträda det förslag, som utskottsmajoriteten har kommit till. Jag anser nämligen, såsom också i reservationen av herr Bergström och mig påpekats, att man bör avvakta resultatet av den utredning, som de av den dåvarande regeringen år 1924 tillsatta s. k. uppbördssakkunniga kunna komma till i frågan om en rationellare skatteuppbörd och vad uppslag dessa kunna komma att giva och som då böra prövas. Då kanske man får se, om det icke kan bli möjligt att på något sätt finna åtgärder, varigenom de skatteförsumliga betydligt reducerades. För min egen del vill jag säga, att det skulle vara önskligt både ur statens och kommunernas synpunkt, om man skulle kunna komma därhän att om möjligt alla betalade sina skatter.

Jag vill icke uppehålla tiden längre, herr talman, utan ber att med dessa få ord yrka bifall till herr Bergströms och min reservation i vad det gäller motiveringen till utskottets utlåtande. Klämmen avser ju detsamma, nämligen avslag å motionen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag tillåtit mig att väcka en motion i det föreliggande ärendet, skall jag be att få säga några ord. Det faktum att den ärade talaren från konstitutionsutskottet, som började debatten här i denna fråga, skrivit sig såsom reservant, synes icke böra tillmätas någon synnerligt stor vikt vid bedömandet av denna fråga, då hans yrkande här skedde utan någon motivering. Så brukar eljest icke den talaren göra, när han begär ordet. Därför får jag väl presumera, att den ärade talaren icke fann frågan vara av någon vidare betydelse, och att han endast helt formellt ville göra ett yrkande om bifall till reservationen.

Vi befinna oss därför tydligen i olika ställningar till den här frågan, ty jag har allt sedan december 1918, då den här frågan behandlades här i kammaren, funnit den vara av utomordentligt stor betydelse icke minst därutinnan, att jag anser att intet samfund och ingen sammanslutning kan äga bestånd utan att medborgarna och de, som tillhöra sammanslutningarna, göra sina plikter. Det är denna grunduppfattning, som jag har, som tycks skilja mig från, tror jag, alla de andra partierna i kammaren. Jag vet icke, om herr Forssell verkligen ansåg att den åskådningen var så litet värd, att det icke egentligen var något att spilla ord på.

Ja, den siste ärade talaren viftade med att man gjorde en utredning 1918, och det vet jag ju alltför väl. Men vad hade denna utredning för direktiv? Jo, den skulle ha till uppgift att fundera ut ett sätt enligt vilket man skulle kunna minska antalet av dem, som föllo för skattestrecket. Det var hela den uppgift, som den kommittén hade. Så förklarade kommittén till slut, att det effektivaste sättet att minska antalet av dem, som föllo för skattestrecket var att avskaffa skattestrecket, och det är ju solklart, att det var en radikal lösning. Då fanns det naturligtvis inga, som föllo för skattestrecket, och på så sätt hade kommittén riktigt gått på djupet i sin utredning. Detta var så gott som hela den motivering, som kommittén kom med. En av ledamöterna i kommittén var i så måtto skiljaktig, att han tyckte att det var för galet att ta bort allt på en gång, så han föreslog att man måste ha betalat skatt åtminstone för minst två av de sista tre årens skatter innan man fick rösta. Så var hans uppfattning, men sedan tog man gladeligen bort alltihop just på grund av denna utredning, som jag icke kan finna egentligen fanns något spår av utredning i. Man talade om, att det fanns stora kommuner i landet — jag

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m. (Forts.)

skall icke uppräkna namnet på dem — där skatteskolkarna voro 61 % och de betalande 39 % av de skattskyldiga.

Nå, tämligen fort därefter kom man in på samma skäl, som den siste ärade talaren hade. Det var t. o. m. en motionär i första kammaren, som kom med ett synnerligen omständligt förslag på vad sätt man skulle kunna undvika tillkomsten av skatteskolkare. Detta förslag var så lagt att förslagsställaren, när vi behandlade det i ett sammansatt utskott, icke ens själv kunde hålla fast vid detsamma. Det visade sig odugligt. Då fann man på ett annat patent och man sade: nu ha vi funderat ut ett sätt att klara hela den här historien, varigenom man skulle avlyfta bekymren för den här saken. Vi klara alltihop fint med en ny lag, som vi skola införa, nämligen lagen om införsel. Den lagen skall göra det, då behöver man icke tala om skatteplikt och sådant. Lagen om införsel skall klara den här biffen alldeles präktigt. Nå, vi fingo lagen om införsel, och så gick det likadant, som det gått förut. Nu sitter man och funderar ut någonting, som skall ännu mera komplicera frågan om på vad sätt man skall ordna skatteuppbörden.

Vart ledde egentligen lagen om skatteinförsel i verkligheten till? Jo, den skapade det förhållandet att arbetsgivarna blevo statens exekutionsbetjänter, det var hela den välgärning, som åstadkoms genom den lagen. Å ena sidan är man ju obotligt rädd för att förhållandet mellan den ena medborgaren och den andra skall vara för tryckt, men den gången viftade man hän allt detta och sade: Det där med skatteinförseln är arbetsgivarnas sak att sköta om, eljest kunna vi icke få det hela att gå ihop. Men det blev icke bra ändå. Då kom den siste ärade talaren på, att man skulle börja med ett annat sätt. Jag har hört det glunkas litet om vad detta förslag skulle innehålla, men jag vet icke, vad det innehåller. Men jag vill fråga: Vad har det med min motion att göra? Den, som gör sin skyldighet enligt förslaget i min motion, har ju rätt till både kommunal och politisk rösträtt, och allt vad som gäller problemet om, huru vi överhuvud taget skola ställa det med första kammaren, skulle vi kunna lösa lekande lätt på den linjen. Jag ställer mig icke så synnerligen omöjlig, när det gäller de särskilda bestämmelserna för första kammaren, annat än i fråga om medelbara val i ty fall. Men jag tycker ändå, att det är egendomligt, att den skillnaden mellan bestämmelserna för rösträtt till första och andra kammaren skall bestå, att de, som skola primärt rösta till första kammaren, d. v. s. landstingsmän och elektorer, måste ha betalt sin skatt under ett av de tre sista åren, under det att man för rösträtt till andra kammaren icke behöver ha betalt sina skatter något år. Tycker verkligen den siste ärade talaren, att det just är den grund, varpå man skall bygga upp hela statssamfundet i den mån det gäller riksdagen, och riksdagen är ju ändå en viktig del av våra statsfunktioner.

När man funderat på de olika sätten för att få effektiv skattebetalning, kommer naturligtvis tredje mans rätt, som herrarna nu ha diskuterat i tre timmar, att sitta emellan. Det tvivlar jag icke på. Förresten, frågan om skatten är väl egentligen en sak mellan staten, den skattskyldige och kommunen. Jag förstår icke varför tredje man skall bli inblandad i den saken, ja, det kan väl endast ske under den förutsättningen att herrarna gilla satsen: ändamålet helgar medlen, men absolut icke eljest. Således, jag förstår dem som säga att, när man skall utöva rösträtten får det icke vara avgörande, om man gör sin plikt eller ej mot staten, när det gäller skattebetalningen. De, som säga att rösträtt tillkommer en person automatiskt, när han hunnit till en viss ålder, och att det icke betyder något, hur han sköter sig, begriper jag mig på. Den uppfattningen är diametralt motsatt den, som jag har. Men den siste talaren, för vilken det föresvävade att det skulle vara något visst odefinierbart något härvidlag, förstår jag icke. Därför tror jag att denne talare ändå, trots

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m. (Forts.)

allt vad han yttrat här, verkligen står på den linjen, att det är detsamma om man gör sin skyldighet mot samhället eller icke, ty medborgarrätt skall man ändå ha precis lika bra, som den som gör sin skyldighet. Skulle jag misstaga mig i denna min förmodan, skulle ingenting vara mig kärare än att det vore ett misstag från min sida, men av innehållet i reservationen kan jag åtminstone icke förstå att så skulle vara förhållandet. Det kan jag helt enkelt icke begripa.

Här stå vi nu i våra ställningar, å ena sidan de, som dikterat utskottets utlåtande, och å andra sidan vi andra. Jag kan icke vika från min ställning. Herrarna förklarade att den är orimlig, och ni tala om att ett uppbenande av dem, som äro ofrivilliga skatteskolkare och dem, som äro verkliga skatteskolkare. Ja, beträffande den punkten ha vi flera gånger förut i motioner slagits emot varandra. Man vill icke göra någon utredning bevars väl. Man säger: vi bena upp dessa skatteskolkare i stället. Utredningen ha herrarna icke yttrat sig om, utan herrarna tala om någonting helt annat. Vad ha ni att anmärka emot den linje, som jag står på? Det förstår jag icke.

Jag skall icke vidare fortsätta diskussionen i detta ärende här i afton. Det är sent, och mycket står på föredragningslistan, men jag vill säga, som jag sade en gång förut i denna kammare, då — det var när jag första gången kom med denna motion och fick den stora äran att den förde med sig en remissdebatt — man slog emot mig, att det var något oerhört, att jag vågade väcka en sådan motion, som man påstod var alldeles orimlig, att så länge de självständiga och fria bönderna förmå skicka en enda representant till andra kammaren, dör icke den här frågan. Det vill jag säga även i kväll. Varen övertygade om att denna fråga icke dör bort, ty den frågan hör till det slags frågor, som äro så naturliga, och den tankegång, som denna motion innehåller, rör sig hos så många tusenden av väljarna i detta land. Herrarna vifta inte bort den så synnerligen lätt, och nog kommer den igen, varen därom övertygade, ty de, som bära upp densamma, behöva alls icke taga sig illa vid, om herrarna ännu åtskilliga år fortsätta med att avslå densamma. Den växer till sig.

Första gången jag väckte den här motionen var det visst två reservanter för densamma. Nu har deras antal högst betydligt ökats. Det är icke omöjligt att antalet i fortsättningen kan växa, så att det blir en majoritet, och likaväl som man tror, vilket man så ofta gör här i kammaren, att det rätta segrar, så vill jag säga, att det ju mången gång kan bli drygt innan så sker, men att det rätta likväl så småningom segrar. Så jag är av den övertygelsen att denna fråga förr eller senare kommer att slå igenom.

Herr talman! Med detta uttalande skall jag sluta mitt anförande och ber att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr von Geijer m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Petersson* i Broaryd, *Olsson* i Golvvasta, *Andersson* i Dunker och *Eriksson* i Toftered.

Herr **Ekman:** Herr talman! Herr Olsson i Kullenbergstorp förklarade, att han icke förstod sammanhanget mellan den ståndpunkt, som reservanterna, herrar Bergström och Lundén, intagit och den motion, som herr Olsson i Kullenbergstorp hade väckt. Jag begriper icke å min sida, hur man kan bortse ifrån, att det finnes ett verkligt sammanhang emellan herr Bergströms och herr Lunderns ståndpunkt och motionen i fråga. I motionen påyrkas ju en utredning, om hur man ifrån dem, som skola erhålla rösträtt, skall kunna skilja ut sådana, som på grund av bristande vilja icke erlägga sina skatter, under det att rösträtt skall tillkomma dem, som på grund av bristande förmåga icke kunna erlägga dessa sina avgifter. Nu ha vi här i landet på sista tiden haft att syssla

I fråga om fullgjord skattebetalningsplikt såsom villkor för rösträtt m. m. (Forts.)

med frågan om ett rationellt uppbördssystem. Därest ett sådant system skulle komma till stånd, som uppenbarligen tar ut statsskatten av varje inkomsttagare i sammanhang med lyftandet av inkomsten, och skatten sålunda i allt väsentligt skulle komma att utgå av alla, som ha förmåga att oberoende av sin vilja fullgöra denna skattskyldighet, då kan herr Olsson i Kullenbergstorp vara överens med mig om att den från olika håll såsom omöjlig förklarade särskillnaden, som här ifrågasättes, icke längre har samma intresse. Det är ju denna omständighet, som åberopas i herrar Bergströms och Lundéns motivering som ett skäl för att man nu vil! avvakta, vad denna uppbördsreform kan ge. Det förefaller mig vara en mycket saklig och försvarbar ståndpunkt, varför jag, herr talman, tillåter mig att yrka bifall till den av herrar David Bergström och Lundén avgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Den siste ärade talaren tyckes vilja lägga all vikt vid uppbördssystemet. Jag anser däremot, att man skall lägga vikten vid att medborgarna fullgöra sin skyldighet. Jag har alltid funnit, att den medborgare, som kan och vill fullgöra sin skyldighet, får nog tillfälle därtill vilket uppbördssystem man än har.

Den siste ärade talaren tycktes vilja ha ett slags system, där man skall gå fram med svärdet för att taga ut skatterna och på det sättet få goda medborgare. Jag tror icke på det systemet. När en medborgare fritt fullgör sina skyldigheter och som fri man uppfyller dem, det tycker jag är det bästa. Det är icke uppbörden utan medborgarrätten, som vi här resonera om.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr von Geijer m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herrar David K. Bergström och Lundén; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Kullenbergstorp, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr von Geijer med flera avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för japropositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Olsson i Kullenbergstorp, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 85 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

I fråga om censusvillkor för valbarhet till riksdagens första kammare.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckta motioner om borttagande av gällande censusvillkor för valbarhet till riksdagens första kammare. Därvid anförde:

Herr **Forssell:** Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herr von Geijer m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Sävström:** Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Om inskränkning i Konungens rätt att upplösa riksdagens första kammare.

Till behandling upptogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckta motioner om inskränkning i Konungens rätt att upplösa riksdagens första kammare.

I de likalydande motionerna nr 226 i första kammaren av herr *Almkvist m. fl.* och nr 350 i andra kammaren av herr *Ekman* hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att såsom vilande för fortsatt grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av § 3 riksdagsordningen:

§ 3.

Riksdagsmännen utses till båda kamrarna genom val för viss tid; dock äger Konungen, innan den tid tilländagått, att, med iakttagande av vad här nedan ävensom i 5 § stadgas, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem.

Förordnande om nya val till första kammaren må icke utfärdas i annat fall än då ett av Konungen väckt förslag, som genom kammarens avslag förfallit, sedermera med enahanda utgång av honom förelagts kamrarna vid första riksdagen efter nästa allmänna val till andra kammaren eller, i fall som avses i 17 § 1 mom., vid första lagtima riksdagen efter valet; skolande förordnandet om nya val vara givet inom fyra månader.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *David K. Bergström, Hellberg* och *Lundén,* vilka yrkat, att utskottet skulle hemställa om bifall till de förevarande motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lundén:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig samt herrar David Bergström och Hellberg avgivna reservationen och sålunda bifall till motionen.

Herr **Sävström:** Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ekman:** Herr talman! Även med fara att möta uttryck av otålighet från kammarens sida, kan jag icke, då det föreliggande förslaget kanske för sista gången under långa tider ligger före, underlåta att säga ett par ord.

Om inskränkning i Konungens rätt att upplösa riksdagens första kammare. (Forts.)

Jag måste tillstå, att jag knappast någonsin har påträffat ett utskottsutlåtande, som varit så skruvat och fullt av motsägelser, och där det så klart lyser igenom vilka svårigheter och ansträngningar man haft för att kunna ena sig om några avslagsskäl, som fallet är i föreliggande betänkande. Men så har man också i detta utlåtande givit uttryck i politiskt avseende på en viss punkt för såväl socialdemokraternas som högerns och bondeförbundets ståndpunkter.

Som kammarens samtliga ledamöter redan förut känna till avser förslaget att införa den anordningen, att upplösningsrätten till första kammaren skulle i viss mån begränsas och göras beroende av valmajoritetens mening vid ett andrakammarval. Man knyter enligt förslaget upplösningsrätten av första kammaren till sådana frågor, där det blir möjligt att i samband med andrakammarval utröna folkflertalets ställning. Nu möter jag här mot detta förslag en del ytterst egendomliga skäl. I första punkten av utskottsutlåtandet står det: »Det nu föreliggande förslaget är detsamma, som förra året framfördes i propositionen. Utskottet erinrar fortfarande, att förslaget icke innebär census' utbytande mot någon annan valbarhetskvalifikation, varför detsamma går utanför den av utskottet år 1926 angivna ramen för en utredning om grunderna för valbarhet till första kammaren.» Vad i all världens dar har en i år framförd självständig motion för sammanhang med en utredningsanvisning, som gavs i 1926 års av utskottet då avgivna betänkande? Detta betänkande kan ju icke på något sätt begränsa förslagsrätten motionsvis beträffande en viss punkt i fråga om kamrarnas ställning. Det är uppenbart, att här flutit in ett stycke, som man tidigare åberopat och som kunde i fjol med visst skäl anföras, men som i år saknar varje som helst sammanhang med föreliggande förslag.

I fortsättningen förekommer ett stycke där man säger: »Utskottet vill icke förneka, att varje upplösning av första kammaren är i hög grad ägnad att eliminera verkan av den successiva förnyelsen och den långa valbarhetsperioden.» Jag ber att i det här sammanhanget få fråga socialdemokraterna, huruvida de mena, att upplösningsrätten, när den användes, står i strid med den konstruktion av första kammaren, som vår nuvarande grundlags bestämmelser innehålla. Om man ställer sig på den ståndpunkten och tillägger: »Vidare talar mot att första kammaren överhuvud skall kunna upplösas det förhållandet, att en upplösning icke innebär en vädjan till folket i val, till urväljarna, vilket dock borde vara ett upplösningsinstituts egentliga ändamål», så skulle den naturliga slutsatsen av detta vara: alltså bör icke någon upplösningsrätt för kammaren ifrågakomma. Det är uppenbart, att de högermän, som gått tillsammans med socialisterna i detta utlåtande, ha velat draga den konsekvensen. Men socialdemokraterna kunna väl icke vilja detta, och därför presenterar man en premiss, till vilken man icke har någon som helst konklusion.

I fortsättningen anför man vissa praktiska olägenheter, som skulle vara förbundna med denna motion. Jag skall icke gå in på de sakerna. Jag skall bara rekommendera herrarna att läsa igenom detta stycke och verkligen fråga sig, huruvida det som sägs där representerar någon verklig realitet eller ens någon förnuftig mening. Det är, så vitt jag förstår, uteslutande konstruktioner i syfte att kunna ådagalägga, att det är vissa svårigheter förenade med tillämpningen av förslaget i fråga.

Jag förstår socialdemokraternas ståndpunkt, när enligt deras mening slutet är gott; när de komma fram till ett avslagsyrkande ha de vunnit i sak vad de velat, och därför kunde de gärna vara med om åtskilliga krumelurer i motiveringen. Men beträffande högern och bondeförbundet må frågas: Hur står deras ställningstagande i denna fråga i samklang med deras åsikter om första kammarens position, behörighet och inflytande? Den frågan torde vi återkomma till en gång i framtiden.

Jag skall emellertid icke utveckla reservanternas skäl närmare, utan jag ber att få hemställa om bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Om inskränkning i Konungens rätt att upplösa riksdagens första kammare. (Forts.)

Herr **Sävström:** Herr talman! Jag skall bara säga, att i och med att vi avgjort det förra ärendet, är i realiteten redan avgjort vad som här enligt detta utskottsutlåtande kommer som tredje ärende, nämligen frågan om upplösningsrätten av första kammaren.

När vi resonerade om valbarhetscensus i konstitutionsutskottet, så kom den tanken fram: ja, vi kunna väl icke släppa census utan vidare, vi måste väl ha något annat i stället, och så kom tanken på att skärpa upplösningsrätten till första kammaren. Så kom, såsom kammarens ledamöter känna till, den frisinnade regeringen med sin proposition att i det ena fallet stryka census och i det andra fallet skärpa bestämmelserna om upplösningsrätten till första kammaren. Men då gingo högern och socialdemokraterna tillsammans och sade: vi vilja icke vara med om något hästbyte utan avslå alltsammans. Nu kommer man här igen med en särskild motion och begär samma saker. När nu högern, bondeförbundet och socialdemokraterna tillsammans skulle skriva en motivering för avslag, så erkänner jag villigt, att den blivit litet underlig. Men vi socialdemokrater ansågo, när vi kommo fram till detta betänkande i utskottet, att högern varit så tillmötesgående mot oss beträffande de övriga utlåtandena, att man ansåg sig kunna skriva såsom skett. För övrigt, är slutet gott, är allting gott.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten E. Bruun framställt krav mot svenska staten; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. viss ytterligare avskedsersättning åt förutvarande poliskonstaplar vid flottans varv.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av väckt motion angående beredande av viss ytterligare avskedsersättning åt förutvarande poliskonstaplar vid flottans varv; och yttrade därvid:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag gör mig inga förhoppningar om att vinna kammarens bifall till ett yrkande i överensstämmelse med den av mig väckta motionen. Jag tager bara tillfället i akt för att säga, att utskottets hemställan innebär ju, att man tagit hänsyn till det av mig framställda yrkandet.

Jag har framställt mitt yrkande med hänsyn till att dessa poliskonstaplar. som det här är fråga om, i allmänhet äro för gamla att komma in i poliskåren, och som de icke kunna något annat yrke sakna de sålunda i fortsättningen förvärvsmöjligheter.

Men då det nu ges möjligheter för dem att återfå sin förutvarande anställning och sålunda få utsikt att kunna försörja sig, så skall jag icke framställa yrkande på bifall till den av mig väckta motionen, då jag icke har någon förhoppning om bifall till densamma.

Ang. viss ytterligare avskedsersättning åt förutvarande poliskonstaplar vid flottans varv. (Forts.)

Herr **Holmgren:** Herr talman! Jag yrkar i korthet bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang. Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden m. m.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 117, i anledning av väckta motioner angående Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden m. m. anförde:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Den föreliggande frågan är givetvis en gammal bekant för de äldre riksdagsmännen. Det har ju förekommit åtskilliga utredningar i ämnet, men ingen av dessa har föranlett resultat. Nu har det väckts en motion om en utredning rörande flottstationens förflyttning. Under den diskussion, som detta föranledde i statsutskottet, framkommo åtskilliga omständigheter, som förklara, att man så enhälligt gick med på utredningskravet. Jag vill genast tillkännage, att jag icke varit med om att begära denna utredning, därför att jag anser det i och för sig nödvändigt att flottstationen skall flyttas. Och jag tror jag har åtskilliga kamrater i utskottet, som i detta fall stå på samma ståndpunkt som jag. Däremot är det så, att om flottstationen skall kvarstanna på sin nuvarande plats, fordras det avsevärda och rätt dyrbara moderniseringar. Skall man då *sedan* flytta det hela, bör man tydligen nu icke lägga ned en massa kostnader, som ju i så fall skulle bli till ganska litet gagn. Jag tror därför, att om en utredning verkligen skall ske, kan man få klart avgörande i denna fråga, något som bör vara för *alla* parter tillfredsställande. Jag har endast velat yttra detta för att klarlägga, att åtminstone icke alla i utskottet stå för den meningen, *att* flottstationen bör flyttas. Det är blott detta personliga tillkännagivande jag har velat göra, herr talman, och jag har intet yrkande.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att tillkännage, att jag ställer mig synnerligen tveksam i fråga om nyttan och nödvändigheten av den föreslagna utredningen. I det läget, vari hela försvarsfrågan befinner sig, kan säkerligen icke riksdagen på allvar taga frågan om flottstationens förflyttning upp till behandling. Det förefaller mig, som om de kostnader, som nu läggas ned på utredningen, närmast äro bortkastade.

Herr **Holmgren:** Herr talman! I anledning av herr Olssons i Kullenbergstorp anförande vill jag säga, att flottan för sin del icke har något särskilt intresse av att få stationen förflyttad. Närmast skulle det vara Stockholms stad, vars intressen kunde föranleda en förflyttning. Skälet till att utskottet gått med på denna utredning är uteslutande det, att man skall kunna få ett klart och bestämt besked från Stockholms stad, huruvida staden överhuvud taget reflekterar på att inköpa Skepps- och Kastellholmarna ävensom Galärvarvet till ett pris, som möjliggör förflyttning. Om sålunda flottstationen kan förflyttas till lämplig plats utanför Stockholms stad utan några kostnader för kronan, anse vi, att förflyttningen lämpligen bör komma till stånd; eljest bör förslaget icke föranleda någon åtgärd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. främjande av bostadsproduktionen.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten, den 15 mars 1929 dagtecknad proposition, nr 217, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för år 1930 finge, till beredande av nya lån ur statens bostadslånefond i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll angivna grunder, av de till fonden inflytande amorteringarna och räntorna för år 1929 disponeras ett belopp av högst 3,000,000 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Göteborg och *Hage* väckt motion, nr 441, vari föreslagits, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition medgiva, att för år 1930 finge, till beredande av nya lån ur statens bostadslånefond i huvudsaklig överensstämmelse med i nämnda proposition angivna grunder, av de till fonden inflytande amorteringarna och räntorna för år 1929 disponeras ett belopp av högst 4,000,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 441, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts proposition, bifalla nämnda proposition.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Widell*, andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson*, *Pålsson*, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Persson* i Fritorp, *Järte* och *Anderson* i Storegården förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionen II: 441, i vad densamma skilde sig från reservanternas förslag, medgiva, att för år 1930 finge, till beredande av nya lån ur statens bostadslånefond i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet över socialärenden den 15 mars 1929 angivna grunder, av de till fonden inflytande amorteringarna och räntorna för år 1929 disponeras ett belopp av högst 2,000,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter anförde:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Vid föreliggande utlåtande ha åtskilliga ledamöter av statsutskottet reserverat sig. Kungl. Maj:t föreslog i fjol, att 2 miljoner kronor skulle ställas till byggnadsbyråns förfogande för lån till den ifrågavarande bostadsproduktionen. På samma gång skrev riksdagen, att man visserligen ingenting hade att invända mot anslaget men att man ansåg, att lånerörelsen borde vara stadd på avveckling, något som togs till intäkt för att summan blev avsevärt lägre än förut. Nu har det egendomliga inträffat, att, oaktat detta riksdagens uttalande, Kungl. Maj:t i år föreslagit, att 3 miljoner kronor skola ställas till förfogande. Detta brukar ju icke vara gången av ett avvecklingsärende; man brukar väl då minska summan och icke höja densamma.

Nu är jag beredd på att genast möta den invändning, som gjordes redan på avdelningen och i utskottet och som gick ut på att det i fjol fanns reservationer för ändamålet, vilka icke voro förbrukade, i motsats till vad som är fallet i år. Detta är sant, men jag undrar i alla fall, om man kan säga, att lå-

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

nerörelsen *är* ställd på avveckling. Jag kan icke se något rimligt skäl till att lånerörelsen skulle få nytt liv och klättra upp med stora belopp. Ja, säger man, det är stor efterfrågan på dessa lån. Men är det icke något annat det gäller, så är det solklart, att efterfrågan kan vara betydande. Ty icke får man någonstans sekundärkredit till byggnadsföretag så billigt som här. Så nog kan man få avsättning för dessa pengar!

Förresten har denna rörelse glidit ifrån den linje, som man först slog in på, nämligen att man skulle låna för att hjälpa de städer, som ha bostadsbrist och som själva ville indirekt gripa in och ställa sig som garanter för lånen. Jag var ingen motståndare härtill, men sedan har som sagt det hela förskjutit sig. De kommuner, som nu garantera lån, äro ett fåtal i stort sett; utlåningen sker nu vanligen till kooperativa företag. Jag kan icke se något skäl till att man bör utöka lånen, utan tvärtom bör det bli allvar av riksdagens uttalade avsikt att så småningom avveckla denna rörelse. Det är därför som jag gick in för att beloppet i år skulle bli 2 miljoner kronor. I fjol avsåg reservationen ett belopp av 1 miljon kronor, och jag tycker därför, att all rättfärdighet är uppfylld. Jag yrkar alltså avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Widell m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Hage:** Herr talman! Då jag varit med om att väcka en motion, i vilken jag påyrkat, att man skulle anslå 4 miljoner kronor för ifrågavarande ändamål, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först erinra om att den myndighet, som egentligen är sakkunnig på detta område, nämligen byggnadsbyrån, har föreslagit anvisande av 4 miljoner kronor för kommande år. Nu förstår jag mycket väl, att det icke finns några utsikter för ett förslag härom, då det icke föreligger någon reservation inom utskottet för nämnda summa. Jag skall därför be att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av utskottet och som går ut på ett anslag av 3 miljoner kronor. Jag skulle emellertid vilja markera, att det föreligger en särskild omständighet, som motiverar anslaget, nämligen att hyresprisindexet alltjämt håller på att gå upp. Det är synnerligen uppseendeväckande, att så sker, trots att priset på livsförnödenheter i allmänhet dalat ofantligt sedan kristiden. Bostadsbeståndet är nu visserligen av något högre kvalitet än tidigare, och detta kan i någon mån inverka på hyrespriskurvan. Men denna omständighet är icke tillräcklig att förklara kurvans fortsatta uppåtgående. Orsaken torde i stället vara den, att i stadssamhällena alltjämt existerar en viss bostadsbrist med avseende på smålägenheter, och där det icke existerar en sådan, är den befintliga överskottsmarginalen av beboeliga bostäder synnerligen ringa. Följden av detta blir, att alltjämt kunna ägarna av husen på grund av dessa förhållanden betinga sig ganska goda bostadshyror, och detta i sin tur verkar på det sättet, att priskurvan alltjämt visar tendens att stiga. Detta är enligt mitt förmenande en av de väsentliga orsakerna till, att man alltjämt bör hålla på, att denna bostadslåneverksamhet från statens sida fullföljes och att för detta ändamål givas tillräckliga anslag.

Jag vill säga i detta sammanhang, att just den omständigheten, att bostadshyran nu för tiden uppslukar så stor del av utgifterna i exempelvis en arbetares budget, är en ganska betänklig omständighet, därför att följden av detta naturligtvis blir den, att en arbetare eller eljest en man ur småfolkets led på grund härav tvingas att i stället inskränka på sina utgifter för livsmedel. Det är alltså en betänklig omständighet, att bostadshyran nu för tiden slukar en så förhållandevis stor procent av medborgarnas inkomster.

Detta är några av de orsaker, som enligt mitt förmenande tala för att man alltjämt bör giva rimliga anslag till denna verksamhet. Dessutom bör det ju observeras, att den bostadskreditkassa, varom proposition framlämnats till

detta års riksdag, ju inte lär komma till stånd, åtminstone icke nu. Det lär ju vara så, att förslag om inrättande av kassan har avstyrkts av bankoutskottet, och härmed bortfaller alltså det motivet att nu åstadkomma en nedpressning av förevarande anslag.

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

Slutligen skulle jag vilja säga något som jag sagt vid flera tillfällen, då jag varit inne på denna fråga. Jag har med avseende på denna fråga ett »praeterea censeo». Och liksom den gamle romaren sade, att Kartago måste förstöras, så skulle jag vilja säga, att de gamla hälsovådliga husen och lägenheterna, som i stor utsträckning finnas runtom i landet, de borde fortast möjligt komma bort. Jag är övertygad om, att det är riktigt, som det påståtts från läkarhåll, nämligen, att dessa ohälsosamma bostadsbestånd äro i viss utsträckning en bidragande orsak till, att vi ha en massa sjukdomar, särskilt tuberkulos. Följaktligen kan man också säga, att dessa hälsofarliga bostäder äro en av orsakerna till en massa kostnader, som staten nödgas betala för att motarbeta dessa sjukdomar.

Jag tror alltså, att om vi lämna anslag på detta område, så finna vi, även om vi använda en del av pengarna till att riva ned de hälsovådliga bostäderna, dock en utgiftsminskning på andra områden. Det är icke minst denna synpunkt, som enligt mitt förmenande motiverar, att man ger ett tillräckligt anslag för denna statsverksamhet. Ett sådant tillräckligt anslag är, strängt taget, icke det anslag, som föreslagits av utskottet. Jag skulle tro, att det varit rimligare och riktigare att gå på den linje, som bostadsbyrån ville, nämligen att man skulle ge 4 miljoner kronor, men då det nu icke finnes någon möjlighet att få igenom ett sådant förslag, skall jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag om beviljande av ett anslag på 3 miljoner kronor.

Med herr Hage förenade sig herrar *Ström* och *Höglund* i Göteborg.

Herr **Järte:** Herr talman! Även jag har haft ett »praeterea censeo» på detta område, och det är, att ifrågavarande verksamhet är av kristidsnatur, förestavad av förhållandena under krisåren, då man införde hyresstegringslagen och på det sättet snörpte till den privata bostadsproduktionen. Då befanns det nödvändigt att samtidigt stimulera bostadsverksamheten för att få en bostadsproduktion till stånd, när den enskilda företagsamheten var lamslagen. Nu har hyresstegringslagen sedan 1923 dessbättre varit avskaffad, och alla de profetior om bostadsbrist och husvillhet, som då uttalades av den starka minoritet i båda kamrarna, som ville förhindra lagens upphävande, kommo på skam. I stället har, som vi kunna se av statistiken i den kungl. propositionen i förevarande ämne, en högst glädjande utveckling ägt rum med avseende på bostadsproduktionen i landet. Siffrorna äro vida högre än före kriget, och det är, som herr Hage med rätta påpekade, mycket bättre bostäder, som byggas nu än de, som kommo till före kriget, varför de naturligtvis också betinga ett högre pris.

När alltså normala förhållanden inträtt, är det väl också naturligt, att man återgår till den gamla ordningen, att bostadsbyggandet skall vara föremål för enskild verksamhet. Denna har förmått att under gångna årtionden sörja för svenska folkets behov av bostäder. Om nu det allmänna härvidlag skall lägga sig i saken, då är det sedan gammalt en kommunal angelägenhet att så göra; staten bör enligt min mening noga akta sig för att engagera sig i förevarande verksamhet. Detta har också besinnats av statsmakterna, ty under de sista åren har verksamheten nedgått, men detta beror icke så mycket på en sinnesändring utan på en omständighet, som är mycket betecknande, nämligen att kommunerna själva kommit under fund med, att nu är marknaden förbättrad

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

och på sina ställen rent av mättad, och därför har man avstått från anspråk på lån ur statens bostadslånefond. Städerna ha med hänsyn till sina föregående mycket stora engagemang icke velat stå som garanter för dessa lån och därför fallit ifrån, den ena efter den andra, och på det sättet har behovet av bostadslån minskats.

Siffran skulle varit mycket låg i år, om man icke för fyra år sedan medgivit rätt för *bostadsföreningar* att direkt uppträda såsom förmedlare av lån. Härav ha de kooperativa bostadsföreningarna begagnat sig i stor utsträckning. Dessa bostadsföreningar ha, exempelvis här i vår huvudstad, gjort ett i mångt och mycket beundransvärt arbete. Jag har respekt för detta och vill också uttala en varm förhoppning att de ekonomiskt skola gå i land med sina uppgifter. Men det är en vansklig sak, ty medlemmarna betala endast c:a 10 % i insatser, och föreningarna äro i behov av t. o. m. s. k. tertiärkredit för sina byggen. Det vore emellertid mycket önskvärt, om denna form av kooperation kunde behjärta vad som är konsumentkooperationens stolta grundsats, att reda sig utan hjälp från staten, men dess princip att stå på egna ben godkännes icke alls av bostadskooperationen; den anser sig oundgängligen i behov av stöd från det allmänna. Jag vet icke, hur man skall kunna förmå konsumentkooperationen att med sina rika kapitaltillgångar stödja denna bostadskooperation. Det har den nämligen icke någon vidare lust till, utan hänvisar ädelmodigt till staten och kommunen att göra det i stället. Emellertid, hade man icke haft dessa i storstäderna verkande föreningar, så skulle, som sagt anspråken från de kommunalt garanterade låntagarna varit mycket mindre, och då skulle verksamheten snart varit helt avvecklad.

Det finnes ännu ett skäl att nu sätta ned beloppet och förfara varsamt. Visserligen stiger hyresindex, ty det råder naturligtvis alltid en viss knapphet på bostäder — det ligger ju i sakens natur, att det skall vara knapphet på sådana nyttigheter — men här och var befarar man i våra kommuner, att man nu står inför en fastighetskris. Ingen önskar en sådan fastighetskris, men naturligtvis är en sådan kris det enda radikala sättet att få ned hyrorna. Den är nog också här och var i faggorna, denna kris, och därför bör man vara synnerligen aktsam vid beviljande av nya medel för detta ändamål. Det är i överensstämmelse med denna uppfattning, som jag under årens lopp här företrätt, som jag anslutit mig till herr Widells reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Det har ju från deras sida, som äro motståndare till utskottets förslag, alltid ansetts som litet riskabelt att fortsätta på den under kristiden inslagna vägen. Herr Järte sade ju också att denna bostadsverksamhet var en kristidsföreteelse. Men jag tror, att vi andra kunna peka på, att denna verksamhet utvecklat sig på ett sådant sätt, att den nu icke längre kan kallas för en kristidsföreteelse, herr Järte, utan tvärtom för ett företag, som är fullt legitimt och berättigat. Han talade om, att byggnadsverksamheten skulle handhavas av det privata initiativet. Jag undrar, herr Järte, hur många egnahem vi skulle få i våra samhällen, om vi helt skulle vara hänvisade till att anlita den privata kreditgivningen. Jag misstänker starkt, att det skulle inte bli många, som då finge möjlighet att skaffa sig ett eget hem så, som det går an att göra nu genom att använda den kreditanordning, som staten här gått in för. Jag tror, att detta visat sig vara en mycket lycklig anordning och en anordning, som verkligen stimulerar till självhjälp i allra största utsträckning. Det är, såvitt jag kan förstå, det bästa sätt, på vilket man från statsmakternas sida kan stimulera intresset hos dem, som så önska, att kunna skaffa sig ett eget hem. Det är inte här fråga om att lämna lån till några svindelföretag eller i spekulationssyfte, utan här är endast fråga om

att lämna ett litet bidrag till hjälp åt dem, som själva kunna göra en insats för att skaffa en bostad åt sig själva och sina familjer. Jag tycker därför, att herrar Järte och Olsson i Kullenbergstorp, som nu i många år hållit på och kältat var gång vi varit inne på det här kapitlet, jag tycker, att de kunde upphöra med den saken, när de finna, att den rörelse, som här bedrives, kan anses fullt solid. Statsverket kommer, såvitt jag kan förstå, icke att lida någon ekonomisk förlust på denna rörelse, och jag är övertygad om, att de som bygga, icke skola komma i sådana tråkiga omständigheter, som de kanske kunnat råka ut för, därest de varit hänvisade till den enskilda kreditgivningen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott ett par ord. Då den siste ärade talaren tycktes mena, att det här vore fråga om en åtgärd till främjande av egnahemssaken, så får jag säga, att jag vet inte av, att denna verksamhet, som avhandlas i nu föreliggande kungl. proposition, har mycket sammanhang med egnahemsfrågan. Tidigare var det så, att kommunerna ställde sig i bräschen för det hela och i sin ordning lämnade ut lån till egnahemsbyggen, men jag vet inte av, att de här stora kooperativa företagen egentligen sysselsätta sig med de egna hemmen, ty det är ju stora hus, rentav stora huskomplex, som de bygga. Hade det varit fråga om egnahem och bostäder till småfolk, då hade vi väl icke skurit ihop så mycket i den här frågan. Herr Jansson i Falun får väl medgiva, att hela denna sak har helt och hållet ändrat karaktär från den tiden, då det gällde de där egna hemmen och den mindre löntagaren, som med hjälp av sin kommun fick ett sådant här lån, som jag då kämpade för att han skulle få till 4 % ränta. Men sedan fick byggnadsbyrån fatt i det hela och skulle utvidga verksamheten till en storartad lånerörelse, och då fick man brått att höja räntan och skärpa villkoren och göra det hela till en ren låneförmedlingsverksamhet i denna byrås hand. Härigenom tappade hela verksamheten den karaktär, som den förut haft, nämligen att vara ett stöd för de egna hemmen och de smärre byggnadsföretagen. Såvitt jag kan förstå, är det icke så nu längre, och därför tycker jag, att den av reservanterna föreslagna begränsningen är skälig. Skulle man återigen slå in på den gamla stråten, då skulle nog motståndet från min sida snart upphöra.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag delar reservanternas uppfattning därutinnan, att en viss varsamhet under nuvarande förhållanden i detta slag av kreditgivning kan vara motiverad, och jag skall också gärna medgiva, att när denna fråga av mig övervägdes före statsverkspropositionens avlämnande, så övervägde jag också, huruvida man skulle gå fram med 3 miljoner eller med 2 miljoner, vilket senare belopp ju var det, som nytillfördes denna fond vid förra årets riksdag.

Detta övervägande skedde då i samband med att man räknade med genomförandet av den nya bostadskreditkassan och för den skull också ställde sig tveksam till frågan, huruvida den kreditgivning det här var fråga om under övergångsåret, skulle behöva vara så pass betydande som 3 miljoner kronor eller om det icke skulle vara anledning att räkna med minskade anspråk på fonden under övergångstiden.

När emellertid regeringen gick fram med ett belopp på 3 miljoner kronor, så var det därför, att man fann, att även med detta belopp de tillgängliga medlen för år 1930 skulle bli avsevärt mindre än under det nu löpande året, detta på grund av att reservationerna förra året voro så ofantligt mycket större. De reservationer man då hade att räkna med, uppgingo nämligen till 2.440.000 kronor, vartill då fördes nya 2,000,000 kronor eller summa 4.440.000 kronor, medan vi i år enligt senaste till utskottet lämnade uppgifter ha att räkna med

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

en reservation av allenast 260,000 kronor, vartill nu skulle komma 3,000,000 kronor eller summa 3,260,000 kronor, d. v. s. mer än 1,000,000 kronor mindre än under föregående året.

Av denna anledning tror jag att, även med de synpunkter reservanterna ansett sig böra anlägga på frågan, man från riksdagens sida också kan stå väl till svars med att bevilja det av regeringen föreslagna och av utskottet tillstyrkta beloppet.

Herr **Jansson** i Falun: I anledning av departementschefens yttrande skulle jag vilja säga några ord. Jag skulle kunna förstå hans yttrande under förutsättning att den nya kreditanstalten hade kommit till stånd. Men som det nu ser ut, förefaller det, som om den icke skulle komma till stånd innevarande år, och då vill jag åtminstone för mitt vidkommande ha uttalat, att det bör vara av synnerlig vikt, att man icke upphör med denna verksamhet, förrän man får något annat att sätta i stället.

Gent emot herr Olsson i Kullenbergstorp vill jag säga, att jag icke kan finna att det ur bostadssynpunkt kan vara så stor skillnad, om jag äger en lägenhet tillsammans med 10 familjer eller äger den ensam. Det blir ändå en egen bostad med eget hem, som jag får. Det är i det syftet, som byggnadsföreningarna bildats och som gjort det möjligt för dem att i tätt bebyggda samhällen kunna åstadkomma egna bostadslägenheter. Herr Olsson i Kullenbergstorp tycker kanske, att det blir mera riktigt, om man säger på det sättet.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Höglund** i Göteborg: Herr talman! Jag hade inte denna gång tänkt begära ordet. Att jag emellertid ändå gjorde detta, beror därpå, att det föreföll, som om herrar reservanter trodde att avsikten här var att bevilja en subvention. Så är dock icke fallet. Jag tror icke, att staten kommer att förlora någonting på att tillhandahålla denna kredit. Det förhåller sig icke så, att det nu är normal byggnadsverksamhet i detta avseende eller att behovet av mindre lägenheter är fyllt. Jag skulle vilja taga med mig dem, som tveka härutinnan, till en del stadsdelar både i Göteborg och Stockholm och även i Malmö, där förhållandena på bostadsmarknaden äro sådana, att man måste önska att snarast möjligt få en ändring i de rådande förhållandena.

Jag tror, att denna fråga är av stor social betydelse och att man glömmer bort detta, då man behandlar detta ärende. Jag vågar påstå att — utom att det naturligtvis är en för samhället ytterst viktig angelägenhet att kunna producera så bra och goda lägenheter som möjligt och även moderna sådana — det givetvis är av vikt, att man snarast möjligt får bort de nästen, som för närvarande finnas i de större av städerna. Jag trodde, att herrarna skulle vara eniga om att vi böra se till att vi få ordnade förhållanden härvidlag.

Ja, det var detta, som jag ville ha sagt i detta sammanhang. Jag har förut instämt med herr Hage och vidhållande den uppfattningen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Järte:** Bara ett par ord! Herr Jansson i Falun yttrade, att herr Olsson i Kullenbergstorp och jag varje år »kälta om de här sakerna». Ja, var och en har ju sitt tema, som han återkommer till, och jag menar, att när herr Jansson i Falun om ett par dagar väl kommer att »kälta» om arbetslöshet på samma sätt som vi i dag om bostadsfrågan, så kunna vi ju vara kvitt.

Sedan var det någon, som gjorde gällande, att staten icke förlorat något på denna verksamhet. Jo, 1923 måste man punga ut med 3 miljoner kronor i extra subvention, därför att man på sina håll förbyggt sig. Det är min förhoppning, att detta icke skall upprepas, men nog innebär en dylik kreditgivning risker. Det kan komma en fastighetskris.

Ang. främjande av bostadsproduktionen. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Järte begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 118, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 10.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ersättning åt sjömanshusen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående bestridande av kostnaderna för vidtagna åtgärder i anledning av isförhållandena vid rikets kuster.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Härpå företogs till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 121, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner, dels ock vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m., jämte tre motioner angående folkbildningsverksamhet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 2* angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, begärdes ordet av

Herr **Bengtsson** i Norup, som anförde: Jag skall icke yrka annat än bifall till utskottets hemställan, med den lilla ändringen dock, att det på sidan 28 i mom. b. i stället för, som det står, 20,000 kr., skall stå 18.000 kr. och

Ang. understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar. (Forts.)

i stället för »högst femtusen kronor» skall stå »högst sjutusen kronor», alltså tillsammans 25,000 kr. Samma ändring torde också böra ske i motiveringen på sid. 27 och jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan med denna förändring.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan i förevarande punkt med den ändring däri, som föreslagits av herr Bengtsson i Norup.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Slutligen upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 122, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner angående provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor m. fl. läroanstalter jämte i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 291, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor.

Punkten 1, angående provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 180, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta,

att under budgetåret 1929/1930 provisorisk avlöningsförbättring skall utgå till lärare vid *folk- och småskolor* med följande belopp, nämligen

för ordinarie lärare vid folkskola: 258 kronor för manlig lärare å A-ort och 288 kronor för manlig lärare å annan ort samt 216 kronor för kvinnlig lärare å A-ort och 240 kronor för kvinnlig lärare å annan ort;

för extra ordinarie och vikarierande folkskollärare: 184 kronor för manlig lärare å A-ort och 204 kronor för manlig lärare å annan ort samt 160 kronor för kvinnlig lärare å A-ort och 180 kronor för kvinnlig lärare å annan ort;

för ordinarie lärare vid småskola ävensom för lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, vilken blivit anställd tillsvidare med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning: 150 kronor för lärare å A-ort och 168 kronor för lärare å annan ort;

för extra ordinarie och vikarierande lärare vid småskola samt för lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, vilken blivit anställd på viss tid eller såsom vikarie, ävensom för sådan ordinarie lärare vid småskola eller tillsvidare anställd lärare, vilken ej ägde komma i åtnjutande av det i föregående punkt omnämnda beloppet: 110 kronor för lärare å A-ort och 120 kronor för lärare å annan ort; samt

till lärare vid *högre folkskolor* med följande belopp, nämligen

för ordinarie ämneslärare: 360 kronor för manlig och 300 kronor för kvinnlig lärare;

för extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring: 300 kronor för manlig och 250 kronor för kvinnlig lärare;

för timlärare: 10 procent av de i kungörelsen den 16 september 1918 angående avlöning åt lärare vid högre folkskola samt statsbidrag till sådan skola stadgade belopp, dock med högst 270 kronor för manlig och 240 kronor för

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

kvinnlig lärare samt med föreskrift att dylik avlöningsförbättring ej skulle utgå åt sådan timlärare, som i egenskap av ordinarie, extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring uppbure provisorisk avlöningsförbättring eller tillfällig löneförbättring;

att dyrtidstillägg ej skulle utgå å ovan omförmälda provisoriska avlöningsförbättring; samt

att Kungl. Maj:t skulle äga utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet angivit, torde för sagda avlöningsförbättrings åtnjutande böra stadgas;

dels, vid bifall till ovan framlagda förslag, anvisa för budgetåret 1929/1930 till provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor ett extra förslagsanslag å 5,720,000 kronor;

samt till provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid högre folkskolor ett extra förslagsanslag å 100,000 kronor;

dels ock medgiva, att till föreståndarinna och biträdande föreståndarinna vid skolhem eller arbetsstuga inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, ävensom till föreståndarinna och biträdande föreståndarinna vid Skytteanska skolan i Tärna provisorisk avlöningsförbättring finge under budgetåret 1929/1930 enligt de ovan i fråga om sådan avlöningsförbättring åt lärare vid småskola förordade grunder och bestämmelser utgå av det ordinarie förslagsanslaget till avlönande av föreståndarinna och biträdande föreståndarinna för skolhem eller arbetsstuga inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, respektive det ordinarie förslagsanslaget till Skytteanska skolan i Tärna.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 38 av herr *Ekman;*
nr 278 av herr *K. A. W. Björck;* och
nr 285 av herr *Rydén m. fl.;* samt

inom andra kammaren:

nr 420 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.;*
nr 422 av herr *Larsson* i Västerås;
nr 423 av herr *Pehrsson* i Göteborg;
nr 427 av herrar *Hedlund* i Östersund och *Lagerkwist;* och
nr 428 av herr *Olsson* i Österbo.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 38 samt med avslag å dels motionen II: 420, dels ock motionerna I: 285 och II: 427, i vad dessa motioner skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

I. besluta att under budgetåret — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 180 kronor för kvinnlig lärare å annan ort;

därvid såsom villkor för avlöningsförbättringens utgående till nu nämnda lärare skulle gälla, att lärare, som därtill ägde föreskriven kompetens, skulle vara skyldig att, där så av vederbörande skolstyrelse påkallades, mot åtnjutande av stadgad ersättning tjänstgöra även i fortsättningsskola och ersättningsskola;

för ordinarie lärare vid småskola — — —

att Kungl. Maj:t skulle äga utfärda de närmare villkor och bestämmelser,

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

vilka i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1929 angivit, borde för sagda avlöningsförbättrings åtnjutande stadgas;

II. vid bifall till ovan framlagda förslag, anvisa för budgetåret 1929/1930 — — — högre folkskolor ett extra förslagsanslag å 100,000 kronor; och

III. medgiva, att till föreståndarinna och biträdande — — — 1930 enligt de av departementschefen i fråga om sådan avlöningsförbättring åt lärare vid småskola förordade grunder och — — — skolan i Tärna.

b) avslå motionen II: 428, samt

c) avslå motionerna I: 278 och II: 422.

Vid denna punkt voro fogade reservationer:

av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts framställning;

av herr *Olof Olsson,* som ansett, att utskottet bort tillstyrka, att den provisoriska avlöningsförbättringen för lärare vid mindre folkskolor skulle utgå med samma belopp som för kvinnlig folkskollärare;

av herr *K. A. W. Björck,* som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 278 och II: 422; samt

av herrar *Rydén* och *Persson* i Fritorp.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Vid den här föredragna punkten föreligger en av mig, jämte åtskilliga av kammarens ledamöter, väckt motion, där vi hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, vilket följaktligen också blir ett yrkande om avslag å utskottets hemställan. Anledningen varför denna motion väckts, tillät jag mig uttala vid remissdebatten i år, och jag skall endast helt kort upprepa, vad jag då sade, ty förhållandena ha, synes det mig, icke förändrat sig i någon mån sedan dess.

När man nu har tillsatt en löneregleringskommitté — och den blev ju tillsatt oaktat fjolårets riksdag uttalade sig emot att en dylik löneregleringoch inkludering av dyrtidstilläggen i lönerna nu skulle äga rum — är det klart, att frågan har i så måtto kommit i ett annat läge mot i fjol, att denna kommitté nu håller på med att utreda det här föreliggande spörsmålet. Det förefaller mig synnerligen egendomligt att Kungl. Maj:t, på samma gång man låter en löneregleringskommitté arbeta, själv sätter sig ned och gör lite löneregleringar här och där. Skola vi gå fram på det sättet, som Kungl. Maj:t tillämpar, då vet jag sannerligen icke, vad vi skola ha denna kommitté till. Då är den en överflödsartikel, helt enkelt. Är det icke för mycket med båda dessa apparater för samma ändmål. Resultatet blir givetvis förhöjda löner, ty någon annan sorts löneregleringha vi icke sett i detta land än sådana, som gå ut på att höja lönerna. Det vet man alltför väl.

Att man beträffande skollärarelönerna kommit så långt in till gränsen, att man måste tillgripa en så extraordinär åtgärd som att skilja på ett så litet belopp som 30 kronor, när det gäller lärare bosatta på den ena eller andra dyrorten, bevisar, att man här är nära ute på kantstenarna. Det är ju orimligt helt enkelt. Vad skall sedan den här kommittén göra, när man plockar isär frågan på detta vis? Det begriper jag sannerligen icke. Nu har man ju tillfrågat den här kommittén om denna provisoriska löneregleringinnebär något föregripande av hela det stora ärendet. Man har då, tycker jag, fått ett mycket mångtydigt svar. Då kommittén var tillsatt av Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t ville göra en löneregleringpå fri hand, kan icke kommittén gärna säga,

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

att så icke under några omständigheter får ske. Jag tror för övrigt, att frågan till denna kommitté icke precis var lagd så, att man frågade, om det var lämpligt att göra denna extra lönereglering i förhand, innan kommittén fick avlämna sitt förslag.

Nu ha vi ju diskuterat detta ärende ganska mycket. Jag minnes, att vi i statsutskottet voro mycket inne på de här sakerna om skollärarnas ställning. Då fann man, att åtskilliga omständigheter skulle komma att inverka på saken, även om man var överens om, att lärarna skulle ställas i en viss lönegrad, jämställda med någon annan statstjänaregrupp. Nu finns det emellertid den stora skillnaden härvidlag, att det stora flertalet av folkskollärarna ha anställning antingen i slöjdskolor eller fortsättningsskolor eller bådadera. Då blir löneställningen helt olika. Sedan tillkommer en annan olikhet mot övriga statstjänare och — tror jag mig kunna säga — kommunernas tjänstemän också. Jag för min del vet icke, att det någonstädes finnes några liknande fall. Om man tar och så att säga renodlar de här skolbefattningarna, så finna vi först att med dem är förenad en semester på fyra månader. Nu säger man här att de här folkskollärarnas utbildning och ställning för övrigt berättigar dem att ställas i jämställdhet med en viss statstjänaregrupp. Så förfor också den sista lärarkommittén. Ja, då dröjer det väl icke länge förrän den tjänstemannagruppen säger: Ja, vi voro ställda ens med lärarna. De ha emellertid fyra månaders semester, och vad ha vi? Kanske 20 eller 21 dagar, eller i bästa fall 30 dagar. Det där problemet, tror jag, icke är så lätt att ta på, om man verkligen skall ställa problemet så, att det kan tåla att ses från alla sidor.

Nu yttrade ju herr statsrådet i förmiddags beträffande prästerna, att dessa voro i ett nödläge och att deras löneställning var så oerhört olika. Emellertid är det icke beträffande de här befattningarna, som det nu är fråga om, tal om någon olikformighet. Lärarelönerna bygga på en betydligt jämnare och säkrare grund än den grund, varpå prästernas löner vila och på vilken man nu lappar. Efter den erfarenhet vi ha, äro prästernas lönegrunder tämligen under all kritik, och herr statsrådet framhöll, att det var de sämst avlönade, som han säskilt ömmade för och vilkas löneställning han ville förbättra. Men de, som äro lägst avlönade, skola i det här nu föreliggande fallet få minst, så att han tycks kunna uppträda och handla på olika sätt med ungefär lika starka motiv båda gångerna. Man kan ju ta ett skäl i högen, och man får ta så mycket man kan. Jag har mig icke bekant, huruvida det verkligen råder något nödläge bland skollärarna. Det kan ju vara någon, som genom sjukdom eller andra ogynnsamma förhållanden kommit i nödläge, men i den situationen kunna ju alla människor individuellt sett komma.

Vad jag efterlyste i remissdebatten var vad det är, som inträffat de sista åren, som gjort det berättigat att gripa in precis så, som man gjorde under kristiden, då allting ändrade sig så hastigt år från år. Nu står ju indexet stilla, det måste t. o. m. de, som ha en vidskeplig vördnad för indextalet — så som man på många håll ännu har — erkänna. Index flyttar sig icke stort. Det enda, som jag tycker har avsevärt förändrat sig till det sämre, äro livsmedelsproduktspriserna, d. v. s. sämre för oss producenter, men jag antar, att det är till fördel för konsumenterna. Det kan således inte vara detta, som gjort, att man nu ansett sig behöva ingripa på detta sätt. Det nödläge, som man här talar om, kan icke heller vara föranlett av de stegrade hyreskostnaderna, ty skollärarna ha ju fri bostad och fri vedbrand. Eljest ha ju speciellt hyrorna varit besvärliga och ryckt upp index oerhört, men de ha ju icke, som sagt, kunnat verka på den här punkten. Jag förmodar, att lärarna i regel icke beredas bostäder i städerna, utan att man giver dem så pass mycket i hyresersättning, att vederbörande kunna hyra sig rum eller våning. Således har icke någonting av det, som anses vara det mest markanta i denna vägen i stads-

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

samhällena, speciellt i storstäderna, nämligen den starka hyresstegringen, här kunnat göra sig gällande.

Hur jag än tänker på det här problemet, kan jag därför icke finna att denna extra ordinarie åtgärd är, märk väl, *nu*, när det finnes en löneregleringskommitté, som arbetar i frågan, befogad. Jag undrar, vart det egentligen skulle bära hän, om man skulle reglera lönerna litet granna då och då, och sedan, när man satt till en kommitté, springa litet fortare än den och löneregleera innan kommittén kanske fått yttra sig. Här finnas ju motionärer, som också följt Kungl. Maj:t i spåren och privatlöneregleerat litet grand, så mycket de ha kunnat. Herr statsrådet kan nog vara övertygad om att därav komma vi att få tillräckligt i fortsättningen, om andra kammaren slår in på den här stråten. Det går icke, om man överhuvud taget skall hålla det flytande, att ändra lönerna så fort man möjligtvis kan, och oavsett om det finnes någon plan i det hela eller ej, hugga in på en punkt då och en annan då, blott som man tycker för ögonblicket, och, om man kan, anslå en sentimental ton, som när man kommer fram med detta här, som man säger, nödläge, och anser att detta kräver dylika åtgärder. Det är just den metoden, som jag åtminstone aldrig kan giva mitt understöd. Jag vill se vart det hela bär hän och överhuvud taget få möjlighet till att göra verkliga jämförelser. Här begär man, att man skall rikta blicken på en viss punkt och icke på någonting annat. Det går icke riktigt i fortsättningen att gå fram på det sättet med löneställningarna. När man gick fram med de affärsdrivande verkens löneregleringar, hette det, att vi fått ett system, som möjliggjorde, att man kunde se vart det bar hän. Nu, sade man, blir det ordning i löneförhållandena, och nu skulle man överhuvud taget gå fram med den verkliga redan. Ja, det var då, men jag har alltid lagt märke till att så fort man gjort en reform och gått in för en viss princip, som skall ligga till grund för det hela, börjar man snart att rucka här och där på principerna, och ger sig ej ro förr än man fått trasat sönder det hela.

Vi ha ju tjänstemän som bo i statens hus. För sådana har man ju kommit underfund med, att man skall medtaga hyresvärdet vid beräknandet av lönen. Nu börjar man plåstra på detta i fortsättningen. Jag tror, att det får vara mer reda och ordning än som nu visat sig vara fallet beträffande tjänstemännens löner. Har man verkligen gått fram efter en viss linje, bör man hålla denna linje. Om man sedan finner, att denna linje är felaktig, då bör man rätta till över hela fältet, så att det kan bli ordning och reda på området. Då jag finner, att så här icke skett, skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Nilsson:** Herr talman! Herr Olof Olsson har framhållit att eftersom 1928 års lönekommitté för närvarande sysslar med frågan om ny löneregleering för statens befattningshavare det vore oegentligt, att Kungl. Maj:t nu framlagt förslag till tillfällig löneförbättring för folkskollärarkåren. Denna erinran skulle vara riktig, om inte saken hade haft sin alldeles speciella förhistoria. Nu vet herr Olof Olsson lika väl som kammarens övriga ledamöter, att frågan varit föremål för riksdagens övervägande under flera föregående år och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt att få fram ett förslag till löneregleering för folkskollärarkåren, så snart de finansiella förhållandena tilläte det. Senast har under förra årets riksdag en skrivelse i ämnet avlåtits till Kungl. Maj:t. Jag tycker under sådana förhållanden, att det knappast är befogat att göra någon erinran mot Kungl. Maj:t, därför att Kungl. Maj:t lojalt efterkommit vad riksdagen begärt och åstundat.

I fråga om behovet av löneförhöjning kunna ju olika meningar göra sig gällande, men jag föreställer mig, att när riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t,

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

riksdagen dessförinnan funnit, att behov av löneökning är för handen. Eljest, föreställer jag mig, skulle väl riksdagen icke ha avlåtit skrivelser i ämnet. Jag tror för övrigt, att om man gör jämförelser med vissa befattningshavare, särskilt inom kommunikationsverken, man skall finna, att de här ifrågavarande lärarkategorierna nog äro sämre ställda än antydda befattningshavare äro. Skall en jämvikt i lönehänseende åstadkommas, torde det vara befogat, att folkskollärarna tillerkännas någon höjning.

Med hänsyn till den här ifrågavarande kårens stora antal måste med nödvändighet totalkostnaden bliva avsevärd, men för var och en av dem är beloppet mycket blygsamt. Den ifrågasatta ökningen är icke avsedd att belasta kommunerna. Om överhuvud taget en löneökning skall göras, förefaller det mig som om det förslag, Kungl. Maj:t framlagt, är väl övervägt. Ärendet har ju varit hos 1928 års lönekommitté, och dess majoritet har gjort ett uttalande i ärendet av den innebörden, att kommittén finner att med det föreliggande förslaget intet föregripande i avseende å framtida lönereglering är för folkskollärarkåren att förmoda. Det ifrågasättes icke något dyrtidstillägg på dessa belopp.

När riksdagen år efter år har gjort utfästelse om lönetillökning, skulle det vara ganska egendomligt när de finansiella förhållandena tillstädja, att en sådan ökning göres, riksdagen nu skulle försöka slingra sig ifrån sina förut givna löften. För min personliga del finner jag en sådan taktik föga hedrande för riksdagen. Jag tycker, att, när riksdagens majoritet har gjort utfästelser gång efter annan i denna riktning, det skulle vara mycket oegentligt, om riksdagen nu skulle falla ifrån vad den sålunda utfäst sig att göra.

Nu är det i själva verket blott landsbygdens lärare det gäller. Lärarna i städerna, de i storstäderna i synnerhet, äro i allmänhet tillgodosedda genom särskilda kommunala lönetillägg. När jag som sagt finner, att Kungl. Maj:ts förslag är väl avvägt och icke ägnat att föregripa ett definitivt beslut i saken, torde kammaren kunna godkänna detsamma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Katrineholm: Herr talman! Jag tror för min del, att det är mycket små utsikter att få ett beslut i föreliggande ärende i någon annan riktning än den, som statsutskottet utstakat, ehuru jag vill säga, att det vore önskvärt.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande, att de åtgärder, som föreslagits av Kungl. Maj:t, avse ett provisorium i avbidan på en blivande definitiv lönereglering. När riksdagen i fjol skrev till Kungl. Maj:t och anhöll, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida förslag till förbättrade löneförhållanden för lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor måtte kunna snarast framläggas för riksdagen, så är jag icke övertygad, såsom herr andre vice talmannen att döma av hans anförande tyckes vara, att därmed hade riksdagen så tagit ställning till frågan, att den ansåg, att det förelåg ett verkligt behov av en löneförbättring och att denna borde komma fram så snart som till innevarande års riksdag. Jag vill för tillfället icke uttala mig om den saken. Jag vill endast erinra om att, sedan riksdagen gjorde detta nyss anförda uttalande, nämligen i fjol, Kungl. Maj:t har tillsatt en kommitté, varom också den förste talaren erinrade, för utredning av hela lönefrågan. När denna kommitté tillsattes, anförde — det kan vara rätt intressant att erinra därom — föredragande departementschefen bl. a.: »Utredningen kommer följaktligen att få ett betydande omfång och måste beräknas taga en avsevärd tid i anspråk. Arbetet synes dock böra så bedrivas, att resultatet därav om möjligt kan föreläggas 1930 års riksdag.» När Kungl. Maj:t således har den förhoppningen, att arbetet inom nyssnämnda kommitté kan så bedrivas, att

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

man kan ha att förvänta proposition i detta ärende till slutreglering av hela frågan 1930, då synes det i varje fall mig, även om riksdagen i fjol uttalade, att den snarast önskade förslag i detta ärende, att riksdagen borde avvakta den av Kungl. Maj:t i fjol påbörjade utredningen. Jag kan heller inte se annat än att detta av Kungl. Maj:t gjorda uttalande står i paritet just med den hemställan, som riksdagen uttalade i fjol. Det finns också, herr talman, ingen anledning att tro, även om Kungl. Maj:t uttalade förhoppning om att få ett slutresultat i så pass god tid, att redan vid 1930 års riksdag proposition i ärendet skulle kunna framläggas, icke skulle kunna infrias, med den sammansättning som kommittén har, att det blir någon evighetskommitté. Den kommer säkert att skynda på så mycket den kan. Om den saken är intet ont att säga.

Utskottet säger i sitt uttalande rörande avvägningen av den provisoriska löneökning, som Kungl. Maj:t föreslagit, följande: »Uppenbarligen är det emellertid av vikt att vid bestämmande av den provisoriska avlöningsförbättringens belopp tillse, att ej ett föregripande av den blivande löneregleringen sker. I sådant hänseende har Kungl. Maj:ts förslag synts utskottet vara väl avvägt.» — Herr andre vice talmannen meddelade nyss, att han inte anser, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag på något sätt föregriper den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen. För min ringa del måste jag säga, att jag icke kan dela den uppfattningen. Var och en, som sitter här i riksdagen, är ju, då det gäller att fatta beslut i en fråga, det må vara av vilken art som helst, utgörande en del av ett komplex, som ligger under utredning, synnerligen känslig för att taga ståndpunkt till frågan i förtid. För att taga ett enda exempel, kan jag erinra om de många gånger, då man just med hänvisning till att utredning pågår, yrkat avslag i tullfrågor. Det kan naturligtvis tagas fram en hel del andra exempel. Det synes mig, att man borde vara lika känslig och böjd för att icke nu taga ställning till denna fråga. Jag kan nämligen inte se annat än att, om riksdagen nu beslutar i frågan i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, därigenom föregripes riksdagens slutliga ställningstagande. Jag skulle också vilja se den ledamot av denna kammare, som vill stå upp och säga, att denna tillfälliga löneförbättring gäller en kår, som sitter i sjön. Då jag inte kan se saken så, kan jag inte förstå, varför man nu skall gå in för en tillfällig löneförbättring, om — jag upprepar det ännu en gång — Kungl. Maj:t har sagt, att Kungl. Maj:t hoppas mycket snart kunna framlägga slutgiltigt förslag i frågan.

Jag tillät mig, herr talman, i fjol i detta spörsmål framhålla, att det var klokt av riksdagen att då icke binda sig, och att den borde ha fria händer, när den skulle taga ställning till själva slutspurten. Jag kan inte underlåta att säga detsamma nu. Framför allt är det, synes det mig, farligt i lönefrågor att ha händerna mer eller mindre bundna.

Nu har det pekats på, senast av herr andre vice talmannen, att det statsfinansiella läget i år är av den art, att man med gott hjärta kan biträda vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det är så ringa belopp, säger man, som det här gäller. Ja, nu vill jag inte uttala mig om, hur det statsfinansiella läget är för tillfället, men det är mycket möjligt, att riksdagen om några dagar får se, när riksdagen då skall taga slutlig ställning till skattespörsmålen för kommande budgetår, att det statsfinansiella läget inte är så lysande, att man bara ur den synpunkten skulle med gott hjärta kunna gå med på stora utgifter. Det beror helt och hållet på hur man ser detta och om man finner, att det kan finnas andra behov, som kunna anses vara mera berättigade och mera kräva riksdagens tillgodoseende.

Då jag inte kan ansluta mig till vad statsutskottet föreslagit, är det, såsom jag nyss anförde, därför, att jag inte kan vara med om att bevilja en till-

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

fällig löneförbättring, då en slutlig reglering är nära förestående för denna kår, då man får alla de papper på bordet, som äro behövliga för att belysa frågan från olika synpunkter.

Det är ju mycket vanligt, när man talar om lönespörsmål — så har gjorts nu under de senaste dagarna — att man är böjd för att belysa sitt påstående på det sättet, att man tager den lägsta lönegraden för en befattningshavare och säger: ja, men den lönen är ju så låg, det kan väl vara berättigat med en förbättring. När man ser på folkskollärarnas lönefråga, så får man inte göra på det sättet, att man lösrycker och ställer upp vad en lärare har från staten och kommunen i lön, utan man skall lägga ihop alla lärarens inkomster som lärare under året för en arbetsdag, som jag inte kan se annat än att den är rätt normal. Därtill skola också läggas lärarens förmåner av in natura-slag. Gör jag undersökningen på det sättet, kan jag inte finna annat än att folkskollärarnas löneställning är långt ifrån förtvivlad. Det är på det sättet, som jag vill bedöma spörsmålet, när vi en gång, och om jag då får vara med, skola taga ställning till en slutreglering av folkskollärarnas löner. Jag tror, som jag sagt, att det är klokt att icke på förhand gå med på en del löneförbättringar, som kanske senare kunna bli besvärliga.

Jag vill till slut, herr talman, erinra om, att denna kammares flertal anslöt sig för någon tid sedan till ett uttalande, framkommet på grund av en motion i denna kammare rörande jordbrukets ekonomi. I det uttalandet hette det bl. a., att man hyste den förhoppningen, att en undersökning av ifrågavarande spörsmål åtminstone bör leda till en klarare uppfattning om det ekonomiska sambandet mellan olika näringar och företag. Därigenom kunde man måhända även vinna en vidgad förståelse mellan olika intressegrupper, vilket i sin tur skulle kunna bidraga till att det mål uppnås, för vilket fjolårets riksdag uttalade sig, då den begärde en utredning, avseende åtgärder i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapas för att jordbrukets arbetare må komma i åtnjutande av förbättrade löneförhållanden. Den ärade motionären i frågan tillät sig under debatten i en replik till en av denna kammares ledamöter bl. a. framhålla, att det har varit en tendens i riksdagen att skjuta statstjänstemännen före på löneskalan. Därmed, förmenade han, bidrog riksdagen till att försvåra ställningen för de sämst lottade i samhället att få det en smula bättre.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att de ledamöter av denna kammare, som den gången anslöto sig till detta uttalande, varav jag nyss anfört en del, hava all anledning när det gäller att taga ställning till det föredragna utlåtandet angående provisorisk löneförbättring åt folkskollärarna, att en smula begrunda, vad de den gången anslöto sig till.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det framställda yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr *Björk* i Tryde instämde häruti.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman! Den förste ärade talaren, herr Olsson i Kullenbergstorp, frågade, vad som inträffat, eftersom denna proposition nu framlagts. Och han talade om, att han ville ha ordning och reda i förhållandena; han ville icke ha en punkt behandlad nu och en punkt då, utan han önskade sammanhang i det hela.

Jag skall med anledning av de två synpunkter, som han sålunda framförde, be att i största korthet — jag föreställer mig, att kammaren är tacksam, om debatten hålles så kort som möjligt — få erinra om, att man i riksdagen under en lång följd av år haft denna fråga på tapeten, och att det riksdag efter riksdag i olika formuleringar och på olika sätt framhållits, att en löneregleringen och

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

en löneförbättring för folkskollärarna varit en rättvis och rimlig sak, men att det statsfinansiella läget tyvärr icke kunnat medgiva en sådan löneregleringen. Alltid har det framskymtat detta: vi ha icke råd därtill. Det var en ärad talare i förfjol, som använde uttrycket: så ska vi ha't, men var ska vi ta't. Detta tema har alltså varierat år efter år. Vidare kan man säga, att en olycka för folkskollärarkåren varit, att den är så stor. Det är en så stor grupp, att själva den samlade summan av den förbättring i lönerna, som man tänkt sig, verkat skrämmande. Det ena med det andra har gjort, att frågan uppskjutits.

I år har emellertid å ena sidan framlagts ett förslag om en löneförbättring, som väl ändå måste betraktas vara synnerligen moderat och måttfullt i jämförelse med de ganska stora belopp, som man förut på många håll vinkat med såsom lämpliga, och å andra sidan det ekonomiska läget företett en så stark ljusning, att man verkligen ansett, att här kunnat finnas rum i budgeten för en löneförbättring. Finansministern har också framhållit denna sak. Han har påpekat, såsom nämnes i propositionen, att det har befunnits möjligt och lämpligt att i viss utsträckning tillmötesgå önskemålen om en löneförbättring för vissa lärarekategorier, och att, då medel för ändamålet nu kunde ställas till förfogande inom den förefintliga inkomstramen, det befunnits vara med klok förtänksamhet förenligt att bereda plats härför inom budgetens normala omslutning. Detta är ju egentligen också det rätta svaret på den fråga, som den siste ärade talaren framkastade, varför man nu skulle taga fram saken, ehuru man redan tillsatt en utredning om definitiv löneregleringen. Det finns plats för en tillfällig löneförbättring nu, och det är förenligt med klok förtänksamhet att därtill använda de medel, som äro tillgängliga, då ju riksdagen förut uttalat, att så fort det inträdde en sådan tidpunkt, att man med hänsyn till det statsfinansiella läget inom måttliga gränser kunde tillgodose detta krav, en dylik löneregleringen skulle komma till stånd.

Herr Olsson i Kullenbergstorp nämnde, som sagt, att han icke ville ha en punkt nu och en punkt då, utan att han önskade system i det hela. Ja, nog är det väl ändå så, att så gott som alla andra befattningshavare så småningom fått sina löner reglerade, men denna lärarekår är egentligen den sista återstoden, som icke erhållit löneregleringen. Då är det väl ändå naturligt, att man kan säga: den ligger inom ramen för det hela; för den ena kåren efter den andra ha lönerna reglerats; lärarkåren har fått vänta till sist, därför att den är så talrik och därför att svårigheterna med en löneregleringen därvid varit alltför stora, men nu har det befunnits möjligt att i viss utsträckning tillmötesgå kravet i detta hänseende.

Och när riksdagen nu ställes inför avgörandet, kan det vara anledning för riksdagen att fråga sig, om det varit allvar eller icke allvar förut, då man sagt, att det varit det ekonomiska läget, som hittills hindrat en löneförbättring. Man har alltid skyllt på, att man icke haft råd. Nu har man råd till en löneförbättring enligt detta synnerligen måttfulla förslag. Var det svepskäl förut eller icke svepskäl, var det allvar eller icke allvar? Så måste man fråga sig, och så kommer säkerligen den stora lärarkåren att fråga. Och vidare: har riksdagen samma uppfattning nu som den gång på gång uttalat, att den finner med behovet och rättvisan överensstämmande att lämna en förbättring i lönehänseende åt dessa kategorier av befattningshavare? Nu kan man visserligen säga, som den siste ärade talaren gjorde, att folkskollärarna sitta icke i sjön. Ja, det begreppet är ett rätt vagt begrepp, som inte är så lätt att definiera. Det är ju helt och hållet en omdömesfråga, om en kår har tillräckligt stora löner eller om den bör ha något mera. Men så mycket tror jag, att vi alla kunna vara överens om, att om man jämför lärarekåren med de andra grupper, som i regel bruka jämföras med dem, är denna kår mindre tillgodosedd i löne-

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

hänseende än de andra. Man får också tänka på, att det är dock en icke så obetydlig utbildningstid dessa lärare ha. De komma kanske från fattiga hem, ofta från enkla bondehem; de få leva på skuld under sin utbildningstid och träda icke sällan ut i livet med en skuldbörda av 6,000 à 7,000 kronor, som skall amorteras med en lön som icke är så utomordentligt hög. Här har framhållits, att man måste jämföra deras ställning med jordbrukarnas ställning och att man bör tänka på jordbrukets betryckta läge. Ja, men det är väl ändå en farlig ståndpunkt att vid en löneregleringförr en kår taga hänsyn till om det för tillfället råder en dålig eller en god konjunktur för den ena eller andra näringen. Det är en riskabel synpunkt och en synpunkt, som i regel icke brukar anläggas, då det gäller löneregleringar. Vi få dock betänka, att det här är fråga om en kår, åt vilken vi lämna 90 % av våra barn till fostran. Det är en stor och viktig uppgift dessa lärare ha att fylla och, såsom det nämndes — jag tror det var i fjol — av en ärad medlem av denna kammare, det är av vikt, att de fullgöra sin uppgift utan bitterhet, med glädje och utan suckan. Det är ju visserligen klart, att en sådan synpunkt icke får vara den avgörande, då det gäller en stor löneregleringsfråga, men å andra sidan tror jag, att det är av utomordentlig betydelse för den stora lärarpersonalen, att den verkligen känner, att den har förståelse från riksdagens sida för sin synnerligen viktiga uppgift. Om man här, sedan folkskollärarna år efter år från riksdagens sida fått löfte, att bara det blir så mycket bättre tider i allmänhet sett, att man kan ha råd till en betydande utgiftsökning, skola de erhålla löneförbättring, och sedan nu regeringen ansett sig kunna taga det ekonomiska ansvaret för en dylik löneförbättring, skulle säga: nej, ni behöva icke någon löneförbättring; ni sitta icke i sjön, ni få vänta med den saken — ja, skulle man säga så, då tror jag, att den bitterhet, som talaren nämnde om i fjol, kanske komme att ökas och framträda såsom mera motiverad och mera berättigad.

Jag skulle vilja sluta med en vädjan till kammaren, att den verkligen måtte tillgodose den ifrågavarande lärarkåren och bifalla det utskottsförslag, som här föreligger, varigenom man skulle gå till mötes den önskan, som finnes inom denna kår av åtskilliga tusental personer, denna kår, som år efter år väntat på en förbättring i sina lönevillkor.

Herr talman! Jag ber att få anmoda kammaren att bifalla utskottets förslag.

Herr **Carlström:** Herr talman! Det kan icke hjälpas, att den som sitter i den löneregleringskommitté, som har att syssla med här förevarande lärargruppers definitiva löneregleringen, har ett visst intresse av att åhöra den debatt, som i dag hålles i den föreliggande frågan. Det tycks vara på det sättet, att de båda talare, som här förut gått emot Kungl. Maj:ts förslag, icke lagt upp frågan så, att det här gäller att avgöra, om lärarna skola ha förbättring i sina löneförhållanden eller icke — detta anse de troligen båda vara självfallet efter allt vad som förekommit i riksdagen under de gångna åren — utan om dessa lärargrupper skola ha löneförbättringen *nu* eller om de skola vänta till löneregleringskommittén är färdig med sitt arbete. Det föreföll mig åtminstone av första delen av deras anföranden som om de såge så på saken. Men litet längre fram kommo både herr Olsson i Kullenbergstorp och herr Andersson i Katrineholm in på en viss kritik av lönernas storlek, och man fick nästan en känsla av att de ville göra gällande, att det vore bra som det vore. Det är, som jag nyss sade, givetvis intressant att avlyssna stämningen. Herr Andersson i Katrineholm slutade med att citera riksdagens uttalande i fråga om den motion jag väckt angående utredning av den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi, och han berörde även vad jag

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

i motionen och under debatten framhållit om denna fråga. Och jag tänker mig, att kammarens ledamöter litet var ha den uppfattningen, att jag säkerligen icke i dag kan förorda en tillfällig löneförbättring åt lärarna. Ja, jag skall icke giva några råd vare sig i den ena eller andra riktningen om huru riksdagen bör handla i detta fall. Men då man av mig tycks begära, att jag icke skall kunna vara med på att här gå in för en höjning av lönerna, måste jag dock fastslå ett förhållande, som kanske herrarna icke göra sig så mycket samvete över. Vore det på det sättet, att dessa lärare vore i lönehänseende jämställda med statstjänarna i allmänhet här i landet, skulle det aldrig falla mig in att påstå — även med hänsyn till de löner, som nu utgå — att tiden är sådan, att man bör gå in för en höjning. Men fråga är, om vi icke genom vad vi under föregående åren gjort i löneregleringshänseende överhuvud taget lämnat lärarkåren efter. Om så är förhållandet, kan icke min ställning till lönepolitiken och jordbrukets ekonomi taga sig det uttrycket, att jag säger: nu måste vi då det gäller denna kår rätta till vad vi syndat förut; nu få vi knipa till i stället — det är enda möjligheten. En sådan rättvisa vill jag icke skapa. Skola vi göra rättvisa i detta fall, måste vi göra det över hela linjen och söka bilda oss en uppfattning om, huru dessa kategorier äro ställda i förhållande till andra. Jag kan, som jag nämnde, icke på denna punkt säga, att jag just här skall tillämpa mina teorier på lönepolitikens område, utan jag vill tillämpa den hela vägen utefter.

Hur förhåller det sig i själva verket med folkskollärarnas löner? Ha lärarna det så bra, som man på en del håll påstår? Jag förstår ju, att en folkskollärare som har icke bara sin lärarlön, utan lön även för undervisningen i fortsättningsskola, för slöjd, för klockare- och organisttjänst kan komma upp till ett ganska högt belopp. Jag är icke böjd för att säga, att de som inneha dessa tjänster ha det dåligt ställt — det ha de visst icke. Men då det ju här i landet även finns sådana, som bara ha sin lärarlön på 2,768 kronor jämte bostad och vedbrand, såsom det här talats om, måste jag säga mig, att en sådan lärare är sämre ställd än statstjänstemännen i allmänhet. Om jag t. ex. ser på tjänstemännen inom femtonde lönegraden — där vi inom posten ha postassistenten, inom telegrafverket förrådsbokhållaren, kontorsskrivaren, materialförvaltaren, ritaren, telegrafassistenten, där vi inom statens järnvägar ha kontorsskrivaren, ledningsmästaren, ritaren, stationsskrivaren, vagnmästaren och verkstadsmästaren — så finner jag, att dessa, som i regel icke ha någon egentlig teoretisk underbyggnad, i varje fall kunna komma upp till dessa poster i femtonde lönegraden. Om en sådan befattningshavare är bosatt på en B-ort — en ort alltså som kan sägas vara rena landsbygden — får han i begynnelselön 4,212 kronor och en slutlön av 5,550 kronor. En folkskollärare på samma ort har en kontant begynnelselön av 2,768 kronor, och lägger man därtill ett belopp av 700 kronor för bostad och vedbrand — vilket belopp jag vet är tämligen riktigt beräknat efter de priser som äro gällande ute i bygderna — kommer man upp till en siffra av 3,468 kronor. Hans slutlön är 3,983 kronor jämte bostad och vedbrand. Läraren på den ort, där vagnmästaren eller kontorsskrivaren har sin anställning, har alltså 744 kronor mindre i begynnelselön och 867 kronor mindre i slutlön. Vilja herrarna kanhända påstå, att härvidlag råder jämlikhet? Är man icke skyldig att rätta till en sådan orättvisa? Jag kan icke påstå annat. Sådan är min ställning till denna fråga.

Då jag gick upp i dag i debatten och talade om prästernas löneregleringsfråga, var det just för att fråga herrarna, huru ni därvidlag ha det med er sparsamhet. Här gäller det en löneförbättring av 288 — på A-ort 258 — kronor åt en person som har 2,786 kronors lön. I dag på förmiddagen var det fråga om att ge 1,000 kronor mera åt en som har 4,000 kronor i årlig lön. Då talade icke ens min ärade granne till höger *så* strängt om sparsamheten. Och

en hel del av dem, som nu ställa sig avvisande, gick då in för en höjning av prästernas löner.

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Jag tror i varje fall, att vi skola låta bli att taga folkskollärarnas lönefråga till en politisk lekboll, som vi kasta mellan oss i de politiska striderna, där vi vilja visa varandra, att vi äro duktiga sparsamhetsvänner. Vilja vi vara sparsamhetsvänner, skola vi vara det över hela linjen. När 1928 års lönekommittés arbete slutförts skola herrarna nog få tillfälle genomföra sparsamheten, och då skall jag möta herr Andersson i Katrineholm och de andra, som vilja vara sparsamma i fråga om lönerna.

Efter vad jag sagt torde det vara uppenbart, att jag icke kan annat än rösta för utskottets förslag. Min lantmannakamrat i löneregleringskommittén, herr Tjällgren, och jag ha redan i det uttalande, som från Kungl. Maj:ts sida begärts angående huruvida de föreslagna lönebeloppens beviljande föregrepe kommitténs arbete, framhållit, att vi fastän »med tvekan» gingo med på att här icke vore ett föregripande. Förhållandet vore ett annat då det gällde andra lärarkategorier. Vi ha sålunda sagt, att vi icke anse dessa summor sådana, att de kunna föregripa vårt arbete.

Jag vill sluta med att framhålla vad jag redan förut sagt, att jag vill icke påverka någon genom mitt anförande. Jag har endast velat yttra mig för att man skall förstå min ställning i denna sak. Och jag vill säga, att jag är icke säker på, att lärarna äro glada åt Kungl. Maj:ts förslag, och icke heller vill jag uttala mig om, huruvida det är lyckligt eller olyckligt, att det kommit fram. Men om riksdagen även i år, då Kungl. Maj:t framlagt proposition — och då alltså, som någon torde vilja uttrycka det, olyckan är skedd — säger nej, komma lärarna att uppfatta det som ett slag i ansiktet. Det är detta, som jag icke vill vara med om, och det är därför jag för min del kommer att rösta för utskottets hemställan vid denna punkt.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Jag skall gärna medgiva, att det föreliggande förslaget är ganska måttfullt, om man jämför det med det förslag, som lärarlönekommittén framlade år 1923. Jag skall också erkänna, att det är måtfullt även i jämförelse med de positiva förslag, som i riksdagen flera år i rad kommit fram och föranlett riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära löneförbättring åt folkskollärarna. Att jag emellertid ställt mig på avslagslinjen, beror på — och detta skäl har jag tidigare, när denna fråga behandlats i kammaren, anfört — att jag anser, att man får lov att vara försiktig, då det gäller en löneregleringen av så stor omfattning som den föreliggande. Vi ha erfarenhet av vad 1919 års stora omfattande löneregleringen för kommunikationsverkens tjänstemän inneburit. Jag tror, att om vi skulle försöka överblicka de ekonomiska konsekvenserna och draga en slutsats av vad en löneregleringen av den arten medfört, skulle vi komma till ett ganska uppseendeväckande resultat.

Det har gjorts det påståendet, att folkskollärarna skulle vara i särskilt hög grad missgynnade, och att det därför skulle vara en gärd av rättvisa att nu giva dem en löneförbättring. Man har t. o. m. gått så långt, att i en morgontidning i dag i en ledare gjorts gällande, att motståndet mot löneförbättringen åt folkskollärarna skulle visa på att man såge för småsnålt på förhållandena och främjade en utveckling i vårt land liknande den, som för närvarande råder i vårt grannland Finland, där denna fråga sedan ett par år tillbaka stått i brännpunkten. Dessa påståenden äro oerhört överdrivna. Vill man göra en rättvis jämförelse mellan löneförhållandena i vårt land och Finland, skall man finna, att vår lönestandard dessbättre för alla grupper av tjänstemän står avsevärt över den i Finland, och att vi i detta avseende sålunda kunna skatta oss synnerligen lyckliga.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Jag tror därför icke, att det är berättigat att påstå, att folkskollärarnas löner äro så orättvist låga, att en omedelbar löneförbättring är av behovet påkallad. I den utredning, som framlades år 1923, har man enligt min mening förbisett åtskilliga väsentliga synpunkter, som man bort taga hänsyn till, då det gäller att bedöma folkskollärarnas verkliga löneläge. Sålunda har man icke tagit hänsyn till, *att* de åtnjuta ganska betydande naturaförmåner, *att* de ha en jämförelsevis kort tjänstgöringstid — de ha 8 månaders tjänstgöring och de ha tillfälle att under den övriga delen av året erhålla åtskilliga bifördjänster, såsom t. ex. för undervisning i fortsättningsskola — *att* de ha ordnade pensionsförhållanden — något som icke de grupper av befattningshavare ha, som vi behandlade i förmiddags — *att* de slutligen ha tidig pensionsålder och alltså rätt trygga förhållanden på ålderdomen. Allt detta gör, att när man bedömer denna fråga, man icke kan, om man bedömer den rätt, komma till det resultatet, att folkskollärarna i lönehänseende äro så missgynnade, att det är oundgängligen nödvändigt att nu genomföra en löneförbättring för dem.

När det gäller en lönereglering, får man nog även i ganska hög grad rätta sig efter det ekonomiska läget ute i landet. Jag har den uppfattningen, att det skulle vara orimligt att söka driva upp en lönestandard till en hög nivå, därest icke de ekonomiska förhållandena och näringslivet i dess helhet ha någorlunda gynnsamma konjunkturer och förutsättningar. Det ena måste stå i förhållande till det andra. Och den lönestandard våra statliga befattningshavare uppnått här i landet är sannerligen uppe vid en sådan nivå, att dessa säkerligen ha en förhållandevis gynnsam ställning i inkomstavseende. Detta gör, tror jag, att man icke bör gå in för en utökning av statens samlade löneutgifter utan vi borde i stället försöka hålla dem åtminstone inom den nuvarande ramen och kanhända t. o. m. något begränsa dessa utgifter.

Den nu föreslagna ganska obetydliga löneförbättringen innebär dock en årlig merutgift, som allt framgent skulle utgå, motsvarande ungefär 5 à 6 enheter i inkomstskatten. Sedan dessa lönekrav blivit tillfredsställda, komme givetvis, som alltid, att väckas nya krav — från andra grupper av befattningshavare. Det är ju nödvändigt, att då riksdagen behandlar spörsmål sådana som dessa, man försöker giva varje grupp och varje del av tjänstemannakåren full och obetingad rättvisa, men det gäller också, att man icke alltför mycket släpper efter. Man får icke alltid ge efter för de krav på högre lön, som ständigt framkomma från löntagarna. Man måste hålla igen, och det är riksdagens skyldighet att i sådana fall se till, att icke statens löneutgifter svälla ut över skäliga gränser.

När folkskollärarna kanske nu eller i framtiden skola få sin lönereglering genomförd, torde man även böra taga under övervägande, huruvida man icke med folkskollärartjänsten bör sammanknyta skyldigheten att undervisa i fortsättningsskolan, och man bör då också rätt uppskatta i penningvärde de naturaförmåner, som tillkomma folkskollärarna. Endast därigenom kan man få dem insatta på den plats, som rättvisligen tillkommer dem i löneskalan.

Av dessa skäl har jag icke ansett mig kunna gå med på det föreliggande förslaget angående tillfällig löneförbättring åt folkskollärarna, och då jag alltså i år liksom tidigare ställer mig på avslagslinjen, ber jag, herr talman, att få biträda avslagsyrkandet.

Med herr Anderson i Storegården förenade sig herrar *Johansson* i Väby, *Bengtsson* i Kullen och *Persson* i Fritorp.

Herr **Petersson** i Lerbäcksbyn: Herr talman! Då jag kommer att rösta med utskottet i denna fråga, ber jag att i allra största korthet få motivera detta mitt votum.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

I likhet med herr andre vice talmannen anser jag mig först och främst skyldig fästa avseende vid det förhållandet, att riksdagen vid upprepade tillfällen har erkänt rättmätigheten i de framställda anspråken på löneförbättring för lärarkåren, ehuru det statsfinansiella läget icke ansetts medgiva infriandet av de gjorda utfästelserna. När nu det statsfinansiella läget syntes medgiva, att saken kunde ordnas utan att medföra någon ytterligare skattebelastning, ja, att en tillfällig löneförbättring kunde genomföras samtidigt med betydande lättnader både i den direkta och indirekta beskattningen, så tycker jag, liksom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att klok förtänksamhet bjöd, att man icke längre än nödvändigt borde uppskjuta att tillgodose ett utgiftsändamål, som riksdagen väl ändå icke lär kunna underlåta att förr eller senare tillgodose.

Naturligtvis förbiser jag ingalunda, att de statsfinansiella förutsättningarna för denna tillfälliga löneförbättring efter statsverkspropositionens uppgörande undergått vissa förändringar. Men vi känna också anledningen härtill, och så gör även den svenska allmänheten. För min del kan jag icke finna med rättvisa och billighet förenligt att låta lärarna umgälla vad andra ha vållat.

Den för mig ytterst avgörande synpunkten på denna fråga är, att de som äro satta att handha våra barns uppfostran fylla en så utomordentligt viktig funktion i samhället, att detta berättigar dem till skälig lön för deras arbete. Detta är anledningen till att jag biträder Kungl. Maj:ts av utskottet förordade förslag, till vilket jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta yttrande instämde herrar *Björkman*, *Laurén*, *Lilliecreutz*, *Björck* i Kristianstad, *Ljung*, *Anderson* i Linköping, *Lundquist* i Rotebro, *Sandwall*, *Nordkvist*, *Leffler*, *Alströmer*, *Gustafson* i Kasenberg, *Hedlund* i Östersund, *Pehrsson* i Göteborg och *Järte*.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Då jag begärt ordet, skall jag be att få säga några ord, ehuru jag annars skulle ha kunnat nöja mig med att instämma i det anförande, som hölls av herr Petersson i Lerbäcksbyn.

För min del har jag alltid beklagat den starka motsättning och den missstämning, som råder mellan allmänheten och våra folkskolor, vilket allt orsakats mindre av lärarna än av den okloka forcering av skolväsendets reformering, skolbyggnaders uppförande etc., som påtvingats befolkningen av ledningen för folkskoleväsendet.

Emellertid är för mig avgörande, när jag tager ståndpunkt till denna fråga, att våra lärare och lärarinnor ha att fylla en synnerligen viktig funktion i samhället och ha att handleda vår ungdom under en betydelsefull period av dess utveckling. Det har därför synts mig nödvändigt, att man ställer det så för dem, att de kunna arbeta under någorlunda lugna och trygga förhållanden och även under tillfredsställande omständigheter i ekonomiskt hänseende.

Detta är, som sagt, den avgörande synpunkten för mig vid mitt ställningstagande till denna sak, och det är ett av skälen till att jag för min del kommer att giva min röst för utskottets förslag.

Herr **Wigforss**: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga ett par ord, som visa, att även inom det parti jag tillhör finnas såsom inom andra partier delade meningar i denna fråga. Jag har anslutit mig till majoriteten av statsutskottet, och jag har gjort det därför, att jag icke kan komma ifrån, att det i längden är omöjligt att icke också för denna grupp av statens och kommunernas tjänare åstadkomma en sådan löneregler ing, som redan skett för de allra flesta andra befattningshavare.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Gentemot herr Anderssons i Katrineholm resonemang, att det är oriktigt att, då frågan om definitiv löneregleringen för folkskollärarna ligger under utredning, redan nu vidtaga en tillfällig löneförbättring, tror jag, att man kan invända, att om det vore på det sättet, att de förhoppningar infriades, som en gång uttryckts om att den kommitté, som nu är tillsatt, skall bli färdig så tidigt, att en verklig löneregleringen skulle kunna ske nästa år, hade kammaren all anledning att uppskjuta saken. Men ingen, som känner till våra svenska kommittéers sätt att arbeta, kan tro, att denna kommitté skall bli färdig i år. Även om den skulle bli färdig nästa år, är det ganska osannolikt, att ett förslag skulle kunna framläggas för 1931 års riksdag. Man kan nog ganska lugnt våga det påståendet, att icke förrän till 1932 års riksdag komma alla de mycket invecklade frågor, som äro förbundna med dyrtidstilläggens avveckling, att få sin lösning i riksdagen. Är det alltså på det sättet, att man här får tänka sig en väntan av åtminstone tre år framåt i tiden, kan man icke mot förslaget om tillfällig löneförbättring anföra, att man väl kan vänta ett enda år.

Jag skall icke närmare ingå på själva frågan och upprepa vad som här från olika sidor redan framhållits. Jag vill bara erinra kammaren om ett faktum, som kanske icke ännu i kväll påpekats, nämligen att när vi under de sista åren i riksdagen ha diskuterat lärarnas lönefråga, har detta skett i skuggan av den lönekommitté, som lade fram ett förslag, vilket hotade riksdagen med utgiftssummor på 30 à 40 miljoner kronor. Även de, som vilja i största möjliga utsträckning spara på statens utgifter, böra kunna vara tillfredsställda med den verkliga nedskärning av dessa hotande utgifter, som genom det nu framlagda förslaget kommer till synes. Jag tror verkligen, att förslaget innebär det billigaste sätt, på vilket de svenska statsmakterna kunna tänkas komma undan denna fråga, som förr eller senare ändå måste finna sin lösning.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Med herr Wigforss förenade sig herrar *Bengtsson* i Norup, *Borggren* och *Jansson* i Falun.

Hans excellens herr statsministern **Lindman:** Herr talman! Jag förstår visserligen, att man från en del håll gör ett visst motstånd i en fråga som denna. Det beror, så vitt jag kan förstå, därpå, att förhållandena äro olika och ses väsentligt olika i skilda delar av landet. Och jag begriper också den synpunkt, som framkommer, när man jämför förhållandena i detta hänseende med de svårigheter, som vissa grenar av näringslivet ha att kämpa med, såsom t. ex. jordbruket, där, såsom vi alla veta, svårigheterna äro betydande. Detta borde göra, att vi samfällt sökte förbättra dessa förhållanden, i den mån det vore möjligt. Och att det är önskvärt att få dem bättre, vill åtminstone icke jag för min del bestrida; det är en önskvärd och riktig sak.

Men när man bedömer frågan om folkskollärarnas lönetillägg får man dock tänka på, att lönetillägget — som ju är ganska ringa för varje skollärare i och för sig — skulle komma att helt och hållet utgå av statsmedel. Det komme ju icke till någon del att utgå genom den kommunala beskattningen utan av statsmedel. När nu inkomsterna möjliggjort, att man kunnat komma med ett förslag sådant som detta, får man tänka på, att dessa ökade inkomster härröra från många olika håll och icke bara från jordbruket. Det är en mängd olika inkomstkällor, som bidragit till att det varit möjligt framlägga förslaget nu.

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Jag skall icke upptaga tiden länge, herr talman, men jag skulle vilja ganska starkt betona till sist, att då man har debatterat och diskuterat denna fråga vid olika tillfällen i riksdagen, har det uttalats sympatier för den, och vi ha ju en riksdagsskrivelse med begäran om att snarast möjligt få ett förslag till löneregler för folkskollärarna. Det förslaget har nu kommit. Och jag skulle blott, herr talman, vilja tillägga det, att om man skulle avslå detta förslag, något som jag hoppas att kammaren icke gör — första kammaren har redan bifallit det — men om man skulle avslå det, så är det blott en tidsfråga, när det kommer åter. Ty det finnes väl icke någon, som kan tro, att icke ett förslag i denna riktning förr eller senare kommer fram, och jag skulle vilja säga snarare förr än senare. Det lär icke dröja länge, förrän ett sådant förslag kommer fram. När man kan göra det i år, kan riksdagen infria vad riksdagen skrev i fjol, och den omständigheten, att lönekommittén sitter med sitt arbete, bör väl icke i detta fall liksom vid tidigare tillfällen utgöra något direkt hinder, då lönekommitténs ordförande förklarat, att det för dess del icke behöver tänkas vara något hinder för att göra en löneregler av de ganska blygsamma dimensioner, som det här är fråga om. Och tänker man på framtida löneregleringar för andra statstjänare, så synes mig verkligen, att andra kammaren borde behjärta och bifalla vad av utskottet föreslagits.

Herr **Västberg:** Herr talman! Jag skall be att först få framföra min personliga högaktning till regeringen för att den har framlagt proposition i detta ärende, även om förslaget är så blygsamt, som det överhuvud taget kan vara. Samtidigt vill jag uttala en stilla undran över de ledamöter i kammaren, som tyckas ha vaknat något sent, då det är fråga om att sätta stopp för de löneregleringar, som här ha skett under de sista åren. Det är dock bekant, att en hel del opponenter mot det föreliggande förslaget, som nu givit till känna så mycket indignation mot förslaget, tidigare medverkat till en mycket väsentlig löneregler för grupper inom statens olika verk, som haft ett betydligt bättre ekonomiskt läge än den kår det nu är fråga om. Jag förstår icke konsekvensen i ett sådant ställningstagande, att folkskollärarkåren, bara därför att den är så stor, skall bli ekonomiskt lidande, att den icke bara blir den kår, som sist får sin lönefråga reglerad, utan att man också skall köra fram ett ytterligare svepskäl, att de skola få vidkännas i förhållande till andra lägre löner, till dess att man får se resultatet av en igångsatt större utredning på bordet inom några år framåt i tiden. Det kan jag icke inse, att det är förenligt med billighet och rättvisa, och det är delvis för att ge uttryck åt detta, som jag begärt ordet.

Jag har annars samma uppfattning, som deklarerats från olika håll i kammaren, att den undersökning, som blir verkställd, måste avse icke bara att söka få en riktig avvägning mellan de olika statstjänargrupperna utan dessutom att överväga frågan, om den nuvarande byråkratiska apparaten är för dyrbar i förhållande till andra samhällsgruppers intressen, i förhållande till hela samhällets ekonomi. Men jag måste ändå säga, att när riksdagen begärt en snar lösning av även lärarkårens lönefråga, så måsta man fråga, om icke riksdagen vet vad den vill, när ett förslag här föreligger av denna blygsamma karaktär, om man skjuter undan det i avvaktan på en kommande allmän löneregler. Ett sådant sätt att behandla lärarkåren måste utlösa en fråga, om icke riksdagen här uppträder såsom löftesbrytare den ena gången efter den andra och leker kurragömma med lärarkåren, när man varit med om senast i dag att ge även prästerna vad dem tillkommer. Men nu vill man icke ge folkskollärarna vad dem tillkommer, bara för att denna lärarkår är så stor. Det bör icke ges

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

rättvisa bara åt landshövdingar, professorer och andra tjänstemän, utan även åt den stora lärarkår i vårt land, som har ansvaret för våra barns uppfostran.

Herr **Edberg:** Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr statsrådets uttalande. Herr statsrådet säger, att riksdagen år efter år skrivit om utredning angående lönereglering åt lärarna. Jag vill säga, att det antagligen är en ganska stark minoritet, som icke varit med om denna skrivelse. Jag vill också erinra om att det skett nyval sedan i fjol och att det är många nya riksdagsmän här i kammaren, och bland dem är jag, jag har icke varit med om något skrivelseförslag. Jag är således icke ansvarig för vad andra beslutat, och jag är icke heller beredd på att nu tillstyrka Kungl. Maj:ts och utskottets förslag angående löneförbättring för lärarna.

Herr statsrådet yttrade, att om man jämför lärarkåren med andra tjänstemannakårer, så är en löneförbättring för lärarna rättvis. Ja, det är ett gammalt ordspråk, som säger, att »arbetaren är sin lön värd». Men jag skulle tro, att man får taga fasta på att det är skillnad mellan arbete och arbete. Det är så, att det finnes vissa statens tjänstemän i vårt land, som ha en hel del mera krävande arbete, än lärarna ha. Det förundrar mig, att herr Lagerkwist på norrlandsbänken kunnat väcka en motion om höjning åt ordinarie lärare med 500 kr. Vi skola bara tänka på, hur en del järnvägstjänstemän har det. Det är så, att vissa veckor har han nattskift och får vara uppe på nätterna och arbeta. Det är väl så, att en järnvägstjänsteman får sköta växlar på en bangård, får vara ute i ur och skur, vare sig det är 40 grader varmt eller 40 grader kallt, och i bland t. o. m. riskerar livet, ty det se vi att en och annan järnvägstjänsteman fått göra vid växling. Likaså är det med lokomotivförarna och lokomotiveldarna. De få stiga upp på loket och köra långa vägar, och de bli i bland väckta på natten med order, att inom en viss tid skall loket vara eldat och på minuten skall lokföraren köra loket dit och dit. Det blir skillnad på arbete mot läraren, som har bestämda arbetstider. Han börjar i regel klockan 9 och slutar sitt arbete klockan 3. Det är icke likställt arbete härvidlag. Det har förut också framhållits här i kammaren, att t. ex. en lärare har ledigt tre månader under sommaren under den bästa tiden, då en annan tjänsteman måste arbeta fullt, och har en månad som permissionstid. Och hur är det icke under julmånaderna, då har post-, järnvägs- och telegraftjänstemännen permissionsförbud, och få arbeta mycket mera än på andra tider. Då ha lärarna ledigt.

Jag kan icke alls dela länskamraten herr Västbergs uppfattning i det fallet, att Kungl. Maj:ts förslag är blygsamt tilltaget, och jag tillhör dem, som anse, att betalning skall ges allt efter det arbete, som utföres. Jämför man det arbete, som läraren utför, med det arbete, som en del andra statens tjänstemän utföra, så kan jag icke vara med om utskottets förslag, utan jag ber, herr talman, att få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att tillkännagiva skäl för den ståndpunkt, som jag och mina kolleger i den kommunistiska gruppen komma att intaga i denna fråga.

Beträffande det förslag, som föreligger till reglering av lönerna för lärarna, där det är fråga om att åstadkomma en provisorisk förbättring för dem, håller jag före, att om en sådan skall åstadkommas, måste det finnas sådana skäl, att man har anledning säga, att löneläget för dem är sådant, att nöden tvingar fram en förbättring av lönerna redan nu. Man har icke möjlighet att säga, att det ligger till så för de grupper, som det är fråga om. Och skulle det ligga till

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.

så, borde icke förslaget vara sådant som det föreliggande, där man icke ger det högsta beloppet åt dem, som lida den största nöden och alltså ha den lägsta avlöningen. Utan det är snarast tvärtom. Jag kan inte ansluta mig till de principer i fråga om fördelningen av den tillfälliga löneförbättringen, som det är fråga om, och det är ett skäl, varför jag ställer mig ytterst tveksam.

När det gäller åstadkommande av förbättring av löner åt statstjänare i allmänhet, ber jag få understryka, att jag icke delar herr Olssons i Kullenbergstorp uppfattning och deras, som tillkännagivit samma mening beträffande statstjänarnas löner, som han. Men då det framställts anspråk på förbättring av lönerna för de befattningshavare i statstjänst, som ostridigt äro sämre avlönade än lärarpersonalen är — jag vet exempel, då man begärt 100 kronors höjning till befattningshavare, som inklusive naturaförmåner ha 1,500 kronor om året, men riksdagen har avvisat det — när riksdagen avvisar så billiga anspråk, så förefaller det mig egendomligt, att man nu, då det kan räknas med att en löneregleringen skall genomföras för samtliga statstjänare inom den närmaste tiden, skall gå in för frågan i år och göra den löneregleringen, som regeringen har föreslagit. För mig luktar det en smula politiskt schackdrag, när regeringen kommer med det förslaget. Jag har icke någon anledning att klaga över detta schackdrag, ty det drabbar egentligen denna regerings föregångare, som icke kommit med frågan om löneregleringen tidigare. Men det är därför som de både lönetekniskt och politiskt få svara för saken. Jag har bara velat tillkännagiva, att det verkar, som om frågan till betydande del vore en följd av denna utgångspunkt.

När det gällde en förbättring av löneställningen för statens befattningshavare i allmänhet, hade vi kommunister väckt en motion i detta ämne, och när denna motion för övrigt tillsammans med en socialdemokratisk sådan, där man yrkat ett mindre belopp, behandlades i kammaren, sade herr Anderson i Råstock bland annat följande: »I sak ber jag få säga, att om det gällt ett enskilt område — jag kan exempelvis tänka mig en enskild järnväg — där man gått in med framställningar från organisationerna, och detta lett till det resultatet, att man fått en förhandlingskommitté till stånd, så skulle alla, och även vi själva, betrakta oss som mer eller mindre enfaldiga, om vi i en sådan situation skulle gå och begära av vår arbetsgivare, att han skulle ge oss en löneförhöjning under tiden, medan man utredde det ursprungliga kravet.» Det var herr Andersons i Råstock uppfattning, när det gällde statens befattningshavare i allmänhet. Herr Anderson i Råstock har icke yttrat sig i denna debatt, men jag förutsätter, att han har samma uppfattning i dag, som han hade i mitten av mars månad, och alltså att man skall låta utredningen gå på det sättet, att man kan behandla lärarna tillsammans med andra befattningshavare i statstjänst och få de olika gruppernas lönebelopp avvägda i förhållande till varandra.

Jag skall icke närmare inlåta mig på den uppfattning, herr Andersson i Katrineholm tillkännagav i fråga om lönernas storlek. Jag lämnar den frågan för mitt vidkommande fullkomligt öppen, till dess att förslag om löneregleringen föreligger. Men jag håller före, att ett sådant löneläge existerar icke för lärarkåren, att man har anledning att något år, innan man tar ställning till hela frågan, fatta ståndpunkt på det sättet, att man giver den största förhöjningen åt dem, som ha de största lönerna förut.

Herr Wigforss förklarade, att vi icke kunna räkna med att ett förslag till löneregleringen kommer fram till nästa års riksdag, och han räknade med att man skulle få hålla på ända till 1932, innan man kunde räkna med att detta förslag kommer fram. Nog är det känt, att kommittéerna här i landet inte arbeta så hastigt — jag vet inte, om det är bättre på andra håll, men här i vårt land går det inte så fort — men att man skulle hålla på så länge, att frågan icke kunde

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

föreligga förrän till 1932 års riksdag, tror jag är sådana spådomar, som väl närmast få betecknas såsom argument för den ståndpunkt, herr Wigforss intar i den fråga som föreligger. Men det är icke omöjligt för den kommitté, som tillsattes föregående år, att arbeta så, att förslag till och med kan föreligga till 1930 års riksdag. Och i det sammanhanget ber jag i den utsträckning jag representerar statstjänarna — och jag kan tillägga, att statstjänarnas centralorganisation, som omsluter 19,000 medlemmar, som äro berörda av den reglering som komma skall, givit uttryck åt en liknande uppfattning — få uttala den önskan, att förslag skall föreläggas till 1930 års riksdag. Deras önskan är icke avgörande, men å deras vägnar riktar jag en hemställan till regeringen att om möjligt ordna så, att förslag i frågan lägges fram till 1930 års riksdag. Då jag förutsätter, att detta är möjligt, finner jag icke några skäl tala för att man går in för ett avgörande i den riktning, som regeringen och statsutskottet föreslagit.

Herr Carlström talade om lärare med en lön av 2,768 kronor jämte fri bostad å B-ort och jämförde dem med statstjänaregrupper, som befinna sig långt uppe på löneskalan. Herr Carlström sitter ju med i lönekommittén, något som han också tillkännagav, och jag förmodar, att herr Carlström har kännedom om att det finnes befattningshavare i statstjänst, som stå längre ned på löneskalan än t. ex. kontorsskrivare, postassistenter m. fl. Är det fråga om att tala om nödläge, så skall man göra jämförelse så lågt ned på löneskalan, som vi ha befattningshavare, och se efter vad de ha att leva av. Det är icke fråga om olika värdesättning av arbetet, utan det är fråga om att de skola ha tillräckligt att leva av. Det är det, som får utgöra utgångspunkten, då det gäller att taga ställning till en fråga som denna.

I vetskap om att det finnes många befattningshavare, vilkas framställningar om löneförbättring avvisats av riksdagen, och i vetskap om att ett skjutande på denna fråga skall befordra, att det hastigare lägges fram förslag för riksdagen om löneförbättring för statstjänarna i allmänhet, ansluter jag mig till det avslagsyrkande, som här har framställts.

Herr **Osberg:** Herr talman! Den närmaste anledningen till att jag begärde ordet var för att erinra om en synpunkt, som jag tillät mig att vid fjolårets riksdag framhålla, nämligen den att om man vill slippa ifrån den motsättning, som på vissa trakter är rådande mellan lärarkrafterna och församlingarna, vore lämpligt borteliminera naturaförmånerna. Det vore väl för både kommunerna och lärarepersonalen, om man kunde åstadkomma detta. Jag anser mig böra särskilt påpeka detta nu, alldenstund en lönekommitté för närvarande är i verksamhet för framläggande av förslag till lönereglering för vissa statens befattningshavare, och det synes mig vara lämpligt att lägga denna kommitté på hjärtat att taga i övervägande, om ej detta är den lämpligaste utvägen att få någon ordning och reda på här ifrågavarande område.

Jag tror även, att riksdagen skulle varit den sittande regeringen tacksam, om den vid framläggandet av förslaget om extra lönetillägg till lärarna framkommit även med förslag om att få en reglering till stånd beträffande skoldistrikten. Det är en massa lärare, som icke på långa vägar ha den sysselsättning de borde ha. Jag känner flera kommuner, där de ha alldeles för stor lärarepersonal och alldeles för många skolhus, beroende på att det är spridd terräng och stora vidder med gles befolkning. Om man kunde i större utsträckning använda sig av skolskjutsar, skulle vi spara i detta land miljoner kronor. Jag skall bara taga ett exempel på en kommun, som ligger nära där jag bor. Invånarantalet är cirka 500 personer. Den har hittills haft en folkskola och en småskola, som legat i centrum av kommunen. Kommunen är endast en mil i

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

längd och varierar mellan 3 och 5 kilometer i bredd. Folkskolan har en försvarlig lokal, men småskolan har varit inrymd i en av kommunen förhyrd lokal. Folkskoleinspektören kom och gjorde anmärkning och föreslog, att det måste byggas nytt skolhus. Församlingen kunde icke enas om var det skulle ligga. Det påstods, att barnen skulle få för långt att gå från de yttre delarna till centrum. Resultatet blev att det byggdes två småskolehus, som ligga cirka 2 km. på ömse sidor om folkskolans lokal. Dessa hus kostade församlingen 26,000 kronor. Kommunen måste nu ha två lärarinnor, en för varje skola. Det visade sig, när man byggt dessa skolor, att den ena lärarinnan haft fyra à fem barn barn och den andra fem à åtta, varierande under olika tider. Detta är ett slöseri, som icke borde få förekomma, detta är icke ett enstaka exempel, utan det finns många liknande fall, där en kommun har att avlöna lärare samt hålla byggnader och bostäder och uppvärma dessa för att bereda undervisning åt ett fåtal barn. Vi måste ovillkorligen gå in för en reglering och centralisering av våra folk- och småskolor oberoende av kommungränser; detta är en lätt sak enligt mitt förmenande med de kommunikationsmedel vi nu förfoga över. Vi kunna få bättre skoltyper, lärarekrafterna bliva utnyttjade och då kan man även betala ordentliga löner.

Det är en annan sak, som jag skulle vilja säga till herr ecklesiastikministern. när han här åberopar, att det finansiella läget nu är sådant, att det icke finns någon anledning att uppskjuta denna extra löneregleringen för lärarna. Jag tycker, att herr statsrådet borde ha kommit med någon annan framställning om orsaken till att detta förslag framlagts. Herr statsministern var även inne på samma sak. Han erkände visserligen, att det på landsbygden rådde tryckta förhållanden, men han sade, att det är ju icke enbart lantmännen, som få släppa till det belopp, som skall utgå för de ökade lärarlönerna. Ja, man må resonera hur man vill, men det är i alla fall så, att det är ändå det produktiva folket, som får släppa till medlen, om icke genom direkta så genom indirekta skatter. Det är det arbetande folket, som får skjuta till det belopp, som sedan skall delas ut.

Jag har för min del ingenting emot att i det läge, som frågan kommit, gå med på utskottets förslag, men man skall icke tala så vackert om det finansiella läget, ty om herr ecklesiastikministern vill göra sig mödan att resa ut i bygderna, tror jag han icke längre skall se läget så ljust, som man gör här i centrum, där man genom att taga med i räkningen alla möjliga tullinkomster o. dyl. kan få några miljoner över.

Att herr Petersson i Lerbäcksbyn kan slå på samma strängar är mera förvånansvärt. Han är ju dock ute i bygderna ibland och ser, hur det ligger till. Jag får lov att säga i likhet med herr Carlström, att det kommer snart en tid, då det får bli en allmän löneregleringen, och den måste, mina herrar, taga sig uttryck i sänkande över hela linjen, så att icke bara vissa kategorier få det bra, på de andras bekostnad. Skall det fortgå med denna uppskruvning av lönekurvan undan för undan, så skapar man en klyfta mellan det kroppsarbetande folket och de andra, som till sist kommer att bli så stor, att man icke kan finna varandra.

Det vore mycket mera att säga i denna fråga, men jag skall icke längre uppehålla kammaren utan yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Hans excellens statsministern erinrade om att riksdagen ju hade skrivit om denna fråga. Den föregående regeringen har också svarat på denna skrivelse genom att tillsätta den stora löneregleringskommittén, som även fått taga hand om detta ärende. Jag kan icke förstå annat, än att det är ett svar på vad riksdagen skrivit.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Till lektor Wigforss skall jag be att få säga, att hans resonemang var synnerligen märkvärdigt. Han sade, att den förra lärarlönekommittén kom till en kolossal summa, något över 40 miljoner kronor, men här var det fråga om en sådan obetydlighet, att det säkerligen var det billigaste man kunde tänka sig att komma undan med. Anser då herr Wigforss, att vad som nu har föreslagits av Kungl. Maj:t är detsamma som en definitiv löneregleringen? Så resonerade han i varje fall. Eljest kan jag icke förstå, vad de sakerna hade med varandra att göra, ty hur den definitiva löneregleringen kommer att se ut, det vet varken herr Wigforss eller jag.

Min ståndpunkt till den föreliggande frågan var, att när regeringen har svarat på riksdagens skrivelse genom att tillsätta löneregleringskommittén, och när jag icke har kunnat finna, att det föreligger ett nödläge, är det icke berättigat att nu skrida till extraordinära åtgärder av samma slag, som vidtogos under kristiden. Sedan yttrade jag mig något om vissa andra detaljer för att visa, hur kinkigt det är att avgöra saken på förhand, innan man klarat upp detaljerna och avgjort hur långt man kan gå utan att föregripa den verkliga löneregleringen. Herrarna ha icke alls vederlagt vad jag sade, utan ni ha endast viftat hän med att riksdagen har skrivit så mycket, och att den begärda förhöjningen icke är för stor o. dyl. Det inlåter jag mig icke på, om det är för mycket eller för litet. Jag vill bara ha en plan för det hela, och den hoppas jag, att jag skall få, när den nu tillsatta löneregleringskommittén har blivit färdig med sitt arbete.

På denna grund ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga debatten. Jag skall först be att få taga fasta på herr Edbergs värdesättning av järnvägstjänstemännen. Det kanske kommer en dag, då jag kommer att kräva, att den växel, som utställdes därvidlag, om också icke så direkt, i alla fall blir presenterad för inlösen.

Sedan skall jag be att få vända mig till min namne på stockholmsbänken, som ju sin vana trogen icke kunde underlåta att vända sig direkt till mig och så att säga provocera fram mig här i talarstolen. Han citerade ett yttrande, som jag hade fällt vid ett tidigare tillfälle i år. Jag är beredd att upprepa vad jag då sade, om det gällde en sak, som hade samma förutsättningar som den då förevarande. Det förhåller sig på det sättet, herr Andersson i Stockholm, att den sista regleringen för lärarpersonalen ägde rum år 1918, baserad på ungefär 1913 års priser. Vi veta också, att den värsta prisstegringen kom under senare delen av år 1917 samt under år 1918 och 1919. Därifrån går jag sedan över till åren 1920 och 1921, då den stora löneregleringen ägde rum. Jag tror, att till och med herr Andersson i Stockholm skall få lov att erkänna, att det är skillnad på läget för de grupper, som fått sina löner reglerade efter 1913 års priser år 1918, och de grupper, som fått sina löner reglerade åren 1920 och 1921 efter priser, som erhållits genom att lägga på 2 procent om året fram till detta datum. Så ligger det till i verkligheten.

Sedan, herr talman, är det en liten sak till, som jag skulle vilja säga till herr Andersson i Stockholm, och jag tror, att min andre namne i Katrineholm, kan få vara med i samma svep. Särskilt herr Andersson i Stockholm brukar ju tala om ute i de olika avkrokarna i landet, att han och hans parti arbetar för att arbetare och bönder skola få det bra. I detta sammanhang kan jag icke låta bli att påpeka, att de allra flesta av lärarna höra hemma i arbetar- och småbondehem. Det anser jag för min del vara en lycka, ty den lärarpersonal, som skall undervisa folkets barn, vill jag icke ha från överklassen, utan dessa lärare skola vara uppvuxna ur småfolkets miljö, varigenom de också

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

ha de största förutsättningarna för att på ett riktigt sätt kunna undervisa småfolkets barn. Jag tror, att det är rikigt. När jag därtill lägger, att den vanliga historien för en nybliven lärare, kommen ur arbetar- eller småbondehem, är att han har 8,000 à 10,000 kronors skuld, som han skall börja betala av, då vågar jag säga, att ställningen för honom är allt annat än lysande.

Eftersom jag har den uppfattningen, herr talman, att det framlagda förslaget är rättvist och av behovet påkallat och att den nu sittande löneregleringskommittén på grund av den stora omfattning, dess arbete har, och på grund av att så många myndigheter skola höras över dess förslag, icke rimligen kan tänkas komma att bli färdig i god tid, så ber jag att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Larsson** i Västerås: Herr talman! Det sätt, varpå denna punkt är föredragen, nödgar mig att säga ett par ord.

Som kammaren kanske har funnit, innehåller denna punkt tre olika moment, a), b) och c), och i momentet c) yrkar utskottet avslag på herrar Björcks och Larssons i Västerås motioner (I: 278 och II: 422). Jag hade icke tänkt begära ordet, men då jag sympatiserar med och kommer att rösta för utskottets hemställan under a) och b) men icke vill rösta för avslag på min egen motion, nödgas jag nu ställa ett yrkande om bifall till utskottets hemställan under a) och b) men bifall till motionerna under c).

Dessa motioner innefatta, som kammaren kanske icke haft tillfälle att observera i denna tidiga timma, ett yrkande på att lärare vid landstingsseminarier också skulle komma i åtnjutande av en löneförbättring. Sedan år 1921, då statsseminariernas lärare erhöllo löneförbättring, ha även landstingsseminariernas lärare beretts tillfällig löneförbättring och det var denna likställighet, som vi framhållit och påyrkat i våra motioner. Nu är det emellertid så, att denna sak hör i viss mån samman med den punkt, som kommer att föredragas efter den nu föredragna, och jag försäkrar, herr talman, att jag icke kommer att besvära kammaren med någon votering beträffande yrkandet under c).

Jag hemställer emellertid, att det måtte göras särskild proposition på den punkten, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i momenten a) och b) och till motionerna i momentet c).

Herr **Edberg:** Herr talman! Endast några få ord!

Jag vill endast säga till herr Anderson i Råstock, att jag yttrade de orden, att »arbetaren är sin lön värd». Därmed har jag icke sagt, att jag tror, att herr Anderson i Råstock har ett så ansträngande arbete, att man därför behöver gå till en löneförhöjning till herr Anderson i Råstock, om det skulle komma i fråga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande mom. a) och b), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda moment, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Kullenbergstorp, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1) mom. a) och b) av utskottets förevarande utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr talmannen meddelade, att herr Svensson i Grönvik jämte 23 av kammarens ledamöter framställt skriftlig begäran om voteringens verkställande medelst namnupprop, vadan, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omröstning medelst namnupprop nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 112 ja och 64 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande moment.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Avstår
Herr Förste Vice Talmannen	1		
» Andre Vice Talmannen	1		
Stockholms stad.			
Herr Lindman	1		
» Lindqvist i Stockholm			
» Ekman	1		
» Eriksson i Stockholm	1		
» Hansson i Stockholm	1		
» Nylander	1		
» Engberg			
» Johanson i Stockholm			
Fru Östlund	1		
Frk. Wellin	1		
Herr Forssell	1		
» Holmdahl	1		
» Järte	1		
» Höglund i Stockholm	1		
» Kilbom			
» Carleson	1		
» Andersson i Stockholm		1	
» Nygren	1		
Stockholms län			
Herr Andersson i Igelboda	1		
» Källman			
» Andersson i Tungelsta		1	
» Eurén			1
» Christenson			
» Laurin			
» Mosesson	1		
» Ahl		1	

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Lundquist i Rotebro			1
» Flyg			
Uppsala län.			
Herr Borg			
» Olsson i Golvvasta		1	
» Björnberg	1		
» Wohlin	1		
» Lundstedt	1		
Södermanlands län.			
Herr Johansson i Uppmälby		1	
» Olsson i Ramsta	1		
» Laurén	1		
» Andersson i Katrineholm		1	
» Jonsson i Eskilstuna	1		
» Lundkvist i Eskilstuna	1		
» Andersson i Dunker		1	
Östergötlands län.			
Herr Pettersson i Bjälbo			
» Sjögren		1	
» Johansson i Arkösund	1		
» Karlsson i Vadstena	1		
» Olsson i Rimforsa	1		
» Björkman	1		
» Ericson i Boxholm		1	
» Ward	1		
» Anderson i Linköping	1		
» Jonsson i Risinge		1	
» Hollertz		1	
» Skoglund			1
Jönköpings län.			
Herr Johanson i Huskvarna	1		
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast		1	
» Petersson i Broaryd		1	
» Svensson i Högsjöhult		1	
» Lilliecreutz	1		
» Andersson i Löbbo		1	
» Johnsson i Norrahammar		1	
Kronobergs län.			
Herr Magnusson i Tumhult		1	
» Olsson i Blädinge			1
» Svensson i Betingetorp	1		
» Blomquist	1		

Ang. provisorisk avlönings förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Svensson i Grönvik		1	
» Rosander	1		
Kalmar län.			
Herr Magnusson i Kalmar	1		
» Carlsson i Solberga	1		
» Werner	1		
» Gustafson i Vimmerby		1	
» Johansson i Krogstorp			1
» Heiding		1	
» Wirsell		1	
» Schött			
» Waldem	1		
Gotlands län.			
Herr Gardell i Gans		1	
» Svedman	1		
» Gardell i Stenstu		1	
Blekinge län.			
Herr Jönsson i Boa			
» Törnkvist i Karlskrona	1		
» Jeppsson	1		
» Holmgren	1		
» Wachtmeister	1		
» Hällgren	1		
Kristianstads län.			
Herr Bengtsson i Norup	1		
» Borggren	1		
» Persson i Fritorp		1	
» Björklund	1		
» Björk i Tryde		1	
» Hammarlund		1	
» Björck i Kristianstad	1		
Malmö m. fl. städer.			
Herr Winkler			
» Lovén			
» Lindskog	1		
» Weibull	1		
» Bergström i Hälsingborg	1		
» Andersson i Malmö	1		
» Thomson	1		
» Vougt	1		
Malmöhus län.			
Herr Jönsson i Revinge			
» Olsson i Kullenbergstorp		1	

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Sköld		1	
» Andersson i Höör		1	
» Törnkvist i Bjuv		1	
» Paulsen			
» Månsson i Erlandsro			1
» Nilsson i Hörby		1	
» Pehrsson i Bramstorp			
Fru Nordgren			1
Herr Ljung	1		
Hallands län.			
Herr Henrikson			1
» Lindqvist i Halmstad	1		
» Johansson i Brånalt		1	
» Andersson i Falkenberg	1		
» Larson i Tönnersa	1		
» Eriksson i Toftered		1	
Göteborgs stad.			
Herr Lithander			
» Pehrsson i Göteborg	1		
» Hedvall	1		
» Wigforss	1		
» Höglund i Göteborg	1		
» Olsson i Göteborg			
» Larsson i Göteborg			
» Prytz	1		
» Ström		1	
Göteborgs och Bohus län			
Herr Andersson i Grimbo		1	
» Olsson i Broberg	1		
» Olsson i Berg			
» Osberg	1		
» Wallerius	1		
» Brännberg			
» Mårtenson	1		
» Karlsson i Munkedal	1		
Älvsborgs län			
Herr Danielsson			
» Gustafson i Kasenberg	1		
» Lindgren			
» Hansson i Trollhättan	1		
» Olsson i Mellerud	1		
» Alströmer	1		
» Johansson i Fårekulla	1		
» Ryberg		1	
» Leffler	1		

Ang. provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Johansson i Väby		1	
» Petersson i Lerbäcksbyn	1		
» Weijne	1		
Skaraborgs län.			
Herr Bengtsson i Kullen		1	
» Magnusson i Skövde	1		
» Bäcklund		1	
» Johanson i Hallagården		1	
» Vahlstedt		1	
» Lundén			1
» Anderson i Storegården		1	
» Persson i Tidaholm		1	
» Nordkvist	1		
Värmlands län.			
Herr Jansson i Edsbäcken			
» Carlsson-Frosterud	1		
» Hallén			
» Ros		1	
» Norling			1
» Norsell	1		
» Spångberg		1	
» Björling	1		
» Olsson i Torsby	1		
» Persson i Grytterud		1	
Örebro län.			
Herr Uddenberg	1		
» Anderson i Råstock	1		
» Nilsson i Örebro	1		
» Ljunggren	1		
» Lundgren		1	
» Persson i Falla			1
» Mogård			
» Sandwall	1		
Västmanlands län.			
Herr Larsson i Västerås	1		
» Eklund	1		
» Olovson i Västerås			1
» Ander		1	
» Johansson i Bro		1	
» Olsson i Österbo			1
Kopparbergs län.			
Herr Jansson i Falun	1		
» Olsson i Mora	1		
» Andersson i Rasjön		1	

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Pettersson i Hällbacken	1		
» Andersson i Ovanmyra		1	
» Karlsson i Grängesberg		1	
» Aronson			1
» Eriksson i Sörsjön			1
Gävleborgs län.			
Herr Månsson i Furuvik	1		
» Sävström		1	
» Lindley	1		
» Johansson i Edsbyn	1		
» Olsson i Gävle		1	
» Holmström	1		
» Herou		1	
» Svedberg		1	
» Högström		1	
» Hilding	1		
» Hultman		1	
Västernorrlands län.			
Herr Johansson i Sollefteå	1		
» Bergström i Bäckland		1	
» Lagerkwist			
» Strindlund			1
» Västberg	1		
» Molander	1		
» Edberg		1	
» Rudén	1		
» Sandström	1		
» Öhman			
Jämtlands län.			
Herr Olofsson i Digernäs			
» Hedlund i Östersund	1		
» Hedlund i Häste	1		
» Persson i Trången		1	
» Olsson i Rödningsberg		1	
Västerbottens län.			
Herr Wiklund i Brattfors			
» Wikström			1
» Lindmark			1
» Lindberg			
» Sandberg		1	
» Näslund		1	
» Viklund i Byske			

Ang. provisorisk avlönings-förbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Norrbottens län.			
Herr Hage	1		
» Nilsson i Antnäs			
» Lövgren	1		
» Dahlén			
» Grapenson	1		
» Selberg	1		
» Lundström	1		
Summa	112	64	18

Vidare gav herr talmannen i fråga om mom. c) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i detta moment, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionerna I: 278 och II: 422; och blev utskottets hemställan i förevarande moment jämväl av kammaren bifallen.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.

Punkten 2, angående provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 181, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta,

att under budgetåret 1929/1930 skulle, utöver tillfällig löneförbättring, utgå provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, statens skolköksseminarium och hushållsskola, statens folkskoleseminarier, de tekniska läroverken, statens småskoleseminarier, sjökrigsskolan och nagivationsskolorna ävensom till statens folkskolinspektörer, nomadskolinspektören och gymnastikkonsulenterna, allt i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna grunder och angivna belopp;

att dyrtidstillägg ej skulle utgå å omförmälda provisoriska avlöningsförbättring; samt

att Kungl. Maj:t skulle äga utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits, torde för sagda avlöningsförbättrings åtnjutande böra stadgas;

dels ock, vid bifall till ovan framlagda förslag,

under åttonde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 218,900 kronor; samt

under tionde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 3,900 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

de lika lydande motionerna nr 284 inom första kammaren av herr *Bergman m. fl.* och nr 429 inom andra kammaren av herr *Wallerius m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville dels besluta, att den i propositionen

Ang. provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. (Forts.)

nr 181 föreslagna provisoriska avlöningsförbättringen för vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, statens folkskoleseminarier med flera ävensom statens folkskolinspektörer med flera skulle utgå enligt av motionärerna föreslagna grunder och med i motionerna angivna belopp; dels ock för budgetåret 1929/1930 därtill anvisa ett extra förslagsanslag av 530,000 kronor; samt

motionen nr 421 inom andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, däri föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 181.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 421 avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag samt motionerna I: 284 och II:429.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Widell, Bergqvist, Rydén, Oscar Olsson, Walles, Pauli, K. A. W. Björck, Törnkvist* i Karlskrona. *Holmgren* och *Järte*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 284 samt II: 429 och 421

a) besluta,

att under budgetåret 1929/1930 skulle, utöver tillfällig löneförbättring, utgå provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, statens skolköksseminarium och hushållsskola, statens folkskoleseminarier, de tekniska läroverken, statens småskoleseminarier, sjökrigsskolan och navigationsskolorna ävensom till statens folkskolinspektörer och nomadskolinspektören allt i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 25 februari 1929 föreslagna grunder och angivna belopp;

att dyrtidstillägg ej skulle utgå å omförmälda provisoriska avlöningsförbättring; samt

att Kungl. Maj:t skulle äga utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits, borde för sagda avlöningsförbättrings åtnjutande stadgas; samt

b) vid bifall till ovan framlagda förslag,

under åttonde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 216,800 kronor; och

under tionde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 3,900 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Uti den nu föredragna punkten ha tio av utskottets ledamöter ansett, att utskottet bort tillsyrka Kungl. Maj:ts framställning om provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken m. fl.

De skäl, som av utskottet åberopats för avslag å Kungl. Maj:ts förslag, förefalla — jag säger förefalla med full avsikt — vara så till vida acceptabla, som dessa grupper av lärare ha fått tillfällig löneförbättring under en tid, då folkskolornas personal icke kommit i åtnjutande av sådan förbättring i lönehänseende. Men med hänsyn dels till att deras löneställning knappast kan anses vara sådan, att en förbättring uppåt i detta sammanhang icke kan vara motiverad, dels ock till den omständigheten, att Kungl. Maj:t nu har tagit upp också dessa grupper lärare uti detta svep, och då summan ju är re-

Ang. provisorisk avlönings-förbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. (Forts.)

lativt blygsam i det stora hela, anse reservanterna, att utskottet bort gå in för Kungl. Maj:ts förslag.

Nu meddelas ju, att första kammaren bifallit reservanternas yrkande, och därför borde också, anser jag, denna kammare redan nu göra det, för så vitt icke här föreligger en så bestämd motvilja mot Kungl. Maj:ts förslag, att man är beredd att utan vidare resonemang slå ihjäl det, men en sådan motvilja kan väl, efter vad som skett i första kammaren, knappast föreligga. Jag vill sålunda, herr talman, hemställa, att kammaren fattar samma beslut som första kammaren och onödiggör gemensam votering i detta ärende.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Widell m. fl. avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen **Nilsson:** Herr talman! Som kammaren behagade finna, har statsutskottet icke kunnat lämna sitt bifall till Kungl. Maj:ts framställning på denna punkt, och skälen härtill äro tvenne. Det första skälet är, att samtliga dessa lärare ha fått löneförhöjning sedan 1918, något som icke varit fallet beträffande folkskollärarna. Det föreligger alltså en skillnad med avseende å tillgodoseendet av de olika lärarkårerna.

Det är det ena skälet, varför utskottet anser sig böra avböja Kungl. Maj:ts förslag. Det andra är, att 1928 års stora lönekommitté, som avgivit två särskilda yttranden över detta förslag, uttalat vissa betänkligheter mot detsamma och vid den detaljgranskning, som kommittén underkastat förslaget, funnit, att detsamma möjligen kunde komma att föregripa den blivande löneregleringen. Lönekommittén säger dessutom i sitt yttrande, att inga sådana ekonomiska omständigheter föreligga, att en ytterligare tillfällig löneförbättring för nu ifrågavarande befattningshavare är påkallad under den tid, kommitténs arbete med definitiv lönereglering för dem pågår. I det andra yttrandet framhålles »att det vore uppenbart, att förslaget, vad anginge lektorer och adjunkter vid de allmänna läroverken och andra undervisningsanstalter, föregrepe den definitiva löneregleringen och betoge kommittén möjligheten av en fri och obunden prövning härutinnan».

Detta lönekommitténs uttalande jämte den omständigheten att dessa lärarkategorier efter 1918 fått en löneförhöjning hava föranlett statsutskottet att icke bifalla Kungl. Maj:ts hemställan.

För min del anser jag det riktigt att avslå Kungl. Maj:ts framställning och hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman! Mina damer och herrar! Jag vill blott erinra om att i fjol, när riksdagen skrev i dessa frågor, voro frågorna om elementarlärarnas och folkskollärarnas löner fullständigt parallella med varandra. Det skrevs på samma sätt beträffande bägge kårerna, och en viss konsekvens synes därför fordra, att om riksdagen går in för den ena gruppen, skall den också gå in för den andra.

Nu har emellertid utskottet sagt, att det föreligger den olikheten, att för elementarlärarna har det ägt rum en löneförbättring sedan 1918, och det är alldeles riktigt. Men jag vill då erinra om att den löneförbättring, som då ägde rum, icke har fört våra elementarlärare utöver likställighet med den oreglerade statsförvaltningen, och således stå våra elementarlärare fortfarande kvar på samma ogynnsamma nivå som statsförvaltningen före regleringen av dess löner. Detta gör väl ändå, att man måste betrakta denna kår i likhet med folkskollärarkåren som en ännu så länge tillbakasatt kår i lönehänseende, och i väntan på den definitiva löneregleringen torde det således ändå vara rimligt, att även denna kår skulle komma i åtnjutande av en provisorisk löneförbättring.

Ang. provisorisk avlönings-förbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. (Forts.)

För min del vill jag gärna medgiva, att jag skulle ha önskat att kunna utöka denna löneförbättring för ett större antal av dessa befattningshavare, men det är just för att icke föregripa en kommande definitiv löneregleringen, som jag ansett, att man måste begränsa förslaget till de grupper, som nu äro i fråga. Det är onekligen en kår, som med avseende å utbildningstiden måste anses kunna göra i viss mån krav gällande på kompensation för en dylik lång utbildning. Vi ha våra lektorer, för vilka man kan säga att utbildningen efter studentexamen måste anses vara 8, 10 år och för våra adjunkter måste den sägas vara 6 à 7 år, och studieskulderna äro således här utomordentligt betungande.

För min del skulle jag vilja rikta en kort vädjan i denna sena stund till andra kammaren att här i likhet med första kammaren bifalla reservationen. Första kammaren har nämligen med mycket mycket stor majoritet tagit reservationen, och jag vädjar därför till kammaren att också bifalla denna.

Herr **Mosesson:** Det synes mig, herr talman, som om kammaren skulle göra en ond åtskillnad, därest den gåve folkskollärarna men vägrade läroverkslärarna den löneförhöjning, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Det synes mig också bli en ond åtskillnad i tillämpningen mellan dem, som nu undervisa i våra läroverk, och universitetslärarna. Riksdagen tog för ett par år sedan universitetslärarnas lönefråga om hand och ökade lönerna.

Utbildningstiden för läroverkslärarna är ju, såsom herr statsrådet nyss påpekade, synnerligen kostsam. De behöva för sina studiers skull böcker, och de behöva ett rum, där de i lugn och ro kunna arbeta. Det är icke enligt min mening rätt och tillbörligt att vägra dem vad som här har föreslagits. Det är icke, såvitt jag kan förstå, något oskäligt som begäres utan tvärtom. Utskottet talar visserligen om att det icke föreligger *behov* i detta fall. Jag vet icke på vad grund utskottet ger sig in på en behovsprövning. Det har ju eljest icke varit vanligt, att vi anlägga behovsprincipen, när det gäller att utmäta lönerna till statstjänarna, utan det har varit hänvisningen till vad utbildningen kostar, vad arbete som utföres och jämförelse med andra tjänstekategorier, som varit utslagsgivande. Och såsom redan av andra talare påpekats, vill jag säga, att den löneregleringen, som beviljades vid 1918 års lagtima riksdag, icke ställde läroverkslärarna i nivå med de priser, som gällde 1914. Man kan således icke göra gällande, att 1918 års löneregleringen, som här har åberopats såsom skäl emot löneförbättring, är något, som lyft dem upp i lönehänseende utan denna löneregleringen var allenast ägnad att — om jag så får säga — råda bot på förekommande brister eller orättvisor, som tidigare hade visats dessa grupper av statstjänare, då de andras löner reglerades.

Herr talman Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr **Carlström:** Herr talman! Med hänsyn till min ställning till den andra frågan, som nyss avgjordes, anser jag mig även nu böra säga några ord.

Då ledamöterna i 1928 års lönekommitté tillspordes, om här föreslagna löneförbättring komme att föregripa kommitténs arbete, framhöll jag jämte en annan av kommitténs ledamöter i särskilt yttrande, att vi för vår del avstodo från att uttala oss i det avseendet, enär vi ansågo, att något skäl icke förelåg, som motiverade, att dessa lärare, som redan förut fått tillfällig löneförhöjning, nu skulle under den tid, som återstode till den definitiva löneregleringen, behöva få dessa tillägg.

Det har ju sagts här, att man icke skulle tillämpa behovsprincipen — det var herr Mosesson, som sade detta — och det är inte precis meningen heller. Någon behovsprincip, när man kommer upp i en löneställning på 9- à 10,000 kronor, känner jag icke till, ty sedan växer »behovet» i samma tempo som lönen. Herr Andersson i Stockholm talade om, då vi voro inne på frågan om folkskol-

Ang. provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. (Forts.)

lärarnas löner, att han för sin del icke ville gå med på en lönereglering för denna kår, så länge det fanns så många andra, som hade det sämre ställt. Jag skulle velat fråga honom, om han nu varit här i sin bänk, om vi skulle väntat, tills smörjaren och generaldirektören vid statens järnvägar fått samma lön. Det ville han naturligtvis inte göra och inte jag heller. Men skall man nu tala om behovsprincipen, så är det klart, att beträffande en folkskollärare, som har med bostad och vedbrand enligt min beräkning en inkomst å B-ort på 3,468 kronor, där kan det ju bli fråga om behovet, ty han behöver ju mat, kläder och husrum han också såväl som dessa lärare.

Nu är det alldeles tydligt, att här föreligger bestämd skillnad med avseende å utbildningskostnaderna. Det skall jag icke förneka. Men jag har räknat på detta och funnit, att en läroverkslärares lön räcker till förräntning och amortering av utbildningskostnaderna och att hans sociala ställning jämfört med en folkskollärares ändå beviljar honom 1,000 kronor extra. Men man kan naturligtvis ha olika begrepp om den där saken, allteftersom man ser på frågan.

Jag måste emellertid för min del anse, att då man kommer upp i löneställningar, som det här är fråga om, nämligen på F- och G-ort för lektor en begynnelselön av 9,248 kronor och en slutlön på 10,608 kronor samt för adjunkt respektive 7,072 kronor och 9,112 kronor, då kan man inte tala om behovsprincipen längre; då är det en annan fråga, som i detta fall måste komma till.

Jag vill med dessa ord, herr talman, även i detta fall yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Wallerius:** Herr talman! Det är i förevarande situation icke mycket skäl att tala för den motion, som jag varit med om att väcka i denna fråga, och som innehåller andra yrkanden, än som göres av Kungl. Maj:t. Det finns ju inga utsikter för ett bifall till dessa yrkanden, men däremot tycker man, att Kungl. Maj:ts förslag skulle ha goda utsikter att gå igenom, då det har biträtts av så många medlemmar av statsutskottet.

Reservanterna i statsutskottet, som sålunda ha gått in för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, ha framhållit, att det är rättvist och billigt, att ifrågavarande befattningshavare komma i åtnjutande av denna provisoriska avlöningsförbättring. De ha ock framhållit, liksom herr statsrådet, de höga kompetensfordringar, som dessa lärare måste uppfylla. Jag vill i detta sammanhang också hänvisa till att dessa höga kompetensfordringar motsvara samhällets krav på den utbildning, som skall lämnas åt den ungdom, som är anförtrodd åt dessa lärares vård. Jag vill också hänvisa till den skärpning av dessa kompetenskrav, som följer av konkurrensen, låt vara, att denna icke alltid är lika påtaglig.

Nu har utskottet såsom skäl emot den kungl. propositionen åberopat, att ifrågavarande lärare redan ha erhållit en tillfällig löneförbättring. Jag skall icke yttra mig mycket om den saken, eftersom den redan har något berörts. Jag vill dock säga, att läroverkslärarnas lönereglering skedde 1918, och den utgick då från 1905 års prisnivå och avsåg att bringa deras lönenivå i överenstämmelse med övriga civila tjänstemäns, vilka fått sina löner reglerade tidigare. År 1919 fingo dessa civila tjänstemän tillfällig löneförbättring, avpassad efter 1914 års prisnivå. Då fingo läroverkslärarna också sin tillfälliga löneförbättring, men med reducerat belopp, så att den inte kom upp till 1914 års nivå. För inte så många år sedan ha ju lärarna fått ytterligare en lönereglering, men den är av den verkan, att det är inga ortsgrupper, som komma längre än till 1914 års nivå. 1920 fingo civilstatens tjänstemän löner efter kommunikationsverkens system. Men dessa lärare hava fått vänta. Det synes emellertid vara på tiden, att något göres i denna sak. När man så länge

Ang. provisorisk avlönings-förbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. (Forts.)

talat om den och riksdagen också själv funnit den berättigad, bör man göra det i och med de nu föreslagna provisoriska avlöningsförbättringarna. Man kommer då till ett begynt förverkligande av dessa planer. Det är icke något stort steg, men det synes rättvist och billigt, att detsamma tages. Det gäller inga stora penningbelopp: de synas icke mycket vare sig i statsbudgeten eller i de enskilda personernas kassaböcker, men just därför torde de så mycket hellre böra beviljas.

Statsrådet har påpekat, att denna åtgärd icke syftar till att föregripa den utredning, som pågår för en definitiv lönereglering. Jag hänvisar till, utom vad departementschefen yttrat, vad motionärerna, lönenämnden och reservanterna sagt. Och så skall jag hänvisa till en sak, som herrarna — fast det är sent, eller tidigt, vilket man vill säga — kunna hava i gott minne: Riksdagen har *i dag två gånger* bevisat, att den icke låter den omständigheten, att en lönereglering förberedes, vara ett hinder för att införa provisorisk löneförbättring, nämligen dels beträffande prästerna och dels beträffande folkskollärarna.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Med herr Wallerius förenade sig herr *Pehrsson* i Göteborg.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Törnkvist i Karlskrona, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2 av utskottets förevarande utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 214, till Konungen i anledning av väckta motioner angående fortsättningsskolan.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till överståthållarämbetet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag dels till polisväsendet i riket och dels till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till yrkesinspektionen och dess verksamhet jämte en i ämnet väckt motion;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1929/1930 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

andra lagutskottets memorial, nr 45, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Lawski, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den för skogsskötseln inom lappmarken m. fl. områden gällande s. k. lappmarkslagen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.;

nr 71, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen i övre Norrland; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad den rör nionde huvudtiteln; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckta motioner om missbruk av tobak (I: 202) och om missbruk av kaffe (I: 203).

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Pehrsson* i Göteborg under 8 dagar från och med den 30 innevarande maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.42 på natten.

In fidem

Per Cronvall.

Tisdagen den 28 maj.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens 2:dra kammare, G. W. Källman, på grund av mig i läkarintyg den 29 sistlidne april uppgiven orsak fortfarande och intill den 15 juni innevarande år är oförmögen till arbete och följaktligen ej under nämnda tid kan deltaga i riksdagens arbete, intygar

Silas Lindqvist,
med. dr., leg. läkare.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 133—137.

§ 4.

Vidare föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 45, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Lawski, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 69—72 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

§ 6.

Ordet lämnades nu till herr **förste vice talmannen,** som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista främst måtte uppföras bankoutskottets utlåtanden nr 69, 70, 71 och 72 i nu nämnd ordning och övriga ärenden i den ordning, de äro upptagna på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bankoutskottet:

nr 215, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 216, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel; och

nr 217, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer; samt

från sammansatta banko- och första lagutskottet:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.; och

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts propositon med förslag till lag om ändrad lydelse av 2—5 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141 sid. 35) om emeritilöner för präster.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 138, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i proposition nr 181 gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 143, i anledning av väckta motioner om avveckling av rederilånefonden;

nr 144, i anledning av väckta motioner om ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräknade kostnader för vanföreanstalt i Härnösand; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner om anordnande av ändamålsenligare sittplatser i kamrarnas plenisalar;

nr 53, i anledning av verkställd, av fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnad utredning angående ordnande av riksdagshusets omgivningar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och i riksgäldskontoret framställning angående utförande av en bro över Stora Norrström i Stockholm m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna;

nr 56, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser beträffande rätt till pension för överståthållaren samt befattningshavare vid överståthållarämbetets kansli- och polisavdelningar m. m.; samt

sammansatta första lag- och jordbruksutskottets memorial:

nr 2, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels angående grunder för försäljning av kronoegendomar m. m. dels ock med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom jämte i ämnet väckt motion; och

nr 3, angående ersättning åt tjänstemän m. fl. i utskottet.

§ 9.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.